

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 7 - 8
(491-492)

• Anul 47 (serie nouă) • iulie - august 2010 • 3,50 lei •

• Ioan Burlacu - Scriere spațială

Eternitatea Marelui Cânt

• *Convorbire cu scriitorul Radu Cârneli despre Cântarea Cântărilor în antologia variantelor românești*

Ideea *dăinuirii prin lubire, a înveșnicirii prin taina nunții* este comună tuturor interpreților, dar câtă variație de la un autor la altul, atât prin mijloacele de abordare, cât și prin harul poetic al fiecăruia. Astfel, admir „aceste splendide pagini de limbă românească” ale episcopului de Blaj, *Petru Pavel Aron*, cum le definea acad. Eugen Simion, dar, la fel de mult luminoase ale Patriarhului Nicodim, ca și pe cele bine lucrate în *cuvintele* cele mai *potrivite* ale lui Valeriu Anania.

paginile 12-13

Dan PERȘA

Groaza ca divertisment

pagina 19

Saloanele Moldovei

După douăzeci de ani...

pagina 25

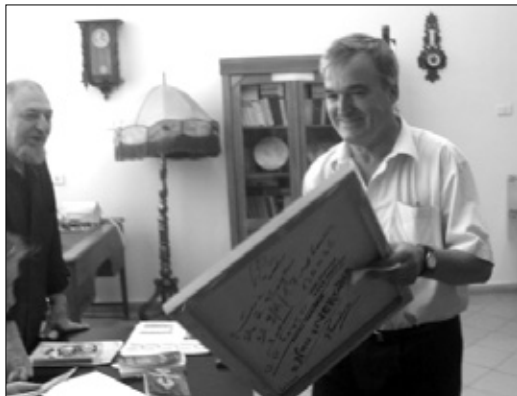
Dan PETRUȘCĂ

Despre paroxismul contemporan

pagina 26

Uniunea Scriitorilor din România

Premiile Filialei Bacău - 2009

Critică-eseu: Bogdan Ulmu (Jurnal teatral), Culiță Ioan Ușurelu (Generații - Dialoguri necesare)

Publicistică: Victor Mitocaru (Un Expirat în Agora)

Umor: Vasile Larco (Semnalul de alarmă. Epigrame alese)

Partea interesantă și, de ce nu, spectaculoasă a festivității premiale a reprezentat-o faptul că premiile au constat în lucrări de pictură aparținând unor „sponsorii” - maestri incontestabili ai genului: Dan Hatmanu, Ilie Boca, Vasile Crăiță Mândră, Mihai Chiuaru, Aurel Stanciu, Ștefan Pristavu, Cristina Ciobanu, Mircea Bujor, Ion Burlacu, Ion Măric.

Pe final de iulie 2010, Filiala băcăuană a decernat premiile pentru cărțile anului 2009. Un juriu format din: Adrian Dinu Rachieru (președinte), Ovidiu Genaru, Al. Dobrescu, Dan Perșa, Dan Bogdan Hanu (membri) a acordat premiile:

Proză: Viorel Savin (Gresia albastră), Gheorghe Andrei Neagu (Purtătorul de cruce), Emilian Marcu (Suburbii municipale)

Poezie: Nicolae Pogonaru (Memoria pașilor), Nicolai Taicutu (Dincolo de semn), Nicolae Mihai (Fântânarul din stele)

Cu același prilej, conducerea Filialei Bacău a U.S.R. (președinte Calistrat Costin) a conferit o elegantă diplomă de favoare următorilor scriitori: Ștefania Oproescu, Vasile Seavast Ghican, Vasile Ghica, Traian Drăgănescu, George Codrescu, Petru Isachi.

CRONICAR

Festivalul Național de Poezie „Nicolae Labiș”

• ediția a XLII-a, 2010 •

Consiliul Județean Suceava, prin Centrul Cultural „Bucovina”, în colaborare cu Societatea Scriitorilor Bucovineni, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Colegiul Tehnic „Petru Mușat”, Complexul Muzeal „Bucovina” și Primăria comunei Mălini, organizează ediția a XLII-a a Festivalului național de poezie „Nicolae Labiș”, în perioada 24 - 26 septembrie 2010, la Suceava și Mălini. Cu acest prilej se organizează și Concursul de Poezie.

Sunt acceptate în concurs lucrări tehnoredactate cu diacritice, nepublicate și nepremiate la alte concursuri literare. Pot participa autori care nu au depășit vârsta de 30 de ani, nu sunt membri ai Uniunii Scriitorilor, nu au debutat editorial și nu au obținut Marele Premiu la edițiile precedente ale concursului.

Lucrările, dactilografiate în 5 (cinci) exemplare, vor fi trimise pe adresa: Centrul Cultural Bucovina, Secția Centrul pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Suceava, str. Universității nr. 48,

Suceava, cod 720228.

Lucrările se trimit până la data de 27 august 2010. Ele vor purta în loc de semnătură un motto ales de autor. În coletul poștal va fi introdus un plic închis (având același motto), care va conține un Curriculum Vitae al autorului în care se va specifica numele și prenumele autorului, locul și data nașterii, studiul, activitatea literară, adresa completă, numărul de telefon și eventual adresa electronică.

Fiecare participant are dreptul de a se înscrie în concurs cu minimum 5 (cinci) poezii și maximum 10 (zece).

Laureații vor fi anunțați până la data de 20 septembrie 2010, pentru a fi prezenți la festivitatea de premiere, precum și la manifestările prilejuite de finalizarea concursului.

Relații suplimentare: tel: 0745-773290 - Carmen Veronica Steiciuc.

Cărți primite la redacție

Horia Gârbea - *Fratele mai deștept al lui Kalasnikov*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2010
Dumitru Augustin Doman - *Generația 80 văzută din interior*, Ed. Tracus Arte, București 2010
Victor Mitocaru - *Corabie în derivă*, Ed. Rovimed, Bacău 2010
Remus Valeriu Giorgioni - *Cei șapte morți uriași*, Ed. Marineasa, Timișoara 2009
Leonid Iacob - *Bântuit de furtuni*, Ed. Corgal Press, Bacău 2009
Dan Ciachir - *Gânduri despre Nae Ionescu*, Ed. Litera Ortodoxă, Ploiești 2010
Cosmin Perța - *Bătrânul*, Ed. Charmides, Bistrița 2009
Eliza Macadam - *În autoscop*, Ed. Vinea, București 2009
Vladimir Udrescu - *dolor*, Ed. Brumar, Timișoara 2009
Vasile Bardan - *Poeme ciuruite*, Ed. Nouă, București 2010
Ioana Ileana Ștefco - *Phoenix, vecina...*, Ed. Grinta, Cluj-Napoca 2010

C.D. Zeletin 75 - Ed. Sfera, Bărlad 2010

Vasile Ghica - *Perdafuri* - aforisme în do minor, Ed. Ex Ponto, Constanța 2009

Dafin Mureșeanu - *Sosia*, Ed. RAO, București 2010

Gheorghe Andrei Neagu - *Nunta neagră*, Ed. Valman, Râmnicu Sărat 2010

Oțelia Prodan - *În trei zile lumea va fi devorată*, Ed. Paralela 45, Pitești 2010

Daniel D. Marin - *Poezia anti-utopică. O antologie a douămișmului românesc*, Ed. Paralela 45, Pitești 2010

Nicolai Taicutu - *Dincolo de semn*, Ed. Editgraph, Buzău 2009

Alexandru Ovidiu Vintilă - *Cartea lui Koch*, Ed. Brumar, Timișoara 2010

Laurențiu Orășanu - *Autorul*, Ed. Criterion, București 2010

Cornel Dimovici - *Vremea trădărilor*, Ed. Sigma, București 2010

Concurs de romane polițiste

Romanian Crime Writers Club și **Crime Scene Publishing** vă invită la concurs. Trimiteți până pe data de 15 octombrie 2010 un manuscris al unui roman polițist și puteți să vă vedeți visul cu ochii. Manuscrisul dumneavoastră ar putea deveni noul roman din colecția Crime Scene, iar numele dumneavoastră va sta lângă cei mai importanți scriitori ai genului.

Care sunt regulile?

Manuscrisul dumneavoastră trebuie să se încadreze între 160-250 pagini, adică 300-500 mii semne (cu spații și semne de punctuație). Nu se acceptă manuscrise sub 300 mii semne. (În uzanța internațională, romanul este o lucrare de minimum 300 mii semne.)

Narațiunea trebuie să se încadreze în genul **mystery and thriller**.

Nu se acceptă manuscrise care au mai fost în vizorul altor edituri. Declarați pe propria răspundere că nici un alt editor nu a intrat în contact cu ceea ce ați trimis Asociației RCWC.

Nu se acceptă manuscrise care au fost deja publicate pe internet sau în alte medii.

Manuscrisul trebuie să fie la prima vedere.

Manuscrisele primite nu vor fi returnate.

Data limită până la care puteți trimite manuscrisele este 15.10.2010.

Autorul (autorii) acceptat (acceptați) va (vor) dona drepturile de autor

aferente romanului cu care a (au) participat la concursul asociației RCWC pe o durată de cinci ani de zile.

Manuscrisele vor fi trimise prin poșta electronică la adresa: [oanastoicamujea@yahoo.com](mailto: oanastoicamujea@yahoo.com) cu specificația: „Concurs RCWC”.

După citire, fiecare manuscris va fi notat de membrii juriului.

Atașat manuscrisului vă rugăm să puneți un CV care să conțină numele și datele dumneavoastră de contact și un sinopsis de cel mult două pagini A4.

Câștigătorul va fi anunțat în cadrul unei festivități de premiere ce va avea loc în luna noiembrie 2010.

Pot fi și mai mulți câștigători, dacă juriul decide astfel.

Premiile sunt următoarele:

Premiul I - publicarea cărții și prezentarea ei în cadrul Târgului Gaudeamus, în prezența autorului. Dacă va dori, câștigătorul va avea dreptul să se înscrie în asociația RCWC fără să achite cotizația pe anul în curs.

Premiul II - o serie completă Crime Scene și posibilitatea de a se alătura asociației noastre.

Toți participanții vor fi menționați într-un articol din revista Flacăra.

Membrii juriului: Președintele Asociației RCWC George Arion și Vicepreședintele: Oana Stoica Mujea, Alexandru Arion, Adrian Onciu și Bogdan Hrib.

Așteptată cu interes, lucrarea lui Andrei Terian, *G. Călinescu. A cincea esență* (București, „Cartea românească”, 2009), s-a bucurat de o primire elogiioasă meritată. Trebuie spus că entuziasmul acestui prim val în receptarea cărții este pe deplin justificat, atât prin alegerea subiectului, cât mai ales prin modul magistral în care autorul știe să răspundă întrebărilor și dificultăților pe care tema tratată le ridică.

Un Călinescu pro domo

Opțiunea pentru Călinescu nu este deloc întâmplătoare. Andrei Terian a înțeles lecția maioreșciană a „sintezei generale în atac” și aplică îndemnul iconoclaste ale unui Eugen Ionescu, spulberând printr-o analiză rece mitul Călinescu. Dincolo de calculul rece, preferința pentru Călinescu este, în cazul său, o condiție necesară, care devine suficientă, pentru că tânărul sibian știe ce are de făcut. Asimilând teorii, modele și metode critice autohtone și internaționale, Andrei Terian obține, prin aplicarea lor riguroasă, prima imagine completă a criticii călinesciene, pe care nu o abordează amatoristic, prin preluare de clișee și prejudecăți, ci caută să-i lumineze articulațiile, într-un efort care amintește de strădaniile determiniștilor, pe care, însă, sunt grefate practicile din critica ultimelor decenii. Interpretarea criticii călinesciene devine, din acest unghi, o pleoară pro domo, așa cum lasă a se înțelege finalul cărții: „Chiar și numai pentru simplul fapt că, în critica internațională, o monografie strălucită despre Eminescu nu va avea niciodată impactul unei lucrări (doar) onorabile despre Dante, după cum în critica noastră o interpretare ingenioasă a poeziei lui Conachi nu va atinge vreodată efectul pe care îl va produce o carte «cuminte» despre Eminescu.” (p.657)

Paradoxul lui Terian

Propunându-și în chip declarat să scrie o carte în care să stabilească „valoarea operei critice” a lui G. Călinescu, Andrei Terian pune în mișcare un impresionant aparat critic din care nu lipsesc o foarte bună pregătire teoretică, o bibliografie consistentă, analize minuțioase, abordări comparative, trimiteri la istoria și critica literară românească, europeană și americană, precum și o voință uriașă de a sintetiza contribuțiile precedente la discutarea criticii călinesciene. Pornind de la premisa (discutabilă) că „orice discurs critic se articulează sub forma unui sistem”, el (re)compune un sistem călinescian, pe care, apoi, îl cercetează meticolos, urmărindu-i nodurile, relațiile, evoluția și, spre final, consistența, prin raportare la alte modele, autohtone sau străine. Din acest motiv, una dintre mizele fundamentale rămâne demonstrația faptului că în cazul lui Călinescu nu doar se poate, ci se impune, a se vorbi despre un sistem. Odată el (re)creat, etapele sunt lucid analizate, spre surprinderea mecanismelor care l-au

pus în mișcare și, mai ales, spre decalarea a ceea ce rămâne valabil din acest construct.

Această carte este, de fapt, o confruntare a lui Terian cu modelul călinescian, dar și cu sine însuși. Obiectivul nemărturisit, însă intuibil, ține de permanenta strădanie a autorului de a(-și) dovedi că se poate elibera de presiunea lui Călinescu și că poate fi el însuși. Că poate fi chiar el ceea ce Călinescu nu a fost în epoca sa. Autoportretul în oglindă pe care i-l atribuie lui Călinescu în capitolul final i se potrivește lui Terian. Ceea ce-i lipsește lui Călinescu are Terian, care, iată, recurge la un paradox care constă în utilizarea mijloacelor caracteristice criticii lui Lovinescu și Ibrăileanu pentru a-l comenta pe Călinescu. Altfel spus, ne oferă un Călinescu văzut (și) prin lentilele celor mai importanți contracandidați din perioada interbelică.

O contribuție majoră

Dacă nu ar fi desuet, aș folosi pentru a defini această carte cuvântul eruditie. Pentru că, în definitiv, despre asta e vorba. Andrei Terian probează nu doar întinse cunoștințe, ci și știința de a opera cu ele, de a le folosi pentru a (re) și (des)compune un sistem critic eterogen, pe care caută să-l fixeze în clasificări și subclasificări, să-i stabilească sursele, filiațiile și efectele pentru a-l epuiza. Construind el însuși un sistem al decriptării sistemului călinescian, Terian dovedește apetit pentru a fi un veritabil părinte al unei teorii critice inexistente deocamdată în literatura română. Plasând critica lui Călinescu sub influența lui Croce și Taine și stabilindu-i trei etape majore: „proiectul etnocentric”, „sensul clasicismului” și „pentru realismul socialist”, tânărul critic reușește să stăpânească o activitate inegală, pe care o adună, o împarte, o întoarce pe toate fețele și o diagnos-

Adrian JICU
jicquadrian@yahoo.com

Andrei Terian și despărțirea de călinescianism

ticează cu precizie chirurgicală. A reuși să pui ordine în haos e o întreprindere dificilă, iar autorul găsește de fiecare dată mijloacele prin care să-și strunească materialul enorm cu care lucrează.

După un demers excelent, desfășurat pe mai bine de 700 de pagini, el demonstrează un lucru știut de toată lumea: „În concluzie, prin noutățile pe care le-a adus în raport cu precursorii săi, prin acțiunea lui în contextul epocii noastre interbelice și, nu în ultimul rând, prin impactul pe care (...) l-a avut asupra posterității, G. Călinescu rămâne cel mai important critic al literaturii române.” (p. 552) După o amplă analiză comparativă, judecata este completată printr-o raportare la critica europeană: „... G. Călinescu este unul dintre marii critici și istorici literari est-europeni din prima jumătate a secolului trecut.” (p.656)

De altminteri, cam toate concluziile lui Andrei Terian au caracter definitiv, fiind greu contestabile, ținând cont de aparatul demonstrativ care le susține. Criticul de la „Cultura” are capacitatea de a fixa în formule „incontornabile” (cum spune Nicolae Manolescu, pe coperta finală) componentele definitorii ale criticii călinesciene: „...raportat la direcțiile majore din critica europeană a secolului trecut, sistemul lui G. Călinescu trebuie considerat o doctrină de orientare idealistă (în principiu, nominalistă; în realitate nu fără anumite modulații categoriale), care în ciuda direcției sale declarate, a operat, de fapt, (și) cu o platformă conceptuală de tip «materialist» (determinist). Iar această dublă orientare a asigurat în egală măsură reușitele, dar și eșecurile sistemului călinescian.” (p. 467)

Cartea nu este doar un consistent eseu (meta)critic aplicativ, ci și o lucrare în care sunt abordate numeroase dintre problemele controversate ale literaturii și criticii noastre. Andrei Terian nu se limitează la Călinescu, ci face numeroase trimiteri care acoperă, la modul polemic, mai toate chestiunile delicate, pornind de la statutul literaturii vechi și exagerările protocroniste la situația criticii actuale. Spirit analitic, el sintetizează cu ușurință, demontează prejudecăți, recuperează ce e de recuperat, desființează ceea ce trebuie desființat și recompune, implicit, un tablou sinoptic al literaturii române. Intuiesc aici germeii unei viitoare istorii a literaturii române, pe care nu e exclus ca Terian să o realizeze cândva.

Utopia lui Terian

Așa cum se întvede în finalul capitolului „Călinescu în timp și spațiu”, ambiția (legitimă, deși greu de pus în practică) autorului este aceea de a obține pentru critica românească (și

implicit pentru sine) (re)cunoașterea internațională. Miză uriașă, dezirabilă pentru cultura noastră, dar cumva stranie câtă vreme acesta este unul dintre foarte puținele pasaje unde Andrei Terian pare a-și pierde luciditatea, lăsându-se furat de visul universalității, pe care el însuși îl demontase în cazul lui Călinescu: „Căci nimeni nu ne poate interzice să sperăm că va veni o zi când criticii români vor fi (re)cunoscuți în marile universități europene și americane, când exegezele românești vor fi cerute și publicate de editurile occidentale, când istoricii noștri literari vor vorbi la congresele și seminariile internaționale despre Eminescu și Creangă și, mai ales, că străinii ne vor asculta cu interes și chiar cu dorința de a-i citi și comenta pe scriitorii noștri.” (p. 657) Sceptic în privința acestei utopii, sunt însă aproape convins că Andrei Terian va face carieră strălucită pe teren autohton și va completa, pentru secolul al XXI-lea, triada Măioresu-Lovinescu-Călinescu, pe care el însuși o consideră definitorie în canonul critic al secolului precedent.

Trup sfânt...

Despărțirea de călinescianism, socotit de o „nedorită actualitate”, fiindcă a obținut și obturează încă orientarea criticii românești pe un drum „sincron” cu cea europeană și americană, nu se realizează însă atât de lesne. Paradoxal, ceea ce Andrei Terian își propune în teorie, îi iiese doar pe jumătate în practică. Și culmea, nu neapărat din vina lui. Scriind mereu conștient că trebuie să se plaseze la jumătatea drumului dintre situaerea în descendența lui Călinescu și depășirea acestui prag simbolic, criticul contemporan sfârșește asemenea șarpelei Uroboros, fiindcă, vrând-nevrând, se află într-un impas greu trecut. Simptomatice pentru dificultățile acestui proces de separare ombilicală este chiar contaminarea din ultimele pagini, unde, vorbind despre „a cincea esență”, Andrei Terian utilizează (nu-mi pot da seama dacă voluntar sau nu) chiar limbajul maestrului său spiritual: „Căci, pentru a confirma sau nega o atare ipoteză, criticul ar trebui să plutească printre corpurile celeste pentru a le testa consistența; dar criticul e condamnat să rămână de-a pururi în lumea sublunară. Și apoi, chiar dacă ar ajunge vreodată în spațiile siderale, el ar trebui să vorbească graiul îngerilor pentru a transmite mai departe ceea ce a cunoscut acolo...” (p.663) Sunt rândurile cele mai „călinesciene” și, în definitiv, cele mai frumoase ale unui construct impresionant, de o luciditate tăioasă, rece. Sau, dacă vreți, este dovada că despărțirea de Călinescu nu se poate face ușor și cere sacrificii, ca în cunoscutul poem barbian.

„Luna se străduiește să lămurească Pământul că scenografia ei este la modă”; „Ne-am putea muta pe Lună. Acolo nu s-a descoperit încă noroiul”; „Luna își desăvârșește portretul în ochii singurătății”; „Luna trezește semnele de punctuație ale nopții”; „Luna e voalul de argint al tăcerii”; „Cu aceleași descântece Luna adoarme Pământul și răscolește Marea”.

*****

Am avut prilejul cu ceva timp în urmă să apreciez după propria știință volumul Ancăi Mizumschi „Poze cu zimți”. Surprins în bună măsură pe de o parte de candoarea poeziilor, dar și a autoarei, am descoperit și auditoriului parte a unei poezii diafane, translucide, care nu se lasă deloc cantonată în formule literare ci care trăiește tocmai prin această formă de alteritate în peisajul liric contemporan. „Poze cu zimți” avea căldura unui discurs interesat mai degrabă să își afle posibilitățile de a se face înțeles, jalonând printre tot felul de fracturisme și ostilități literar-reproabile ale junilor. Iată cum, peste timp, mă văd nevoit să mă declar în continuare mare admirator al poeziei Anca Mizumschi. Apărut în condiții grafice de excepție, la Editura *Humanitas*, „Anca lui Noe” are datele unui experiment literar ce se desfășoară în proximitatea liricului. Mai exact, după cum suntem atenționați odată cu primele pagini, volumul se bucură de interstițiile critice ale lui Iulian Costache, cât și de comentariul grafic semnat de Vasile Mureșan – Murivale. Formula s-a dovedit a fi una câștigătoare, cartea fiind deja bine primită de critică.

Acest al doilea volum de poezie se instituie într-o continuare firească a celui dintâi; dacă mi se îngăduie, ar putea fi o a doua treaptă în calea receptării unei sensibilități deosebite. Devenim treptat părtașii unei experiențe lirice ce nu refuză cotidianul dar care are simțul sacralului. Cuvântul autoarei nu se avântă în mecanismele unor procese cognitive fade ci transcede nerostitele forme ale non-efemerului.

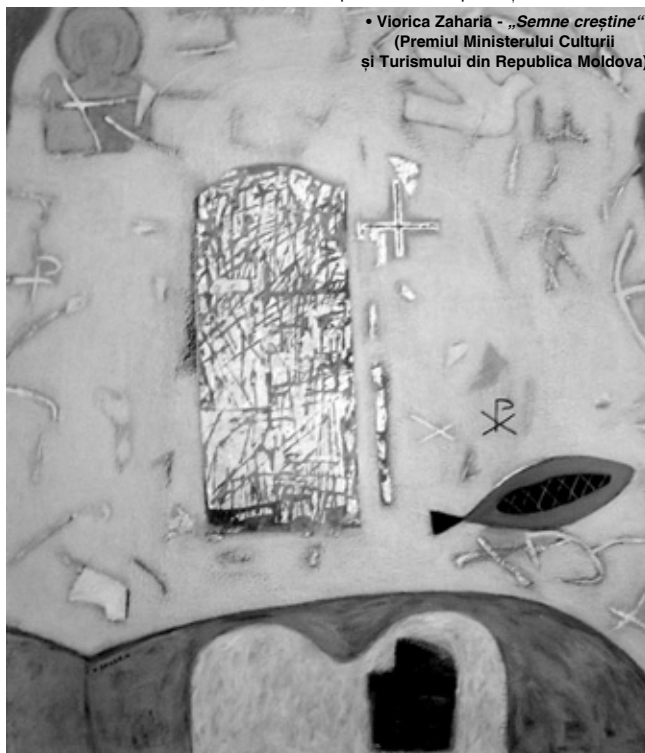
E ciudată tocmai ușurința prin care autoarea stabilește planuri opozante: lumea înconjurătoare/ lumea lăuntrică. A trecut vremea esteticii urâtului lui Arghezi, dar și aici poezia volumului în discuție e rănită voit, prin cuvinte și atitudini ce vin dinspre experimentele prezentului. Totuși, Anca lui Noe găsește modalitățile ce îi permit să îmblânzească o retorică mai dură, demonstrând în prezent (dacă mai era cazul) un firesc echilibru în raport cu evenimentele trăite. Incuviințându-și propriile căutări, Cuvântul lasă loc imaginației: „îmi cumpăr poezia plătind/ la fiecare colț de stradă câte o doză de drog./ sunt trecută pe mai toate foile de credit/ ale lui Dumnezeu la rubrica/ împrumut pe viață;/ hârtie de scris, tămâie, țărână,/ cerneală, mir, două puncte/ și apoi numele meu// țin cu mâna cu venele sparte încă de la botez/ telefonul mobil înregistrat la biserică/ și sun din ce în ce mai des la un număr/ gratuit pentru nou-născuți așteptați/ deși știu că numai prima doză/ de pâine și sare/ e gratis” („Dealerul meu preferat”). Socotesc că marele pariu câștigat al cărții este șlefuirea acelor modalități ale intelectualului ce se sacrifică în numele iubirii adevărate. Cu riscul de a plictisi, nu e o poezie care să problematizeze, ci care să găsească puncte de tangență între marile subiecte ale vieții. Nu știu dacă există vreun text ce poate fi ocolit. Deși aș fi opinat pentru o altă dispunere în volum, poeziile își dialoghează în permanentă. Mai rar, dacă nu suntem atenți, putem fi contrariați: de la suspinul provocat de trecerea către lumea cealaltă a prietenilor, la o frivolitate doar aparent nejustificată: „prieteni mei au litere/ tatu-

Marius MANTA

Poeme cu Lună și Soare

ate pe antebrat/ ca și cum e mai liniștor/ să știi că poți muri/ în ordinea fiecărui poem/ după codul de bare// din când în când Dumnezeu/ îi trage la ruletă pe o masă de catifea/ și dispar îmbrăcați elegant/ pe covorul roșu sub blițul camerelor/ de luat vederi cu amintiri/ de la mare” („La ruletă”); „alunec de-a lungul fiecărei borduri din orașul bucureștii/ în care las amprentele corpului meu/ [...] rugându-mă de toți bărbații/ cu care mă culc/ deși fie nu au timp să citească ce scriu, fie sunt toți însurați/ să semneze într-un tabel de însoțitori la stat...” („Statul plătește pentru handicapati”). Peste toate, Anca Mizumschi rămâne „femeia lui Dumnezeu”, o stare ce instituie nevoia de trezvie în poezie și de efort continuu pentru revenirea în „spații locative” cândva părăsite. Toate acestea se pot reîntrupa doar în virtutea destăinurii: „îmi petrec vremea mai mult cu Dumnezeu,/ străduindu-mă” („Femeia lui Dumnezeu”). Poate cel mai important, versul Ancăi Mizumschi recheamă tăcerea, restaurând lumina.

• Viorica Zaharia - „*Semne creștine*”
(Premiul Ministerului Culturii
și Turismului din Republica Moldova)

*****

Cu Mircea Cărtărescu nu am stat de vorbă niciodată. Nu-l cunosc, poate nici nu există - îmi vine să răd - bun, l-am văzut la televizor, l-am auzit la radio, mi-au fost încredințate povești cu iz de bărfă despre domnia sa, dar pentru mine continuă să reprezinte exact suma acelor bucurii pe care le-am avut cu ani în urmă, atunci când citeam și reciteam *Travestiul* ori *Nostalgia*. De-a lungul timpului am fost dezamăgit (nah, de ce iubim femeile...) ori am fost entuziasmat (încă de la prima lectură a *Orbitorului*). În vara aceasta au apărut două noi titluri: *Femele străine*, *Nimic*. Despre primul s-a cam scris, pe al doilea-l semnalez acum. Da, *un nou și vechi volum de poezie!* Din câte înțelegem de pe coperta a patra a cărții, sumarul ne propune o serie de texte „scoase de la naftalină”, vechi de peste douăzeci de ani, ce rămăseseră nepublicate și care acum, „pentru beneficiul câtorva prieteni” apar sub forma „unor postume din timpul vieții”.

Dacă punem cap la cap o emisiune tv, ceva pagini din *Jurnalul* propriu, cât și alte declarații mai puțin oficiale, „Nimicul” lui Mircea Cărtărescu e și ultima carte de poezie. Și totuși... Cu ceva timp în urmă, Mircea Mihăieș aprecia în *Orizont* (printre altele) darul de a povesti al autorului. Aș spune... de a face povești! Cine s-ar încumeta să stabilească ce e ficțiune și ce poartă marca realității? Eu cred că nenea Mircea (așa îl alintam odată cu cei de-aceiași interes literar) nu se oprește aici cu surprizele, deși ar avea în bună măsură toate motivele de a se muta „în Lună” (din pricina noroiului ce ne înconjoară).

Personal, am convingerea că aceste „ultime-ultimissime poeme”, deși vizibil mai puțin pretențioase decât cele ce au fost deja adunate în volum, rămân parte a aceluiași neo-romantism încărcat de procedeele postmodernism. Cu toate că voi fi taxat drept neștiutor și altele asemenea, îl percep pe Mircea Cărtărescu mai degrabă în proximitatea posturii romantismului. Scrisul este în continuare semn al exacerbării eului liric; poetul se ia în serios doar atunci când *se află* singur. Pentru cei obișnuiți cu *Dragostea*, regăsim un Cărtărescu tot în blugi, mirat fie de fata din stația de tramvai, ori surprins într-un comic de situație, cu prilejul unei seșdinte în calitate de profesor (a nu se uita că autoironia fusese pe deplin experimentată de Schlegel în romantism!). Ne aducem aminte de beatnici, volumul fiind de altfel străbătut de figuri emblematiche ale muzicii, printre care Beatles, Lou Reed, Dire Straits etc. Peste toate, un Cărtărescu ușor mai neatent cu amintirile-i înșingurate, un melanj inteligent între adevăr, viață, literatură, joc „nici o femeie n-a venit la mășuța mea/ doar luna, ea a stat lângă mine/ timp de peste o oră... [...] a, la luna, la luna! Mă obsedează melodia asta/ chiar și acum, când bat la mașină/ singur în casă, cum am fost singur și-aseară/ când am descuiat și-am intrat, la două noaptea, și-am alergat/ în bucătărie să privesc luna./ prin plasa de țântari încerca să intre și aici./ am ieșit pe balcon și am stat până dimineața./ un bărbat singur și luna” („A, la luna, la luna...”) Poezia închide realități digerate în ultimii ani ai perioadei comuniste, de aici și o oarecare teatralitate - explicit așezată uneori în rândul întâi: „Oh, Natalie...”, cât și o teamă organică: „sunt trist ca o javră acum, cu viața terminată definitiv/ cu treburi de rezolvat, cu obsesia ordinii de pe birou/ cu un limbaj pretențios și academic/ matur și cretin și pierdut”. Dincolo de toate temerile, exprimate aici ori aiurea, numărăm încă un volum de versuri Cărtărescu, așa cum îl știți.

*****

„În Anca lui Noe planetele se aliniază pe aceeași axă: biografismul ulcerant al autoarei, incizia sigură cu care sunt tăiate cuvintele și preocuparea pentru un adevăr rostit fără anestezie” (Iulian Costache).

*****

„După părerea mea, am fost întotdeauna poet, nu mă consider prozator nici astăzi. Ceea ce m-a interesat totdeauna din viață, din lume a fost poezia, miezul poetic. Poezia nu este un gen literar, este un mod de a vedea lumea; multe romane au în ele acest miez.” (Mircea Cărtărescu)

*****

„Să se fi ramolit Luna? Să fi uitat că și ea a fost cândva Soare?”

Oximoronică încă din titlu, lucrarea universitarului brașovean Adrian Lăcătuș, *Modernitatea conservatoare. Aspecte ale culturii Europei Centrale*, Editura Universității „Transilvania”, Brașov, 2009, își rezervă dreptul de a identifica și de a explicita coexistența paradoxală a două atitudini antinomice, atât paratextual, cât și în discursul propriu-zis. Căci studiul este, de fapt, un text argumentativ ce demonstrează că radicalismul modernității, așa cum este ea în general percepută, își atenuază verva nihilistă și antitraditionalistă, cel puțin în spațiul cultural al Europei Centrale.

„Temeritatea” cu care mărturisește autorul că a ales titlul, întrucât „poate indica ignorarea multipleror nuanțe, dileme, contradicții sau perspective ce obscurizează aceste două concepte” (p. 7) anunță înțelegerea dificultății de abordare a unei astfel de teme; dificultate firească, de altfel, dacă ținem cont de multitudinea lucrărilor de investigație a fenomenului cultural modern și de eterogenitatea tonalităților de abordare a acestuia. Și totuși, în acest context al pluralității perspective, *Modernitatea conservatoare...* vine cu o atitudine echilibrată de comprehensiune a unui curent complex, generată de adaptarea prin temperare a tendinței deconstrucției vehemente la spațiul Europei Centrale, caracterizat prin prudență și conservatorism.

În mod firesc, primul capitol, *Conservatorism intelectual și modernitate*, propune o descripție sintetică a teoriilor modernității, ordonate în funcție de orientarea pozitivă/valorizatoare sau negativă („acelea care o descriu în termeni de pierdere, degradare și declin”, p. 8), cu vizibil accent pe cele din urmă sau, și mai exact, pe teoria lui Max Weber, subordonată conceptului de *dezvrăjire*: „De altfel, acest concept ambivalent de Entzauberung, pe care Max Weber îl recuperează din scrierile câtorva autori romantici sau preromantici (Schiller, A. W. Schlegel) dându-i o valoare definitorie sau paradigmatică în raport cu modernitatea, va avea o mare audiență la intelectualii (majoritatea de expresie germană sau formați în medii de expresie germană) central-europeni din prima jumătate a secolului XX” (p. 10).

Este evident că, investigând modernitatea ca manifestare a *dezvrăjirii*, esențială devine pentru autor relația dintre cultură și religie și, implicit, scrierile celor care resimt, într-un fel sau altul, dramatismul acestei scindări: Musil, Kafka, Broch, Wittgenstein, Lukács sau Milan Kundera. Așadar, conservatorismul intelectual pe care Adrian Lăcătuș îl remarcă la personalitățile culturale ale Europei Centrale ține de un context specific în care eșecul modernității radicale impune reluarea unei legături cu tradiția, fie ea și dintr-o perspectivă negativă, sub forma acordului de viziune „asupra omului ca ființă limitată” (p. 18). De asemenea, persistența impulsului religios conduce la căutarea unor pseudo-îpostaze de misticism, relative și incomplete, așa cum mai sunt ele posibile după „distrugerea unei lumi” (p. 19).

Tabloul *Tradițiilor politice, religioase și estetice ale culturii Europei Centrale* (capitolul al II-lea) este absolut necesar

Cristina POPESCU

Modernitatea central-europeană sub semnul oximoronului

pentru reconstrucția specificului acestui spațiu, în vederea cercetării în/compatibilităților cu ceea ce presupune comportamentul modern. De aceea, Contrareforma și politica ei de educație ce încuraja „analfabetismul, ca măsură de protecție împotriva circulației și influenței tipăriturilor protestante și a practicii lecturii laice a Bibliei” (p.23) imprimă un caracter distinctiv paradigmei culturale habsburgice, căci, privilegiind artele muzicale și plastice, generează o *tradiție a grației*, persistentă până în secolul al XIX-lea. De asemenea, sacralizarea împăratului, ca strategie politică de conservare a

imperului, este legată „prin ideea perfecțiunii și a armoniei de exigențele artei pentru artă” (p. 24).

Ca notă specifică, iluminismul central-european, în varianta de *iosefinism*, va permite ascensiunea individului pe baza meritului personal, permițând astfel coabitarea comportamentului modern-liberal cu cel aristocrat: „Aristocrația austriacă, spre deosebire de cea din Franța, Rusia, Anglia sau chiar Germania își apără și legitimează propriul statut prin realizări concrete, prin apel la o etică universalistă a datoriei civice și a desăvârșirii personale, prin meritocrație” (p. 27).

Conservatorismul austriac, legat de configurația statală, devine o filosofie a evidentei, care va prolifera și în domeniul artistic, printr-o temperare a radicalismului modern: „Printr-un joc al destinului, Austria e alcătuită din componente foarte diferite. În consecință, acest stat trebuie condus cu grijă față de continuitatea istorică, și nu de către un individ care purcede la inovații hazardate și experiențe doctrinare risicante!” (Joseph von Hormayr, p. 29).

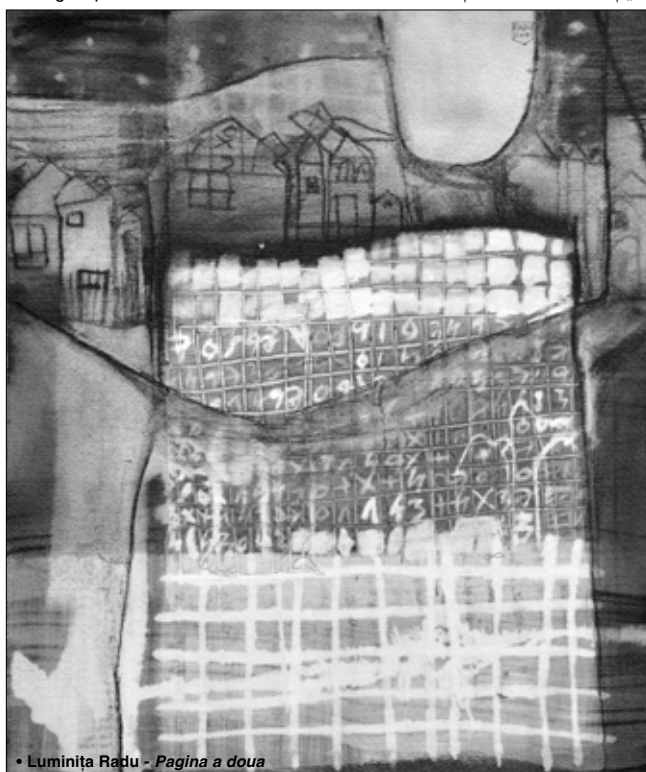
Interesant este felul în care autorul analizează influențele filosofiei lui Friedrich Nietzsche asupra creatorilor moderni central-europeni, nu ca transfer inert, ci ca fenomen complex de aculturație, ce presupune acomodare, interpretare și adaptare a „forme” la „fond”. Căci, în mod declarat, nu există la autorii studiați de Adrian Lăcătuș „un

cult al lui Nietzsche”, însă se poate vorbi despre o „afinitate implicită”, reprezentabilă prin „răspunsuri libere și critice în ultimă instanță” (p. 43). Gustav Klimt, Sigmund Freud, Hugo von Hofmannsthal sau Witold Gombrowicz sunt toți interlocutori, în discurs specific, cu artistul-filosof. Esența gândirii nietzscheene, așa cum este ea percepută în cultura central-europeană, coincide cu hegemonia esteticului, ca principiu absolut. Iar silogisme precum cunoaștere = creație, autocunoaștere = autocreație (adică reconstrucția sinelui și transformarea habitatului prin voință individuală până la compatibilizarea cu sinele creat), există în germene în filosofia limbajului lui Wittgenstein, în psihanaliza lui Freud sau în operele lui Robert Musil, Hermann Broch sau Milan Kundera.

În acest sens, apelul la notațiile de jurnal ale unui Musil de nouăsprezece ani sunt eligibile și edificatoare în raport cu fertilitatea virtualităților semantice nietzscheene: „Se spune că e nefilosofic. Lucrările sale s-ar citi ca niște jocuri pline de spirit. El mi se pare asemenea unuia care a deschis o sută de noi posibilități și nu a împlinit niciuna. Iată de ce îl iubesc oamenii cărora noile modalități le sunt o necesitate și îl consideră nefilosofic acei care nu pot măsura matematic rezultatul calculat.” (p. 53)

Formația de teoretician al culturii conferă demersului analitic specific de permanentă raportare a fenomenului cultural cercetat la contextul istoric, social și politic. De aceea, chiar și „vârful de lance al discursului autonomiei culturii”, identificat cu decadentismul și estetismul *fin-de-siècle* este explicat tot prin contextualizare. Cultul hamletian al creatorilor de la sfârșitul secolului al XIX-lea este, pentru Adrian Lăcătuș, o consecință a apolitismului personajului-principe care refuză puterea pentru că este coruptă și influențată din trecut o epocă a delegitimării prin înlocuirea lui *zoon politikon* cu *homo psychologicus*. Apariția literaturii pornografice sau măcar exacerbarea sexualității în sfera artisticului sunt forme de sublimare a politicii în instințial, într-o epocă în care intelectualului liberal îi este interzisă participarea la viața politică.

De asemenea, lectura muzicală a operelor lui Kundera (prin raportare la simfoniile tradiției, culturale, istorice și politice) corespunde unui „specific cultural transilvan, un specific ținând nu de categoria etnică, ci de istoria specifică a zonei și de o anumită normă de civilizație occidentală și cosmopolită” (p. 196), de care nu este străin nici autorul acestei lucrări interesante, ce intenționează supraviețuirea *Mittleeuropeli*. Și reușește, în mare măsură, să mențină interesul pentru conceptul de Europa Centrală, căci analiza nu ar putea fi consolidată decât, poate, printr-o sistematizare mai riguroasă a corpusului, care să faciliteze coerența lecturii.

• Luminița Radu - Pagina a doua

Titu Damian

Umbră

Titu Damian exersează în spațiul ialomitean – primind și aplauze – tehnici ale romanului-document. *Fagul* (Ed. *Bizantină*, București, 2005), primul său roman, ne invită într-un univers aiurit – cu șapcalii-activiști, hăituiți de serviciu, vânătași ale spiritului și speranțe ale unei lumi care se zvârcolește într-un infern „roșu” al anilor ’60 – un fel de lume de la capătul Strigătuului. În noul său roman, *Umbră* (Editura *Omega*, Buzău, 2008, 365 pagini), o continuare fericită a primei cărți, reperle spațiale rămân relativ constante – satul Muscelul Cărămănesc, din Munții Buzăului, Buzău, Urziceni, Ploiești, Oradea, București – lui Măndruță & comp. adăugându-li-se eroi noi, recrutați din copilăria, adolescența și tinerețea lui Florin Măndruță, mediile fiind foarte diverse: școala, cazarma, spitalul, satul, târgul. Romancierul radiografiază, cu mijloace artistice, o lume în care „Jocul îl face numai Destinul. Dumnezeu doar compătimește...” „Dumnezeu tace și destinul lucrează”, moto al romanului, ne aruncă în spirit tragedia unei ființări în care-mi aduce aminte de disperatul strigăt biblic: „Doamne, scapă-ne că pierim!” (Matei, 8:25). Titu Damian prezintă un univers uman țicnit, în care totul, absolut totul, „trece pe lângă noi împachetat” (Victor Șklovski), libertatea de a „despacheta” în vederea amenajării unei noi ordini în acest absurd parc uman fiind departe chiar și de statutul de iluzie, deși câte un personaj îndrăznește să cultive speranța: „Ajungem noi la lumină!” Roman autobiografic, *Umbră* este o poveste de dragoste depănată de o Șeherezadă modernă care-i are, parcă, la sfat pe un Marin Preda, Zaharia Stancu sau un Ion Lăncrănjan. Numai că, scrie Florentin Popescu, „*Umbră* este o carte scrisă într-un alt registru, oferindu-ne surpriza descoperirii unei noi fațete a creației lui Titu Damian: cea prin care autorul introspectează deopotrivă propriul trecut, abisurile sufletului din perspectiva amintirii, a ceea ce ar fi putut și nu a fost, dar și din a înțelege viața și destinul, așa cum le-a așezat fiecare Cel de Sus”. *Umbră* este o carte care trebuie citită în „cheie” Damian. În epoca modernă, contribuția cititorului este, prin definiție, considerată relevantă, nu deoarece cititorul lui Joyce este un scriitor de valoare egală cu aceea a lui Joyce, ci deoarece planul operei îl conține. Este ca și cum scriitorul l-ar fi scris și pe... cititor. Este ceea ce Umberto Eco spune în *Opera deschisă*:

„Intervenție orientată spre a ne însera în mod liber într-un univers care, totuși, este întotdeauna cel voit de autor”... Libertatea cititorului de a interpreta este astfel prescrisă de scriitor. Tot așa cum libertatea de a alege figurile unui dans este dată în partitura muzicală care acompaniază dansul – dar într-un cadru formal care dă, de exemplu, ritmul – tot așa și libertatea de interpretare este dată într-un cadru conceptual care-i stabilește logica și gramatica. Mitul eternei reînnoiri – la copilărie, la iubirile adolescenței și îndrăznelile tineretii, la cenușa fierbinte a unui timp în care Singurătatea era vedeta supraviețuirii – „Fără tine mă simt foarte singur, să știi, mamă dragă”, zice eroul principal, Florin – este leit motivul cărții. Care sunt temeiurile acestei aproape obsedante chemări către „umbrele” trecerii noastre prin lume? Unul ar putea fi oferit de Eminescu: „Nu e păcat/ Ca să se lepede/ Clipea cea repede/ Ce ni s-a dat?” Celălalt este oferit chiar de către Titu Damian: „Am făcut ca umbra să fie vie, pentru că Dumnezeu se găsește într-un bob de chihlimbar din Pădurea Samarului, în picăturile de rouă de pe frunzele Fagului celui mare, dar și într-o pagină de carte. Fiecare cu Umbra lui”.

Umbră lui Titu Damian este un roman care nu poate fi povestit. Trebuie să te lași purtat de mână de către autor pentru a vedea, cu ochii săi, istoria fiecărui amănunt, fiecărei clipe. Urmând sugestia criticului literar Petre Isachi, în fața unui asemenea discurs nu poți avea decât atitudinea pragmatică a lui Susan Sontag, atunci când încerci o interpretare elaborată a unei creații: „Nu există interpretări, ci numai interpretări eronate; așa încât critica nu este decât poezie în proză”. Cei care vă veți apropia de *Umbră* veți avea libertatea de a zămisli un poem critic... În proză de toată frumusețea, pentru că discursul lui Titu Damian are, ca și în *Fagul*, „profundime, prospețime, durere, candoare” (Passionaria Stoicescu), chemări metafizice, punți aruncate peste hăurile spiritelor aflate în derivă și marea virtute de a ne convinge că umbrele istoriei sunt mereu vii, indiferent de rolurile – comedie sau dramă – în care sunt distribuite pe scena prezentului. *Umbră* este un puzzle care reconstituie cu talent de bijutier tabloul unei lumi care-a luat-o razna de tot, o lume în care există o puzderie de oaze de suferință înfrățite, paradoxal, cu Speranța. Și, mai ales, *Umbră* este romanul despre care vocile criticii nu vor înceta să exerseze, pe paliere diferite ale percepției, partituri dintre cele mai diverse, pentru că suntem și în fața unei cărți de referință sociologică.

Ion FERCU

Dan Bistricean

Amiaza omului cu felinar

Licențiat în istorie și filozofie, Dan Bistricean se poate mândri cu o activitate publicistică remarcabilă. A debutat în 2009 cu *Ochii din buzunare*, iar în acest an propune cititorilor un al doilea volum de versuri, cu un titlu de o difuză tandrețe și acută melancolie: *Amiaza omului cu felinar* (Brăila, Editura „Opinia”, 2010). Un om cu un felinar apărut din senin în miezul zilei nu poate fi decât un inadapdat. Dar într-o lume în care conectarea la realitate înseamnă coborârea într-un infern, refuzul comunicării, al acordului cu o societate aflată în disoluție, este una din opțiunile celor care vor să-și păstreze integritatea spirituală.

Imaginile citadine sunt lugubre, cartierul este „fetid”, orașul contemporan este „obscur”, „duhnește a formol”. Asemănările cu Bacovia sunt evidente; identificăm aceleași nuanțe maligne, morbide. Eul este supus destrămării, viziunile sunt pesimiste. Retorica nu este însă bacoviană, ci se subtrage cromaticilor și lirismului, tonalitățile se acordă cu austeritatea trăirilor, cu metafizica absurdului. Vocea din interiorul poemelor, ermetice și fără titlu, este preponderent cinică, sumbră, tristă. Și cum ar putea fi altfel când perspectivele evoluției umane sunt cenușii, spectacolul lumii contemporane este dezolant, omul este covârșit de disperaarea de a trăi într-o distopie orwelliană: „Pe aleile labirintice/ Jivinele privesc la oamenii închiși/ În țarcuri/ din spatele lizierei se aud/ Împuscăturile celor care execută/ câinii de vânătoare”. Pasivitatea favorizează angoasa, o exacerbă: „orele se vor scurge orizontal/ și tot orizontal ne vom plimba/ umbrele”. Speranța este închisă într-o cutie a Pandorei, sacrificiile își pierd sensurile de împlinire a unor idealuri, tinerii ajunși pe o „stradă defunctă” fiind doar „morți banali”. Copilăria cu inocența și spiritul ei ludic este oprimată, „stăpânii orașului” interzic visele, neînțelegând feeria din basme, refuză arta falsând: „Teatrul de păpuși/ luase foc/ toată strada mirosea a lacrimi/ copiii îl boceau pe Pinocchio/ stăpânii orașului/ trimiseră niște manechine/ îmbrăcate în

costume de pompieri/ cu furtunuri de recuzită/ din care țâșneau panglici de hârtie/ închipuind apa”. Amenințarea unui rău necunoscut este mai mereu prezentă subliminal. Multe metafore sau epitețe sunt legate de neîmpliniri și dezamăgiri. Acuitatea o ating cele asociativ sepulcrale: „rug de pendule”, „colivia zilei”, cântecul păsării este „mort”, amiaza „miroase a smoolă”.

Tensiunile tanatice sunt ponderate de diafane momente de dragoste, în care imaginile și poate tristețile din trecut sunt acum transformate în motive de atingeri erotice, mângâieri, alinare, apropiere și descoperire a frumuseții: „Îți sărut genunchiul/ (dintr-un bol ne privește un pește exotic)/ tu îmi spui pe un ton plat/ că părul îmi miroase a ceai/ și lucrul acesta îți amintește/ de copilăria petrecută într-o casă/ fără feestre/ unde samovarele erau singurele/ ființe vii/ duminica toată ni se strecoară/ în inimă/ genunchiul tău are finețea/ unei piersici.”

Dacă ar fi să caracterizăm într-o singură frază *Amiaza omului cu felinar* am spune că este minibiografia unui poet melancolic și însingurat, într-o lume ostilă, exilat în propria țară. Omul cu felinar nu este altceva decât un alter ego al poetului care nu se regăsește. În motivul social, Dan Bistricean este acid atunci când demască demagogia. El își fundamentează discursul pe fine comparații între tiraniile din alte timpuri istorice cu agresiunile și dictaturile prezentului. Fără a fi deocamdată o voce percutantă în poezia actuală, cu acest volum, Dan Bistricean demonstrează că este un autor care are ce spune și care merită să fie citit și urmărit.

Violeta SAVU

Erată

Entuziasmată de *Bătrânul. O divină comédie*, m-am lăsat purtată de valul lirismului și nu mi-am verificat articolul, așa cum fac de obicei. Astfel, n-am observat că am comis două erori. Prima este că am citat inexact sensibila dedicație a lui Cosmin Perța, care, de fapt, sună astfel: „Violete, o cântică mică-mică, ce nu înseamnă nimic”. A doua, mai gravă, este că am atribuit un citat în mod eronat lui Radu Vancu. Fraza „Volumul *Bătrânul* este o construcție poetică de amplitudine, ce pune în joc întregul arsenal al lui Cosmin Perța și ne oferă spectacolul rescrierii integrale a semnificațiilor unui mit literar de prestigiu, din care nu mai rămâne, sub pana tânărului nostru poet, decât un scenariu vag și o rețea de simboluri care sunt ale poetului contemporan” face parte dintr-o amplă și excelentă cronică, „Două volume de Cosmin Perța”, semnată de Răzvan Voncu căruia, pe această cale, îi cer scuze. De altfel, Radu Vancu a fost primul care a sesizat că i s-a atribuit un text și, cu un savuros umor, într-o notă postată pe blogul meu, îmi spune: „Violeta, în ce mă privește e totul ok, ba chiar e un qui pro quo simpatic, bogesian aproape. Și, din iubire pentru Borges, chiar e indicat să facem din când în când asemenea misquotes”.

Violeta SAVU

• Luminița Radu - Margine de oraș

Tudorel Urian

**Viștile
lui Alexandru
Paleologu**

A scrie despre Alexandru Paleologu, în contextul discuțiilor și disputelor din ultimii ani, nu poate fi decât un gest riscant. Și l-a asumat, iată, Tudorel Urian, care caută să restaureze adevărul în legătură cu mediatizatului caz Paleologu. Coincidență sau nu, am citit volumul său, *Viștile lui Alexandru Paleologu* (București, Editura „Vremea”, 2010) imediat după ce am revăzut pasaje întregi din *Craii de Curtea-Veche*. Avea să se potrivească de minune întrucât Alexandru Paleologu rămâne un boier al spiritului, „un aristocrat al începutului de mileniul III”.

Fără ca autorul să o mărturisească explicit, cartea se bazează pe două categorii de surse: luatele subiective (interviuri, discuții, o anumită apropiere față de Alexandru Paleologu) și altele obiective (documente). Așadar, Tudorel Urian ne propune o dublă perspectivă asupra personalității celui pus în discuție: una interioară și alta exterioară, pe care le sintetizează fericit într-un titlu vizând atât complexitatea unui traseu existențial greu reductibil la o singură formulă, cât și diversitatea unghiurilor din care a fost și este privit eseistul.

Ei bine, prins între cele două tentații, Tudorel Urian alunecă spre o percepție subiectivă (nu și neadevărată), încercând mai mereu să găsească justificările care să salveze imaginea unui Alexandru Paleologu nevinovat. Se insistă, deci, asupra descendenței sale aristocratice, asupra formației intelectuale remarcabile, asupra colaborării cu Securitatea și asupra omului. Din fericire, monograful nu cade decât rareori în mirajul exaltării vieții/vieților lui Paleologu, având luciditatea de a se detașa când trebuie, punând sub semnul întrebării genealogia fantastă atribuită autorului *Bunului simț ca paradox*, prietenia dintre Mihai Paleologu și Mihai Eminescu sau o așa-zisă discuție, purtată în mai multe limbi, dintre copilul Alexandru Paleologu și George Enescu, în vestibulul de la Capșa. Din amestecul acesta de informații, mai mult sau mai puțin sigure, Tudorel Urian extrage cu prudență ceea ce i se pare plauzibil, nezițând să susțină fragilitatea datelor: „...eseistul având obiceiul (...) să umple golurile de informație cu detalii extrase din lecturi sau chiar cu rodul bogatei sale imaginații de scriitor.” (p. 84)

Dincolo de constantele impuse de tiparele monografice, de faptul că biograful se dovedește tributar mărturisirilor lui Paleologu și de o manieră cam școlărească de a redacta concluziile („În capitolul *Vremea întâmplărilor esențiale* analizez rolul unor oameni...”), cartea lui Tudorel Urian se retine prin aerul de comprehensiune. Plasându-l pe eseist sub zodia unei „*sui-generis* școli a admirației”, el concluzionează că, de fapt, adevărata operă a lui Alexandru Paleologu a fost Paleologu însuși: „Am înțeles astfel că «marea operă» a lui Alexandru Paleologu nu trebuie căutată în cărțile pe care le-a scris, nici în faptele bune sau rele pe care le-a făcut, ci în ceea ce a acumulat în interior din toate aceste experiențe. Marea sa operă constă în

continua rafinare și consolidare a propriului sine și la (sic!) spectacolul pe care acesta îl poate oferi.” (p.150). Iată o idee de care mă despart, nu pentru că spectacolul omului Paleologu nu ar fi interesant, ci pentru că, chiar în acest volum, paginile cele mai interesante sunt tocmai acelea care pun în discuție ideile și scrierile lui Alexandru Paleologu. Eu cred că tocmai acolo se află o parte a ceea ce Tudorel Urian numește „adevăratul Paleologu” și că s-ar conveni un volum care să pună în lumină și scrierile sale.

Adrian JICU

Sever Negrescu

**Fărămituri
de cuvinte**

Consilier cultural la Mitropolia Olteniei, preotul Sever Negrescu a atras atenția încă de la debut, volumul de versuri *Clopotul de rouă* (Pitești, Editura „Calende”, 1995) fiind răsplătit cu Premiul „Filocalia” al Patriarhiei Române. După încă o carte de versuri la fel de bine primită, *Smerenia cuvintelor* (București, Editura „Tradiție”, 1997, Premiul „Nicolae Steinhardt” al revistei brașovene „Astra”), poetul și-a schimbat registrul, publicând două substanțiale volume de istoriografie literară (*Ecouri bizantine în literatura română veche* – 1998 și *Biserică și societate* – 1999), dar a revenit la poezie, încredințând tiparului alte trei cărți de poeme: *Respirația ploilor* (2001), *Strigături în soaptă* (2003) și *Nespusele tăceri* (2006).

Înmănunchate sub titlul *Fărămituri de cuvinte* (Craiova, Editura Mitropolia Olteniei, 2007), cele 56 de „lecturi evanghelice pentru Duminici” sunt precedate de un scurt argument al autorului, care, după ce se întreabă „Ce-ar fi scris fără disciplina lecturii, ce-ar fi cuvântul fără ascultare, ce-ar fi lumea fără Evanghelie?”, ne dă de înțeles că „esența cuvântului nu este nici ascultarea, nici tăcerea, este propovăduirea”. O misiune pe care și-o asumă cu toată responsabilitatea, marcând timpul euharistic prin alese interpretări ale pericopelor evanghelice.

Constient că „viețuim într-o lume îmbătrânită înainte de vreme; într-o lume în care nou-născuții nu au străbunici, copiii nu mai au bunici, tinerii... nu mai sunt, neștiind de părinți”, că trăim, astăzi, într-o „lume în care noțiunea de aproapele este aproape moartă”, că mulți se „laudă că L-au văzut pe Dumnezeu, deși Dumnezeu nu poate fi văzut”, că între a „vedea și a zări este o diferență”, că a crede în „puterea lui Dumnezeu este uneori mai mult decât a-L mărturisi pe Dumnezeu”, înduhovnicitul părinte nu cade în capcana de a confunda psihologia cu duhovnicia, deși pentru a-și sustine argumentele folosește adesea tălcul unor întâmplări trăite de el sau de alții, asociind zicerile din popor cu adevărurile Scripturii.

Știind că împlinirea Legii este iubire și că „Evanghelia este unicul tratat de iubire”, dar și că există un „refuz al persoanei de a participa la acea logodnă a lui Dumnezeu cu lumea”, părintele Sever Negrescu percepe lumea ca „vie sădită de Dumnezeu”, încercând în permanență să găsească nu doar „calea Domnului”, ci și să ne facă să înțelegem că dreptatea, bunăcuviinta,

bunățatea, dragostea și credința sunt indispensabile pentru a pecetlui acest legământ.

Dar cum, din păcate, omul a devenit „sclavul propriilor nesăbuitețe”, liturghisitorul explică mai întâi legătura între păcat și demon, una atât de strânsă, „încât și într-un caz și în celălalt finalitatea vieții nu mai este comuniunea ca iubire, ci moartea ca eșec”. În consecință, continua ispitire a lui Dumnezeu și persistența în păcat nu pot decât să ne ducă la pieire, întrucât într-o „existență plină de necredință, omul este cel care fuge de Dumnezeu”, în timp ce într-o lume marcată de teroare, așa cum este cea din zilele noastre, însuși „Dumnezeu este cel care fuge de om”.

Întoarcerea la Biserică, „sufletul umanității” și, implicit, la Dumnezeu este, tocmai de aceea, mai mult decât necesară, salvarea putându-ne fi dată prin Cruce, până la Înfricoșata Judecată având șansa să descoperim adevărata Lumină prin pocăință, să ne unim nemijlocit cu Dumnezeu, pătrunzând prin rugăciune și fapte înăuntrul Lui, cunoscut fiind că starea de „Științenie este treapta superioară a existenței”.

Să conștientizăm, așadar, clipă de clipă, cum ne îndeamnă și autorul acestei profunde cărți de învățătură, că nu putem „aștepta Învierea fugind de Cruce”, că nu trebuie să ne „temem de moarte mai mult decât de Înviere” și că „dacă omul nu-și poate alege crucea, cu certitudine poate decide asupra lemnului din care îi este cioplită ÎNVIEREA”. Pentru aceasta – cum sună chemarea preotului la Liturghie – *Cu înțelepciune drepti, să ascultăm Sfânta Evanghelie!* la fel de drepti să ne pătrundem de înțelesul ei.

Cornel GALBEN

Vladimir Udrescu

Dolor

Vladimir Udrescu și-a selectat deja, fără urmă de echivoc, drumul literar. Și asta pentru că, prin volumul *dolor* (Timișoara, BRUMAR, 2010), el recidivează, oferind lectorilor o metaforă de sorginte livrescă, o metaforă care cheamă sufletul înspre muzică și rațiunea spre ajutor în războiul cuvintelor cu sensurile.

Deschizând cartea, pătrundem într-o lume de sorginte metafizică, marțială până la refuz, violentă prin colorit, lăsând uneori impresia de bricolaj, de re-compunere a unei realități ciobite de semnificații. La Vladimir Udrescu, realitatea nu-și mai găsește forma, ci se sublimază până la nivelul pur al esențelor, practicând întoarcerea, nu la arhetip, așa cum ar fi fost de așteptat, ci la ... memorie. Într-un asemenea univers, în care instanța auctorială și-a părăsit locul demiurgic, retrăgându-se în palimpsest, memoria joacă un rol extrem de important. Ea este treapta mediană, profană și a temporalității, descendentă a istoriei și precursoră a veșniciei, cea care dă realității textuale drept la existență: „În noaptea catedralei/ de aburi a sufletului se ivesc/memoria/ pe două cărări/ lațul se strânge și istoria/ glisează ușor/ înspre un bănuț continent// fii foarte atent zice sfetnicul orb/ cu stiletu-ntră dinții/ la capătul acestui principiu/ se naște vecia/ cum firul de vis/ coboară-n abis (câteva umbre).

Lumea textului este un construct pur, având la bază jocul de cuvinte; este o lume descendentă din cea creată de Poe. Chiar autorul s-a retras în istorie și, de acolo, prin intermediul memoriei, își contemplă creația în devenirea căreia parcă nu îndrăznește să se amestece. Exilat în falsă obiectivitate a persoanei a doua, introduce în text terțe voci ca pentru a completa ambientul din care Eul să poată fi abstras cu succes: „ce mai poți spune/ grindina gândurilor nerostite/ cade-ntr-o feerie mecanică/ precum în gușa unei păsări/ în panică” (*privești*). Acest *deus absconsus*, veșnicul eu deghizat, în ciuda aparentei de indiferență absentă, nu pierde nimic din ce se întâmplă lumii pe care a creat-o. Creatorul împrumută forma unui ochi, aceiași de la supra-mația egipteană a lui Ra și până la misterioasa atotcuprindere a științei binelui și răului de sorginte creștină. Doar că, de data aceasta, el nu mai e izgonit din Rai, asemenea lui Dionis, ci i se îngăduie uzurparea mitului ruginit al creației și impunerea semnelor ca unitate primară. Într-o lume în care doar el e stăpânul, nu e nimeni care să-i poată măsura limitele: „o pecete țî-e ochiul/ ca o pavăză confundată/ în întuneric// aștepti un semn” (*în toate zilele*).

Semnele se contopesc într-o cavalcadă istorică ce lasă impresia cititorului că a uitat pe drumul spre comprehensiune ceva important din semnificația textului. Într-un spațiu restrâns, coexistă îngerii, heruvimi, sarazini, goți, samariteni, horuși etc. într-o horă a substantivelor care exprimă parcă marea poetului ce vine tumultuos.

Fără punctuație, fără majuscule, fără exclamații sau interogații, fie ele retorice sau nu, textele lui Udrescu sunt departe de a decreta egalitatea cuvintelor în calitatea lor de semne, ci fac o ofertă cititorului pentru a se așeza la masa negocierilor semantice căci dorința scriitorului e vizibilă de la bun început: „treptat/ paginile cărții se-ntunecă/ și se confundă în marea sarmatică/ a sufletului tău amușinat/ de licheni” (*dintâi*). Discursul nu suferă de preconceptii, nu e perfect, ci perfectibil, prin aportul participanților la actul investirii semnelor cu sens.

Universul pe care autorul îl descoperă ochilor cititorilor e unul decăzut, poate decadent în avangardismul lui. Se pot distinge cu ușurință trei subteme, trei izotopii subsumate temei tanathosului. Prima ar fi izotopia stingerii compusă din termeni precum *amurg, moarte, liniște, cade, toamnă, pustie, declin, îngheț, frig*. O alta, aproape la fel de importantă este cea a opacității: *păclă, nebuloasă, taină, zinc*. În sfârșit, izotopia culorii roșu, la fel de importantă pentru tema *războiului* care străbate întregul text, dar și pentru sugerarea morții, căci, într-un final, tot ce e *roșu, înroșește, purpuriu, violet* se stinge în *negru*.

dolor e o carte care cere suflet și minte, memorie și istorie; e o scriitură care necesită aplecare spre veșnicie deoarece ea se adresează celui care poate înțelege: „cine își va aduce aminte/ de zborul cu idei nobile/ pe sub pielea-ți plebee” (*cu teamă*).

Elena PÂRLOG

gaură-n cer

C. D. ZELETIN

Dopul de plută

Semnalele ce răsar pe neașteptate din vremi apuse, și pe care nu le-am trăit eu, mă străbat cu un fior metafizic. Declinul ivirii lor stă într-o infinitezimală secundă de confuzie între o altă lume și lumea de Dincolo. E secunda ce răsfărâge asupra acestei intersecții o tulburare enigmatică. Prin fire, sunt simțitor la aceste semne, mai ales la cele dintâi, ce sosesc dintr-un trecut care nu este al meu. Le găsesc negresit purtătoare de mesaj și, în orice caz, au o mare putere de a învia ceea ce a existat dar nu am trăit eu. Îmi place să le trăiesc viața pe care ele o presupun... Trecutul altcuiva, mai ales dacă nu mi-a fost mărturisit, rămâne mai misterios decât trecutul meu. Netrăirea lui concretă de către mine îl proiectează definitiv în abstracția felurilor moduri de a fi putut exista, moduri pe care fantezia le rulează cu mare viteză, generând un efect aproape hipnotic. O tainică solidaritate se urzește între două trecuturi. E modul în care cei duși de pe lumea asta își retrăiesc prin mine o viață firavă dar plină de mister.

La un astfel de semn mă refer mai departe. Pe unchiul meu, mai îndepărtat, și prin alianță, doctorul Nicolae Enăchescu, Moș Nicu după numele din casă, eu nu l-am apucat. Fiu de preot, cobora din spița filozofului Vasile Conta și a prozatorului Vasile Savel, se formase la Iași, dar trăise la București. Fusese medic la dispensarul din Cotroceni, împreună cu prietenul lui, scriitorul V. Voiculescu. Deși moldovean de prin părțile Neamțului, nu era un povestitor, ba chiar era un om mai mult tăcut, însă deschis la fire, blând și bun cum nu se mai poate. Când intra pe Fundătura Delavrancea, la doi pași de șoseaua Kiseleff, unde înălțase casa în care astăzi stau eu, îl întâmpinai copiii, informați prin experiență anterioară că ascunde în buzunarele obosite ciocolată pentru ei. Îi citeau căutătura dulce a ochilor și aflau tot. El nu avea copii care să afle...

Dacă pe moș Nicu eu nu l-am prins, pe soția lui, funambulesca Tanti Didica, soră a mamei savantului medic George Emil Palade, primul român laureat al Premiului Nobel (1974), care și-a trăit grosul vieții în S.U.A., am cunoscut-o foarte bine, vreme de peste 25 de ani. Ba mai mult: am locuit împreună și m-am ocupat de ea, când a rămas singură și bătrână. A trăit toată viața în visul reinvierii interesului pentru portul național românesc, în vederea alcătuirii unui album uriaș ce-l fusese sugerat de Spiru Haret și pe care lucrând cinci decenii, l-a dus la bun sfârșit. O viață a străbatut satele țării căutând și studiind motivele matrice de pe ei, catrințe, ceapse ș.a.m.d. Era un spirit puternic și complet neatârnat, care sfida toate împotririile. O levitație aparte o singulariza, înălțând-o deasupra pulsațiilor realității pe care o nesocotea. Și cum era mai totdeauna plecată de acasă, Nicu stătea mai tot timpul singur. Nu de puține ori se abătea pe la un restaurant din apropiere, întârziind la un pahar de vin până când o voioșie ușoară îi compensa apăsarea singurătății. Unchiul George Emil Palade, pe atunci student la medicină și locuind în aceeași casă cu bătrânul doctor, mi-l evoca acum câțiva ani.

- Moș Nicu?! Parcă-l văd seara întorcându-se surzător pe Delavrancea, cu sticla de vin într-o plasă agățată de nasturele surtucului. Venea, firește, de la Vidrighin...
- Cine era Vidrighin?
- Vidrighin? Nu știi? Proprietar al unui restaurant cu vinuri fine, pe vremuri...

Astăzi, în jurul casei de pe Delavrancea cultiv cu multă plăcere fâșia de pământ lată de un metru, retrasă spre garduri, cu fel de fel de plante. Fiecare e legată de tot alt interes al observației mele. Nu trebuie să bag sapa ca să desțelenesc pământul, din două pricini: cele mai multe plante sunt perene, iar multe dintre ele au bulbi, pe care săpăliga i-ar răni. De afânat însă, pământul e afânat prin vrednicia rămelor. Ele respectă rădăcinile și ocolesc bulbi, ba încă îmbogățesc prin prelucrări secrete țărâna. Așa se face că pământul rămâne permanent reavăn, și reavăn a rămas vreme de 50 de ani, de când locuiesc eu în casa de pe Delavrancea. Se întâmplă însă uneori să dau peste vreun nod tare, nemacerat de oastea țărtoarelor umede. Atunci îl sfărâm cu mâna.

Intr-o zi am dat peste o astfel de gălmă. Când s-o sfărâm, descopăr cu uimire în mijlocul ei un dop de plută refuzat de generațiile glorioase ale rămelor, și deslusec trei cuvinte pirogravate pe suprafața laterală a micului cilindru lusitan, perfect conservat de peste 80 de ani: *Frații Vidrighin, București!*

Era supraviețitorul dop de plută al uneia dintre sticlele mângâietoare ale lui Moș Nicu!

Și de unde până atunci bătrânul doctor era o abstracție, eventual o imagine pe care memoria o împrumutase din fotografii, deodată el îmi întinse o mână prin mijlocirea concretă a acestui dop, un vestigiu de nimic dar mare mesager, arătându-mi câtă putere de a clădi viață prin ecouri sufletești, poate sta într-o astfel de sământă, steapă la urma urmei.

Prag de sorți

Taie-mă cu sorți și prag
Până-n albul lumii vag
Și mă poartă jumătate
Prin păduri adevărate!
Cu cealaltă jumătate
Mergi în văile damnate!
Poate-n colindări străine
Ești a-ntreregului din mine!
-zise Moartea din aproape
limpezindu-mă sub pleoape-
Prag de sorți duși în țărână
Îi dau Morții câte-o mână...
Ea mă poartă în spinare
Până-mi-o afla aflare.

Otrăvuri fine...

Galopează-n sânge Don Quijoti viteji
Și atunci în mine morile de vânt
Măcină întruna încolții mieji
Iar în saci se-adună cruste de pământ...

Doar în alambicul de pitici vicleni
Se topesc miresme, uzurpate vise
Și ascunși în cețuri falșii răi curteni
Vând otrăvuri fine purcelor narcise...

Mai trec...

Eu plecăm cu mâna goală
- hămesită poleială -
Undina cerșea greșeală
Și nu stia pe care punți
Mai trec logodnicii cărunți.
Colinde-n porți desferecate
Lunecă prin ceață toate...
Iar văzduhul deomidă
Toarce drumul, să-l închidă...
Și raiul curge în văltori
Împătimit de-azur la mori...
Ziua neagră, ziua albă
Ca-ntr-o albie se scaldă;
În palme, țărnul meu răvnit
Mai plânge valul prigoni...

Spre lumi grăbite...

Merg prin orașul ucigaș
Pierdută parcă, fără scop...
Mă simt luată pe-un fărâș
Deși gândeam să scriu un op...

Se-amestecă lumea-n oraș
Vor toți să fie într-un top...
Merg prin orașul ucigaș
Pierdută parcă, fără scop...

De-a valma-mpinsă-ntr-un fâgaș
Aștept răcoarea unui plop
Dar el se-upleacă tot golaș
Spre lumi grăbite în galop.

Merg prin orașul ucigaș...

Doamne, ce liniște se-nchide în sine!

Doamne, ce liniște se-nchide în sine!
Se deschide în mine o poartă de ger
Pe care intră vorbe de chiciură
(Unora le pare că sunt un mister...)

Doamne, ce noapte trece pe șine
Și-mi ia, pe tăcute, visele toate;
Eu lăcrimez și scriu cu aldine
Cuvintele-acelea plouate...

Ce sărace, ce goală li-e tolba!
- Parcă în ploaie li s-a dus tot sensul! -

Claudia
Voiculescu

Eu cum să-ntreregesc cu ele doar vorba?
Spre cine să-mi îndrept, cu ele, dorul și mersul?

Doamne, ce liniște se-nchide în sine!
Iar eu mor, Doamne, în mine!
Și-afară m-asteaptă plouate cuvinte;
Doar ele, singure, vor să m-alinte

Eu balanța o înclin

Doare multul de puțin
Dragostea o cheltuim
Ca pe-o zestre dintr-o ladă
Adunată viața-ntr-oagă...
Abandonul înțrețeaie
Tot ce-am adunat în clăie;
Și-ntr-o turbure lumină
Căutăm ca-ntr-o ruină
Doar știutul nestiut
Care-a fost la început
Care-a fost o respirație
Val multiplicat în mare
Și-alte chipuri a topit
Peste aburosul mit
De-a rămas puținul mult
Doar din umbre să-l ascult...
Ah! Doare multul de puțin
Eu balanța o înclin
Către jumătatea oarbă
Care s-a ascuns în iarbă...

Tu, Moartea mea, care-mi rămâi datoare

Tu stai de veghe, tainică vestală,
Și-nctet, perfid, mai smulgi câte-o tăcere
Și cheltuești întreaga mea avere
Fără să-nalți măcar vreo catedrală...

Purtăm același număr la sandală
Și te-ai născut cu mine din durere
Dar eu mă-nalț cu gândul printre sfere
Când viața tu mi-o năru, o, vandală!

Deși aceeași mamă, în risipă,
În lume ne trimite călătoare
Tu m-ai furat în fiecare clipă
Și nevăzut și-atoțtăpănitore
Îmi pui o mască ultimă, în pripă
Tu, moartea mea, care-mi rămâi datoare!

Litanie

Să nu adormi, iubite, și să mă lași pustie!
Ceasu-nțemnițat, amână-l, și nu-l dori, te rog!
Din armonii se-ncumetă spre noi
Îmbietor miracol zidind biruitor
Altarul rugăciunii recucerind iubirea.

În rug împlinitor smerindu-mă cu dor
Privește-mă, iubite, curat mă mai caută
Să te-nalți și tu cu iubire și laudă
Până când sângele nostru nu se pface-n lemn
Până când Ea spre dincolo nu ne face un semn
Pentru că numai tu ești cântețul chip,
Fără tine eu mă părăsesc și de frică eu tip...

Să nu adormi, iubite, privește-mă cu jind
Până ce în brate eu pot să mai cuprind
Tot jarul arselor, neodihnitelor soarte...
Să nu adormi, iubite, înainte de moarte!

Irina
Georgescu

Repertoriu de concepte (III)

11. peliculă

voi uita de mine. vor trece berzele peste capetele noastre triste (aşa, o uşoară ameţeală la început de drum dar îmi fac curaj)
camioneta porneşte lent (fularul tău făcut din alge şi din şerpi îmi înnoadă gleznelor în acest început de decembrie)
era rânjetul canin al femeilor din jurul nostru, dar dincolo de asta, în valurile de nisip ale oraşului îngropat în platani (sub ei, câtă viaţă, câtă cumpătare) (fumatul poate să ucidă, dar m-am reapucat câteva clipe în preajma morţii mă fac mai puternică)

în podul palmei nişte scrum, câteva picături de lapte, nişte datorii de onorat (am liber acum, mă gândesc la tine)

11 bis.

(cremă de lapte, amice,
o umbrelă şi nişte şuruburi)

când apa îţi gălgaie pe tălpi, înserarea vine cuminte şi-ţi despică rotula, eşti singur pe insulă, alături de şerpi îţi spui rugăciunea şi te gândeşti la stânca din care se scorojească focuri de-ţi lasă urme în piept şi pumnale în carne, uite aşa îţi împreunezi mâinile, uite-aşa cauţi să te adăposteşti de văpaie, dar pielea ta e mai linsă decât cea a iepurelui jupuit şi ţinut la soare e mai curată decât apa de-ţi scaldă degetele, în aburii asfaltului vor adormi dinastii nu ţi se mai pare nou nimic, te dezgustă singurătatea şi goliciunea, pielea ta care se dezghioacă treptat îţi roade din puteri şi din intimitate

atunci îţi laşi mâinile pe piept ostenite şi triste atingi pietrele reci

toţi peştii tăiaţi pe burtă îţi sug acum din puteri, iar unghiile tale devin solzoase şi mai triste toate femeile pe care le-ai îmbrăţişat sunt acum scoici şi perle cât bilele de biliard se ciocnesc unele de altele în valuri şi tipă când apa îţi gălgaie pe tălpi va fi soare mâine, îţi spui, plaja va fi curată din nou

11 bis. (personaje interzise)))))))))))))

sub învelișul de zgură fluturile bătea din aripi, privea atent bărbatul cu umerii laşi şi cu tălpile cât un munte mă spăl cu săpun şi cu apă rece în colțul urechii e soare şi nisipul e tocmai bun

către tălpile tale migrează muşuroaie de furnici, pielea ta curată şi blândă caută orificii prin care să se scurgă, mici canale de evacuare se uită precaut în faţă, refuză să doarmă

gazda dădea ușor din aripi sub polen tu curătai de sub unghii cioburile şi pământul

crescendo

până şi magnoliile pot fi călcate în picioare fărrrră teamă fără să-ţi dai seama am închis ochii şi am visat ceva urât-urât şi de-aia am început să plâng în jurul meu nu era nimeni, doar o linişte deplină care mă apăsa pe ceafă

mă gândesc la tine, cât de singur te afli, iar luciditatea ta mă sperie (într-un cadru instituționalizat, să-ţi dea încredere, siguranță) până şi petalele lor cad şi mor lent, deşi neatînse de vânt

11 bis. Aceasta nu este o poveste reală

pe jos era linişte tu dormeai curajos, gângurind şi strângându-te în braţe cu blândețe de parcă ai fi alintat un ursuleț de pluș. erau visele tale bune cu spumă care se ridicau până departe şi nu le mai puteai urmări cu privirea. înfăşurați de câteva ori patul, camera de somn, blocul cu mâinile tale serioase vecinii se simteau şi ei alintati, copleșiți de iubirea ta li se părea că trăiești doar pentru ei, să-i faci pe ei fericiți dar tu dormeai liniștit mai departe, un somn năpraznic se cuibărise în tălpi şi în piele apoi ochii n-au mai vrut să vadă când luca a început să te zgâlțâie, dormeai de o jumătate de an deja, era timpul să o iei din loc să te privești în oglindă, să iei o gură de aer să umbli, să te hrănești

(aștepti să te ia somnul) nostalgicii căutau în bagaje haine potrivite, umbrele și dantele își căutau măsura, răscoleau, confruntau era visul lor de a fi din nou pe drum

(răsetele lor vor umple golul, până când vor da pe de lături) voi da jumătatea mea de adevăr câinilor, s-o sfâșie cu foame nu voi păstra decât niște minciuni, pe drumul ăsta lung e de ajuns o singură carte, „domnișoară, domnișoară, doar pe tine iubesc” îmi umflu fălcile cu lapte, voi avea fălci de copil sau de elefant, fălci de carne și de sânge puternice și răbdătoare (potfim, intră și vezi, spectacolul abia a început) We'll be the next generation, you know (iau cu grijă cămăciorii din pilaf, mi se face greață) doza zilnică recomandată de fum este demult depășită

11. pentru o scurtă revenire

stau la cozi infernale să-mi vând cărțile, hainele, să-mi iau un bilet de drum (ăsta e iadul să nu poți continua deși ai toate datele necesare)

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Jamie

Mă uit, într-un moment de *dolce far niente*, la o emisiune culinară de pe un post regional la care nu mă uit niciodată, dar care mi-a atras atenția cu această ocazie. Prin fața unui aragaz fără farfăștăcuri, o matroană cu proporții respectabile, cu inelele aferente pe câteva degete, cu permanentul și vopsea la zi și cu un zâmbet savant de atotștiutoare, ne arată, în timp ce mănăiește grijuliu niște tigăi pline cu ulei, din care tot scoate și tot bagă niște chinuite de legume tăiate cuburi, cum se face o banală mâncare de post. Explicațiile pe care le dă, de pe poziția privilegiată a experienței ei de „mare” gospodină, au grijă și de cei care sunt la regim. Rețin, răsărind într-un dinte, cum nu trebuie să prăjim totul prea mult, doar să le lăsăm „să se pupe” cu uleiul. Când scoate tava, în final, din cuptor, fața ei e radioasă, deși nu înțeleg de ce: legumele arată cam uniforme și pământii și nici măcar frunzele nevinovatați pătrunjel nu le mai mănăiește.

Las în urmă fără regrete postul cu pricina, promițându-i în gând „maestrei” că nu mai dau pe la atelierul ei nici în cel mai crunt moment de plictiseală. Și mă mut cu gândul la extrema cealaltă a paradigmei în cauză, adică la cel mai carismatic chef al prezentului, Jamie Oliver. La bucătării îți place în general să te uiți când fac de-ale gurii și, de regulă, prea puțin îți pasă dacă arată un pic mai bine ca dracu, pentru că te uiți fascinat la cum le aleargă degetele printre cutitele cele drăcești, scâpând nevătămate. Te uiți la cum se transformă niște ingrediente obișnuite în niște feluri de mâncare al căror gust nu poți uneori decât să ți-l imaginezi. Ei, Jamie Oliver, pe lângă că se descurcă de minune să pună la cale, în doi timpi și trei mișcări, tot felul de bunătăți, reușește să ne facă să-l privim și atunci când nu-și exercită meseria.

L-am prins, bunăoară, tot la televizor, cum se deplasa cu rulota pe drumurile Italiei, în căutare de adevărată mâncare *fast-food*, concept care nu a fost inventat odată cu numele americanesc, ci exista, se pare, de multă vreme în arealul european. *Fast-food*, pe malurile Mediteranei, înseamnă în primul rând pești proaspeți prăjiți la grătare imense, tot felul de vietăți marine pălpoile în tot felul de combinații. Se cumpără și se mănâncă pe stradă cu iuteală, adică *fast*, pre limba lui Jamie. Carevaszică se duce el cu ochii strălucitori de plăcere și se uită înghițind în sec (ca toți bucătarii) la marfa scoasă la vânzare, apreciindu-i prospețimea și savoarea și explicându-ne și nouă, muritorilor de rând, cu nedismulată generozitate, cum și unde și când și de ce și în ce fel sunt toate. Face o mică înțelegere cu „șeful” unui grătar să se întoarcă ziua următoare și să gătească el în loc, așa, *for a change* (adică de dragul de mai face o schimbare). Ziua următoare, dis-de-dimineată, Jamie al nostru, englez pur-sânge, e prezent la datorie la fix, dar e derutat, pentru că la locul cu pricina nu e aproape nimeni. În fine, apar și italienii într-un târziu, dar, surpriză, nu-l mai recunosc și îl iau, cu vocalele lor deschise și zgomotoase, peste picior. Habar nu au de Jamie Oliver (sau îl ignoră, șireți și invidioși). După un timp, ipochimenul italian se plesnește cu palma peste frunte și își amintește, îi dă lui Jamie un colț de grătar (treacă de la el) și îl învață tacticos (pe Jamie) cum să așeze peștii *all'italiana*. Jamie e amuzat și jenat, dar, nefiind pe teritoriul lui, e nevoit să suporte orgoliosul spectacol. Îi propune italianului să folosească din sosurile special pregătite de el seara precedentă, să le ofere clienților cu peștele prăjit. E refuzat categoric. Le oferă în cele din urmă gratis cumpărătorilor care, bucurându-se de chilipir, se reped să întingă în vase și se ling pe buze. Toți se trezesc parcă din vis și încep să îl blagoslovească cu gesturi caracteristice: „Complimentii! Complimentii!”

Toată întâmplarea mă face să mă gândesc intrigată la ce șanse de succes ar mai fi avut Jamie Oliver în România, un băiat care nu s-a prea împăcat cu școala în varianta ei teoretică și care, după echivalentul a zece clase de-ale noastre, s-a dus direct în ucenie la o bucătărie. Sau poate ar trebui să gândesc invers: ce șanse ar avea învățământul profesional românesc să-și ia cu adevărat avânt dacă s-ar organiza și la noi un „concert” cu Jamie Oliver, în care să auzim doar cum îi toacă sătărele pe mese, cum îi sfârșie uleiurile în cratițe și cum dansează el frenetic, cu părul inteligent ciferulit, în jurul mesei, explicându-ne, în engleza lui peltică și sinceră, ce e de făcut. Că de megaconcerte cu superstaruri zgâlțâite și deja răsuflete în alte părți civilizate ale lumii suntem plini.

Dan PERȘA

Poveștile bunicului

Când am ieșit din tunelul oranj, eram orbit de ameteală, dar într-un mod plăcut, fiindcă mă simțeam aproape plutind, ca atunci când ai coborât dintr-o mașină după ce ai călătorit mult timp cu viteză sau ca atunci când din întineric intri într-o sală de bal luminată feeric și totuși, în orizontul vederii mele era crepuscul, o lumină parcă umbră, filtrată de vegetația luxuriantă a unei lumi apuse, tropicale, o lumină lutoasă, negru-mierie, ca pielea feței asiaticelor blonde, având finețea cerii. Privii în jur, căutând din ochi pe Homer, dar nu mai era și am văzut mișcându-se neliniștitor enormele asparagus dintre eucalipti, ferigile cu frunze penate, războilite de ciorchini de sporangii, iar dintre ele se înălța vertical aripa translucidă a unei optorepe, țesută fin, în mozaic irregular, din nervuri roșietice și i se înălța craniul acoperit cu piele roz fragmentată în solzi, și-o spinare de rinocefal, cu coarda dorsală elastică și frumos arcuită, făcută dintr-o piele fină, întinsă pe oase subțiri ca oasele de pește, așa cum stă marginea pânzei umbreliei deschise pe spițele întinse, iar pe craniu, între coarcele cum sunt cele de rinocer, călărea Aspasia din Mileț, iar când arătarea se ivi cu totul dintre frunze, condusă de femeie cu frâu de borangic legat la zăbala de aur ce-i era înfiptă dihaniei în gură, am recunoscut acel trup imens, de leu de mare înaripat, cu picioare de șopărlă, verzi, era Nero, împăratul romanilor și el porni, mână de femeie, răsturnând de-a valma cocotierii albi, bambușii noduroși, micile agave, gardeniile roz, dracila înfoaiată, laurii, anglierii, stejarii, velnișii, încât lăsa în urmă o cale pământoasă, zdrobită, foarte clară între baobabi, chitri și secvoia, cale pe care l-am urmat, mai cu seamă pentru maiestuoasa regină a bunului gust, până ce balaurul ieși din pădure, urmându-și calea printr-un deșert de aur arămiu, aflat într-un veșnic crepuscul și am mers pe dăra lăsată de el, până când am văzut că Aspasia, deși ținea frâul, era captivă monstrului, între coarcele lui ca într-un turn. Și după ce arătarea a traversat deșertul, s-a confundat în ocean și a prins să-l înoate, ca un leviatan, lăsând deasupra apelor zimțate doar botul cu Aspasia între coarcele, aripile lui translucide, întinse pe mare ca două gondole, pe care m-am urcat, și creasta de dragon din spinare, ca pânza unei jonci, în care bătea vântul. Trecu prin Gibraltar, tăie apele viorii ale Mediteranei, l-am văzut ieșind din ele în Delta Nilului mălos și apele i se scurgeau de pe trup ca un diluviu, suflând din ele aburi ce îl ascundeau pe alocuri,

încât monstrul părea un pământ de început al lumii. Se târi, împingându-se cu picioarele lui de șopărlă, ce nu-i puteau suporta greutatea, de-a lungul țărmlui, până în Alexandria, orașul Ptolemeilor, surpând cu greutatea trupului său temple și mastabale, cu aripile lui sanctuare și Marele Obelisc în vârful căruia tocmai răsărea soarele, enorm cheag de sânge și se îndreptă spre Bibliotecă, făcu o spărtură în ea cu cornul ca o trompă din vârful botului și pătrunse între rafturile cu giuvaericele de cărți, aleside de suluri de papirus, îl auzii răsând și ridicându-se ca atunci când l-am întâlnit întâia oară, drept Nero pe tron, scăpără un chibrit și aprinse o torță și cu ea împrăstie focul în toată clădirea, hohotind nebunește, cuprins de furoare și strigând neîntrerupt *Laudă ție, Prometeu!* iar când focul căpătă atâta putere, încât se făcu asemenea unui rubin translucid și trosnind, se așeză calm în mijlocul bibliotecii, pe un tron de aur și argint bătut în nestemate și l-am văzut cuprins în vârtoare, până se înroși ca oțelul topit, când strigă: O, ce artist mare piere odată cu mine! iar Aspasia se făcu răsurie, cu diadema-i ruginie forjată pe cap și cocul, în agrafe bordo, stacojiu ca o pară, cu fibulele veșmintelor, țesute-n platină, purpuroase și o văzui înălțându-se de pe creștetul monstrului, soră a zeiței Atena, ca duh marmaziu și îndreptându-se spre El-Kahira în zbor, se opri deasupra Gizeh-ului între marile piramide, ezitând între Kefren și Keops, dar se lăsă într-un târziu pe creștetul Sfinxiei, cufundându-se în

capul ei ca într-o mlaștină, în care îmi dorii să mă afund și eu.

Sentimentele noastre sunt atât de sărace, mi-am spus, încât nu putem privi decât cu un ochi naiv lumea. Mă apropii de Sfinx, crezând-o moartă, dar gura ei se deschise: *Ce crește când ieși scade când pui, zise, înviată o clipă, căci apoi, privind-o, era la fel de tăcută și singură ca servitorul meu, nepăsătoare de piramide, de pustii Deșertului de Est, fiindcă inima ei, însăși, îmi dădui seama, era un pustiu de eresuri, arse de soare și ger și fără izvor, de când putem răspunde tuturor întrebărilor sale, E groapa, groapa, am plecat de lângă ea murmurând, în minte cu imaginea-i nesfârșită, pe care n-o doream înlocuită de nimic, căci ce e Sfinxul altceva decât o ghicitoare și ce e ghicitoare dacă nu o Enigmă și ce e enigma, dacă nu labirintul, al cărui centru e un răspuns?*

Și ce e Sfinxul, dacă nu multiplicarea nesfârșitelor potențe ale spiritului, inflorescența iluziilor noastre în aerul de aur foșnitor al pla-

neteii, atunci când iubim miracolul răcorii, nu a cavoului, ci a neasemuitei ciocolăți fierbinți, auzii un glas lângă mine, urmat îndată de o pocnitură – era managerul, îmbrăcat ca un chelner al anilor '30, cu haină albă și pantaloni negri, cu o medalie de crom la rever, cu ghetre în picioare și părul purtat ca un dandy al zilelor noastre, prins în inel la ceafă, spre a face o coadă, și care tocmai desfăcea o sticlă de șampanie, cu gesturi versate: poc!... Răspunsei: poc! poc! deși încercat de mari îndoieli, căci răspunsul putea fi și hârștil hârștil dar nimerisem, Felicitări, spuse atunci entuziasmat managerul și îmi turnă șampanie în pahar, care sfărâi și se topi, încât abia rămase un strop ca să beau, deși eram însetat și băui, iar apoi am mâncat „dulcea limbă de pisică” -, ai trecut de încă o barieră, ai recunoscut instanțaneu codul de acces: poc! zise, răspunsei: Poc! poc! și el răsă ca după o glumă bună și atunci se ivi Homer, Am fost prin preajmă, spuse, dar mi-a fost teamă să mă arăt, până când ați răs, căci așa se spune, că de omul care râde și de omul care fluieră pe drum să nu te temi, Dar să te temi, spuse managerul, de omul care nu-și pune picături oftalmice în ochi, picături de vin pe limbă, de omul care nu iubește femeia, de cel care nu-și dorește mai mult decât are, de cel care nu s-a lamențat niciodată, de cel pe care nu l-a durut ficatul, dar mai ales ferește-te de Omul Roșu, spuse și fiindcă vorbea așa mult, l-am suspectat că nu vrea să-i toarne șampanie și lui Homer, dar el tocmai atunci luă o cupă și turnă, până când spuma s-a revărsat peste marginea ei, Homer bău, Ar trebui să facem focul, spuse, pentru că ne așteaptă o noapte lungă și cum eu eram cel mai tânăr, am adunat de pe țărnișii și scânduri de epave ale marilor galioane sfărâmate și aduse de valuri la țărniș, le-am aranjat sub forma unui rug indic de incinerare, pe care l-am dat focului și în jurul căruia ne-am așezat, Un foc de tabără, spuse Homer, care-și sprijinise bastonul de stâncă, și își duse palmele aproape de gură, ca și când ar fi vrut să le încălzească răsufând, Un foc de tabără, repetă... ca pe vremea aheilor...

– la loc, domnule autor, mi-am amintit cuvintele managerului, spuse când m-a așezat în fața computerului. Calea literaturii, am spus apăsând - și cuvintele lui Miron Licurici îmi zornăiau în minte aidoma unei cascade de șpan. Tu ai pornit pe calea nesfârșită, i-am strigat, purtat spre adâncimi, pe când eu... bolnav în fără temeinicia lumii și în frivolul clopot al ficțiunii, unde fac să răsune cuvintele sterpe... Și privii ecranul, pentru că în fosforescența sa se ivise o lumânare, dar mai apoi, privind în jur, eram înconjurat de lumânări care ardeau, încât până la orizont, pământul părea cuprins de pojar. Și până dincolo de orizontul vederii, dincolo de fluvii aburoși, de cataracte și de stânca vârfului de munte ce plutea pe nori, se aflau lumânări. Mi-am amintit atunci de Crăiasa Zăpezii, de plaja pustie, de nisipul în care mi s-au imprimat pașii, pași la care nu mă voi putea reîntoarce, ci doar, în unele clipe, oprit în loc, așezat ca fața spre trecut, voi putea privi incrustațiile lor tot mai mici, cu marginile măncate de valuri... Lumânări de argint vreau, am strigat și în absidiola imensei biserici gotice a visului meu diurn, în nava fanteziei, în tunel cu fleșă al imaginației, în altarul serenității, lumânările s-au preschimbă în tuburi de argint, din care flăcările scoteau sunete prelungi, ca acelea ale picăturilor ce cad de pe țurțurii stalactitelor pe stânci umede, care fac ca sunetul să fie continuu, sunet și ecou, ca ieșit dintr-o orgă. Cine a produs metamorfoza lumânărilor, m-am întrebat, am privit în jur, dar nu era nimeni să-mi răspundă. Și aflat în acest cântec nesfârșit, la care rezonau pietrele, mi-am amintit vorbele lui Homer: cuvântul se naște din uscăciune, din foc, rostirea e întotdeauna verticală, și atunci argintul lumânărilor se preschimbă în flăcări, lumânările erau ele însele flăcări care cântau. Cine? am întrebat. Cine produce metamorfoza? Voința mea, o putere ce îmi împlinește dorința, sau însuși Cuvântul? Și apăru, pe cer, chipul lui Miron Licurici, care-mi zâmbi, contopindu-se cu perele de foc, pe care îndată le-am văzut: erau Gangele și Amazonul, Nilul și Dunărea, Eufratul, Tigris, stând ca fumigațiile oraculare

• Luminița Radu - Fereastră III

Mihaela JESCU

Claudia

țopăind în pas spaniol și se întoarse în pantarolă. Pe toate le atrage pământul, numai flacăra e atrasă de boltă, spuse și se aruncă în Gange, ale cărui ape erau ca diamantul și se înalță către izvoare, în cer. Mi-am amintit câtă vreme am luat aparențele drept realități, și abia acum, când distingeam adevărul, când am înțeles că ne-a lăsat liberi, să facem ce vrem, să credem ce vrem, pentru ca singuri să scăpăm de orbire, am putut întreba: Tu ne păcălești? dar el nu mai era. Mi-am amintit clipa când a spus entuziasmat: „Aceasta e terasa!”, iar dacă a fost adevărată bucuria lui, înseamnă că eu creez lumea pentru El, urmărit de privirile lui, însă îndată apoi mi-am amintit că de minciinos poate fi, în stare să croiască un plan pe mii de ani, iar atunci, cum să nu mă poată înșela pe mine, nevreținul, și cum poate crede că un om poate deschide ochii spre a vedea realul și nu doar aparențele scornite?...

– Tu ne păcălești?, am șoptit iar.

Atunci Homer apărură și în loc să poarte toiaagul în mână, avea două diamante în găvane, iar când m-am uitat mai bine la ele, gândind că ar fi trebuit să fie două lumânări, diamantele s-au preschimbât în lumânări și ardeau ca două torțe în două grote.

– De vreme ce doar o aparență, realitatea poate fi oricare, spuse, apoi tăcu o vreme și adăugă:

– Fii oaspetele meu, oșteanule iscusit.

Am fost mândru de vorbele lui, dar mândria îmi părea un sentiment confundat în vago-tonie, față de sentimentul că puterile bunicului se află și-n mine. Am făcut semn cu mâna și norii se adunară, volburi, peste tot peisajul și mii de fulgere căzură din ei. Iată Fiara, spuse Homer și arătă cu degetul între eucalipti. Nero, sub chipul unui leu de mare, fumea, carbonizându-se, în mijlocul unei păduri permiene, între Căcadee și Pteridosperme...

– Nu mai ai nevoie de mine acum, am auzit o voce în spatele meu și deși am recunoscut-o, mă speriai, căci între fluvii ea a fost neașteptată ca revelația. Mi-am privit călăuza oarbă. Trupul lui Homer căpătase o transparentă spectrală și mi-a venit să plâng, de teamă că se va destrăma.

– Mereu voi avea nevoie de tine, i-am spus, iar dacă pleci, jumătate de lume se va pustii. Și mi-au venit în minte cuvintele zazen, pe care le-am scornit pentru calmarea nervilor: Tic-tacul ceasului e ca trilul păsăruicii, dar ceasul nu e păsărică. Erau însă în ele, îmi dădeam și eu seama acum, mult prea multă neliniște. Homer zâmbi și l-am văzut cum se metamorfozează în manager.

– Te-am păcălit, te-am păcălit, strigă el, plecă

– Ci-mi trebi mii litri la rănit la cai și la vaci? zice Claudia. Era din Zoreni, Vaslui.

Așteptam în liniște pentru consultație la Institutul de Medicină Legală „Mina Minovici” din București în vederea obținerii unei vize. Cei care mai fuseseră, povesteau despre ce ar trebui să ne aștepte în fiecare cabinet în care vom intra.

Claudia venea din inima Moldovei și avea mari emoții. Era rușinată, mai ales, de faptul că o cam încurcase testul psihologic.

La început m-a intrigat faptul că nu știa să-și scrie data de naștere din buletin, nu știa care îi e seria de buletin, de pașaport; nu știa cum să răspundă la niște întrebări simple, să bifeze în dreptul unor răspunsuri. Am ajutat-o, dar am și repezit-o puțin.

Avea 30 de ani, 3 copii și... o mare tristețe în suflet. În momentul în care l-am văzut ochii plini de lacrimi am devenit un pic mai atentă la ceea ce se spunea.

– Cum și mai știi și cum ti cheamă când nu știi altceva decât mâncari, spalată, mâncari, spalată... Când stai așa, închisă, te prostesti di tăt!

Așa am făcut cunoștință cu Claudia, o fată necăjită care avea posibilitatea să meargă pentru trei luni într-o țară străină, unde să facă ce știe: „sî rânească la cai”.

Mai rar am văzut oameni tineri, muncii, care să vorbească cu atâta drag de vacile lor.

– S-amu' sămt un nod în gât când mă gândesc c-am vândut o vaci as' varii... Da' mi-o fost ghini c-am avut nevoi di bani. Ni-s draji. Amu' am vândut ghițaii și pot io pleca...

Și ochii ei blânzi, ca ai animalelor dragi, se înlăcrimau din nou. Căuta apoi să facă haz de necaz și își lumina chipul cu un zămbet larg. Mai tăioasă era lumina lăuntrică; tăioasă precum un strigăt ce stăruia în ochii aceia verzi ca o frunză în zorii toamnei.

– O vorghit tari frumos doctorița di la ginecologii...

– Păi, zic eu, n-avea de ce să nu vorbească așa. Fac și ele observație la cele care nu se îngrijesc.

– Ehe, oi hi io mai proastă, da' îs îngrijăți. Și barbatu' și băieți îi îngrijăsc și-i spal. Cu curățenia n-am probleme. Doar io-s isteaf și prișepuți la treabă da' ieti - amu' tremur tăft. Știi cum îi când vrei și nu greșăști șiava, și fii corect... Așa-s io: cuminti și la locu' niu.

Despre părinți nu mi-a vorbit. O doamnă care o cunoștea îmi spunea despre Claudia că n-a fost prea răsfățată nici acasă.

– Suntim patru frați di tăt. Aise stau la frati-miu Moisi. El m-o adus.

Și despre frați vorbește cam dezamăgită. Nu după mult timp îmi spune că a venit „Moisi” s-o ia și, cu lehamite-n glas, îmi măr-

turisește că „o șugulit șiava” și că nu-i e drag așa.

– Î cam plași și șugulească. Plec mai încolo cî ni-i cî s-o lua di tîni. Pa.

Mi-a mai rămas în minte cum a povestit de „unchiu” Vasăli di la laș.

– O murit, saracu', Dumnezău și-l ierti! O avut diabet tăft viața. Și arteriti... I-o tăiet întâi un dejit, dup-ai-a chișioru' pân' la jenuchi și dup-ășee, pân' sus. Era masior cî... era orb. Da' și știi cî aiște orbi îs tari diștepț. Era un om tari cumsădaci. Am fost și io la dânsu' la spital când i-o tăiet dejitu'. Am lasat tăt și m-am dus la laș. Parci-l văd, colo', sângurel, în fundu' salonulu'... Stăte' așa, cu fața la jeam... I-am dus niște păp'șoi di șela di hiert, cî știi cî diabetișii poa' și mânâși păpșoi. Deh, o ramas tanti Pușa sângur', saraca. Și ie are-un chișior mai scurt di când iara mi'tici. O găsat cu frați io o di șeia cari explodează și-o pus-o pi pragu' casî și pi ie o afectat-o. Vrenici' tanti Pușa... Ari două feti di jeminu cu neni Vasăli. Da'... nu li cunosc ghini. La ieli n-am fost nișiodati'...

Când vorbea de „neni Vasăli” privea cu bucurie dar și cu nostalgie într-un colț al camerei în care eram. Nu mi-a fost deloc greu să-l văd în ochii ei pe „neni Vasăli” pe patul de spital și pe tanti Pușa, o femeie „vrenici”, chiar dacă s-a chinuit o viață întreagă cu un bărbat bolnav (dar „cari o munșit și i-o adus bani în casî”) și care nu s-a putut fândosi cu tot felul de pantofi la modă, condamnată să poarte aceiași fel de „papuc, din așela cu talpi groași”.

Claudia mai avea un of: nu apucase să-și ia rămas bun de la băieții ei.

– Cî pentru îi trăiesc și fac tăt și fac. Spunea aceste lucruri, firește, cu ochii înlăcrimați.

Mai aflase de curând că are lombosciatică, dar nu s-a tratat:

– Poati, când oi vini, și merg și io vo două stămâni...

Că suferea, era clar. A răbfnuit spunând ceva care m-a lăsat fără replică:

– Măcar di-aș muri mai răpidi...

N-am mai văzut-o de-atunci pe Claudia. Mi-a rămas în minte, însă, imaginea unei femei ini-moase. Avea 30 de ani, 3 copii și o mare tristețe în suflet...

• Luminița Radu - Acasă

Eternitatea Marelui Cânt

• **Convorbire cu scriitorul Radu Cârnelci**
despre Cântarea Cântărilor în antologia variantelor românești

Boris Marian: ... *Una dintre cele mai remarcabile realizări editoriale, nu numai ale Editurii Hasefer, dar și ale acestui an pe piața cărții – în neobosită tranziție – este, fără-ndoială, „Cântarea Cântărilor”, o antologie cuprinzând 16 variante în limba română. Știu, domnule Radu Cârnelci, că, în 1973, ați editat la Cartea Românească o parafrază modernă la această bijuterie a literaturii biblice și universale. Când și cum ați ajuns la acest temerar pas în cariera Dvs. de poet și traducător?*

Radu Cârnelci: Stimat Boris Marian, după cum știi, cărțile, ca și oamenii, își au destinul lor – se nasc, înfloresc, iar unele (puține!) se eternizează drept stele fixe, biruind veacurile. Este și cazul marelui poem „Cântarea Cântărilor” din Vechiul Testament, care a rămas ca un izvor veșnic dăruitor de inspirație pentru poezii lumii.

Prima întâlnire cu această comoară lirică datează încă din timpul anilor liceali la „Regele Ferdinand” din Rm. Sărat, când profesorul de greacă și latină, Dumitru Crăciun (bărbat luminos!, scria poezii în limba lui Ovidiu) ne recomanda (unora dintre elevii!) lecturi suplimentare, între care și „Cântarea Cântărilor” atribuită marelui rege-poet Solomon. Mult mai târziu, prin 1966, am avut șansa participării la un congres al *Federației Internaționale a Jurnaliștilor și Scriitorilor de Turism* (F.I.J.E.T.) organizat în Israel, prilej neașteptat de a vedea *locurile sfinte – Țara Făgăduinței* cu multele sale minuni. Au fost zece zile extraordinare! Pe urmele *Profetilor, Judecătorilor și Regilor*, pe urmele poezilor îndumnezeiți, *marele David și Solomon – înțeleptul... Et in Arcadia ego!* Da, și eu am fost în (mereu *învinșul și neînvinșul*) *Ierusalim*, dar și la Tel Aviv, dar și la Haifa, dar și... peste tot! Așa m-am încercat de istoria unui popor care, nu o dată, a marcat prin destinu-i dramatic istoria omenirii. Da, această călătorie a constituit pentru mine momentul de grație când mi-a înmugurit ideea de a *rescrie*, într-un registru modern, *marele poem „Cântarea Cântărilor”*, atribuit Regelui Solomon. Mai mult, această primă călătorie în *Țara Bibliei* mi-a rămas ca o determinare pentru poezia de dragoste ce mi-a împodobit anii mulți – de atunci până în clipa de față, când încă mai stăruia la esențializarea acestei teme eterne...

B.M.: *Cum ați privit acest poem, în ce limbă l-ați mai citit și analizat, ce frumuseți ați mai deslușit?*

R.C.: Prima lectură a *Marelui Cânt* (de multe ori repetată!) a fost cea în traducerea preoților-profesori Gala Galaction și Vasile Radu într-o limbă română de mare acuratețe și desăvârșită curgere a ritmului; este aici știința deslușirii exacte a cântărilor vechi, dar și redarea perfectă a sensului în limba română, neștirbind marea poezie a *Cântării*.

Prețuind sincer acribia științifică a traducerilor, strădania într-o exactitate zicerii (vezi variantele: Petru Pavel Aron, Patriarhul Nicodim, Ioan Alexandru și cea semnată de mitropolitul Bartolomeu Anania) îmi exprim încă o dată admirația pentru parafrazele și diferitele interpretări libere ale textului biblic, realizând creații de aleasă valoare, în exprimare imnică ori teatrală ca opere de sine stătătoare (vezi: *Heliade Rădulescu, Iuliu Dragomirescu, Corneliu Moldovan, Marcel Romanescu, Marcel Breslașu, Dinu Ianculescu* etc.).

• Boris Marian

• Radu Cârnelci

În 1972, când am predat editurii *Cartea Românească* manuscrisul primei ediții a variantei mele, studiasem cam tot ce se înfăptuise până atunci apropos de *Cântarea Cântărilor* în limba română. Eram edificat și foarte bogat sufletește. Citisem, de asemenea (notându-mi observații și aprecieri) celebra scriere *Cantique des Cantiques* (trad. de l'hebreu, Paris, 1860) a marelui iudaist Ernest Renan. Traducerea academicianului francez este însoțită de un studiu exhaustiv cu privire la originea străvechiului poem, la valoarea sa morală. Interpretarea lui Renan este construită din *opt capitole; parafraza mea* este zidită din șapte cântări, ultimul re-instalându-i pe Adam și Eva în *Paradisul Iubirii*... Sigur lecturile mele au fost mult mai cuprinzătoare; îmi amintesc de un studiu al *Rabinului Malbim* (Maier Leibus) „Dublu comentariu la *Cântarea Cântărilor*” – Buc. 1860, ca și de studiul „Originea păstărească a *Cântării Cântărilor*” (1916) semnat de Ovidiu Densusianu. De asemenea, m-a îmbogățit prin complexitate și profunzimea analiză pe text, studiul „Lămuriri la cartea *Cântarea Cântărilor*” (1944) al Patriarhului Nicodim Munteanu, care, pentru prețuirea textelor din Vechiul Testament, editării și propagării acestora, a fost denumit *Patriarhul Bibliei*...

B.M.: *Văd că faceți referiri mai ales la variantele „Cântării Cântărilor” apărute înainte de 1950; dar despre cele semnate de Ioan Alexandru, Bartolomeu-Valeriu Anania, Petru Creția sau Dinu Ianculescu ce ne puteți spune?*

R.C.: Mai întâi o precizare: între apariția variantei Patriarhului Nicodim (în 1944) și *parafraza modernă* semnată de mine (în 1973) a fost un hiatus comunist de aproape trei decenii! Cine ar îndrăzni atunci la „*Cântarea Cântărilor*”? Dar eu am cutezat și am învinș, dar cu câte greutate!, pe care le-am subliniat în *addenda*. Revenind la întrebarea de mai sus; da, cele trei traduceri: cea a lui *Ioan Alexandru*, din ebraică (1977, cu o prefață excepțională semnată

de acad. Zoe Dumitrescu Bușulenga), cea aparținând lui *Petru Creția* (Humanitas, 1995), ca și cea a mitropolitului Bartolomeu (Institutul Biblic, 2000), ambele din Septuaginta, ambele de calitate superioară, cu alee frumuseți de expresie românească. Din păcate, varianta Petru Creția nu a intrat în antologia noastră, întrucât Humanitas ne-a refuzat solicitarea (drepturi de autor, deh!). Din motive similare, același refuz – prin tăcere – l-am avut de la „Poliorom” privind „*Cântarea Cântărilor*” din Biblia tradusă sub autoritatea domnului Andrei Pleșu... Dar chiar și așa, fără cele două variante, antologia noastră se constituie ca un important eveniment cultural, care pune într-o lumină generoasă gândirea și evoluția acestui gen poetic în literele române, ca și relația: „*Cântarea Cântărilor*” – *Poezia românească de iubire*...

B.M.: *...Așa este; dar dacă ați fi un simplu cititor, care dintre variante vi s-ar părea cea mai reușită, excluzând desigur varianta Dvs. (care vă este, totuși, cea mai apropiată de suflet)?*

R.C.: Întrebare dificilă! Fiindcă fiecare dintre aceste *Cântări* – traduceri, interpretări, adaptări etc. – are valoarea sa intrinsecă, tonul și frumusețile sale. Ideea *dăinuirii prin iubire, a înveșnicirii prin taina nuntii* este comună tuturor interpretărilor, dar câtă variație de la un autor la altul, atât prin mijloacele de abordare, cât și prin harul poetic al fiecăruia. Astfel, admir „aceste splendide pagini de limbă românească” ale episcopului de Blaj, *Petru Pavel Aron*, cum le definea acad. Eugen Simion, dar, la fel de mult luminoase ale Patriarhului Nicodim, ca și pe cele bine lucrate în *cuvintele* cele mai *potrivite* ale lui Valeriu Anania. Acestea, cu privire la traducerile propriu zise. Dincolo de aceste traduceri, se așează, însă, celelalte interpretări, care probează, pe lângă talentul și îndrăzneala autorilor, nebanuitele resurse poetice ale limbii române, tainica putere de a cuprinde, găzdui și reda în adevărate proșpețimi ale zicerii

românești mari opere din poezia universală.

B.M.: *Numiți, totuși, dintre cei cuprinși în antologia Dvs., pe cei mai importanți, care susțin prin contribuția lor, construcția monumentală a ediției de față.*

R.C.: Mă opresc, mai întâi, la *Ion Heliade Rădulescu*, a cărui *Cântare* (1869) scrisă într-o *limbă română voit italianizată* – a fost închinată nuntii *Majestăților lor Carol I și Elisabeta*, având și o valoare documentar-istorică; I. H. Rădulescu – scriitor și traducător fecund, întemeitor de genuri literare, luptător în plan social-politic, este considerat, pe drept cuvânt, de către G. Călinescu (cronologic vorbind), a doua mare personalitate a literaturii române, după Dimitrie Cantemir.

Stăpâni ai cuvântului inspirat, slujind ideea *Mării Iubirii*, sunt, în continuare, *Corneliu Moldovan, Iuliu Dragomirescu, Marcel Romanescu, Galaction, Marcel Breslașu, Valeriu Anania, Dinu Ianculescu*. Fiecare în parte – și totuși laolaltă – fac din această ediție maiestruoasă, dovada geniului poetic românesc, constituind, în același timp începutul emancipării noastre în istoria culturii europene.

B.M.: *Poet al iubirii, ați rămas un devotat al „Marelui Cânt”, cercetând, studiind, adunând și zidind, până la urmă, acest impunător OP. Ce credeți despre originea sa, este un poem de dragoste laic, orație de nuntă, sau, așa cum se susține, ar fi de inspirație divină?*

R.C.: Este problema cea mai interesantă (controversată!) a Vechiului Testament. De sute de ani durează această incitantă întrebare: este ea, „*Cântarea Cântărilor*”, de sorginte divină, este lehova, inspiratorul *Marelui Cânt biblic*, este aceasta legătura tainică dintre Creator și fiii lui Israel? Sau este, doar, numai un cântec de dragoste omenesc, incitant, adeseori fierbinte, care cheamă și *unește bărbatul cu femeia* întru perpetuarea vieții!... Marii rabini susțin, teoretizând, de sute de ani, originea divină a *Cântării*. Între cei

Editura *Hasefer* (care în ebraică înseamnă „cartea”) a tipărit, în 2009, o mare antologie *Cântarea Cântărilor*, sub semnătura maestrului Radu Cârnelci, împătimitul întru iubirea de lubire, el însuși autorul unei *parafraze moderne* (1973) la nemuritorul text din Vechiul Testament. Despre această monumentală ediție, care cu prinde 16 variante ale *Cântării Cântărilor* în limba română – începând cu cea din Biblia de la București („Biblia lui Șerban” – 1688) și până în zilele noastre, s-au pronunțat cu bucurie, laudându-o, câțiva cărturari de marcă: acad. Basarab Nicolescu, prof. dr. N. A. Ursu, prof. dr. Dumitru Abrudan, prof. dr. Ion Buzași. Aceștia, dar și alți distinși prețuitori ai *Cântării Cântărilor* („care este a lui Solomon!”) vor fi colaboratorii unei mese rotunde, pe această temă, într-un viitor apropiat.

Convorbirea dintre autorul antologiei (R.C.) și publicistul Boris Marian dezvăluie pentru cititorii revistei Ateneu, devenirea și înfăptuirea acestei cărți unice. Ilustrația aparține lui Ion Anestin, la varianta semnată de Corneliu Moldovanu, 1908.

care susțin temeinic această teză este *Rabbi Aquiba*, care (încă la sfârșitul sec. întâi e.n.) atrăgea cu hotărâre atenția și interzicea ca această sfântă poemă să fie cântată la nunți ori alte petreceri lumești, spunând: „Cine va rosti „Cântarea Cântărilor” cu voce vibrantă în casa de ospăț a nunților și – în acest fel – profanând-o – acela nu va avea parte de lumea viitoare”.

Un pas mare în această idee îl face Origene (185-254, Alexandria) mare teolog și exeget creștin, care analizează în amănunt „Cântarea Cântărilor”, vers cu vers, cuvânt cu cuvânt, dându-i o *interpretare alegorică*, de mare profunzime și frumusețe, cu îndelungi ecouri de-a lungul timpului. Origene înțelege marea poemă ca o dramă tainică a iubirii între *cuvânt și sufletul omenesc*.

Dintre foarte mulții susținători și teoreticieni ai *Cântării* ca fiind o creație venită de Sus, mai notăm, doar, pe câțiva: *Hippolytus* (sec. 3.e.n.), *Grigore cel Mare*, important filosof creștin (540-604), *Rupert von Deutz* (1070-1129), *Bernard de Clairvaux* (1090-1135) și, mai aproape de noi marele poet creștin *Paul Claudel*, care a scris despre acest minunat poem un studiu excepțional, o carte de 529 pagini! Aș încheia această succintă enumerare cu Patriarhul Nicodim al României, un fervent susținător și apărător al ideii despre care vorbim.

B.M.: După câte se știe, cei care, dimpotrivă, susțin ideea că această *Cântare* este o creație profană, sunt de numeroși...

R.C.: Într-adevăr. De-a lungul timpului a fost o luptă perpetuă între aceste

două tabere. Aș numi și dintre oponenți doar câțiva și încep cu *Teodor de Mopsuestia* (360-429) care a văzut în *Cântare* doar oglindirea nunții lui Solomon cu fiica Faraonului, deci o poezie erotică profană. Mult mai târziu Martin Luther, în sec. al XVI-lea, consideră *Cântarea Cântărilor* un dialog între Regele Solomon și statul său, iar *Johann Gottfried Herder* susține că marele poem este doar o creație populară, expresie a candorii și nevinovăției. La începutul sec. XX *Frantz Funckel* crede cu tărie într-o creație profană, scrisă însă de o personalitate cultă, rafinată.

La noi, I. H. Rădulescu, dar și mulți ierarhi și cercetători laici susțin originea divină a *Cântării*, Patriarhul Nicodim fiind ultimul mare exeget în acest sens. Nu-l pot uita însă pe prof. Al. Balaci, care, într-o cronică privind *parafraza noastră* (ed. II, 1994) remarca – pe lângă frumusețea sănătoasă a textului, (aproape incitant!), o stare de tainică, inefabilă comunicare între Cer și Pământ. Un îndemn către starea esențială, iubirea!...

B.M.: Mulțumesc pentru această scurtă istorie privind drumul *Cântării în lume de-a lungul veacurilor*. Maestre Radu Cârnelci, lumea culturală din România vă cunoaște atât ca poet și traducător de aleasă calitate, dar și ca împlinitor de alte fapte: la Bacău ați înființat, într-o vreme neprielnică (1964) revista *Ateneu*, ați organizat primul (mare) festival literar-artist închinat poetului *Bacovia*; tot atunci, și tot acolo, din inițiativa dvs. s-a ridicat splendida statuie a *Poetului* (1971); mai apoi, la București, ați realizat cunoscutele și apreciatele antologii: „*Poezia Pădurii române*” (4 vol. – 1999), „*Sonete*” – *Shakespeare* – *Voiculescu* (1996), „*Miorița*” – în șapte limbi (română, franceză, engleză, spaniolă, germană, italiană, rusă – 1997), „*Cinegetica*” (3 vol. 2003) și – nu în ultimul rând – „*Arborele memoriei*” (1997), cuprinzând creații ale poetilor de limbă română din Israel (texte în română și engleză). Dintre poezii cuprinse în această antologie cine vi s-a părut mai apropiat sufleteste de dvs., de cei de aici, de țara natală?

R.C.: Domnule Boris Marian, mi-ai înșirat, aproape toată hârnicia literară; îți mulțumesc. Cât privește prețuirea mea pentru poezii de limbă română din Israel, această se constituie ca o prelungire fastă dinspre „*Cântarea Cântărilor*”. „*Arborele memoriei*” se distinge ca o sinteză spirituală a creației colegilor *evrei-români*, continuându-și, în bună măsură, creația începută sau debutată în România. Aproape majoritatea trăiesc două stări esențiale: cea a *dorului* (romănesc!) după locurile unde s-au născut, după «primele iubiri» și

• Sabin Bălașa (din ilustrația cărții)

faptele esențiale împlinite aici, și cea a *trăirii unui nou timp* al constituirii unei conștiințe național-civice noi, slujind idealului străvechi-evreiesc, prezervând tradițiile de neam într-un timp modern. În acest sens, scriitorii evrei de limbă română – asemenea altora de alte graiuri (rusă, poloneză etc.) – amintesc, zguduitor, cu lacrimă uscată, de tragedia *Holocaustului*... Da, dezrădăcinați din pământul de dor al *Mioriței*, poezii din antologia „*Arborele memoriei*” se înrădăcinează acolo unde s-a născut „*Cântarea Cântărilor*” cea fără-de-moarte! Îi prețuiesc pe toți cu sinceritate. Cu puterea *Cuvântului*, ei demonstrează apartenența la cultura românească, însă ei aparțin, în aceeași măsură, spațiului cultural israelian. Se realizează, astfel, un inedit și valoros *metisaj cultural*, atât de invocat și explorat de marele poet-filosof *Léopold Sédar Senghor* în ideea unei evoluții superioare a spiritualității lumii de azi și de mâine...

B.M.: Apropo de vestitul *Senghor*, pe care l-ați așezat în limba română în câteva ediții – alături de alți mari creatori de frumos: *Srecko Kasovel – Slovenia*, *Kahlil Gibran – Liban*, *Jacques Chessex și Mousse Boulanger – Elveția*, dar, mai ales, *Baudelaire*, a cărui operă poetică ați dat-o în totalitate (pentru întâia oară) culturii românești; toate acestea după ce, în 1973, ați dăruit iubitorilor de frumos din țara noastră „*Cântarea Cântărilor*”; din ce îndemnuri superioare ați înfăptuit toate acestea și altele?

R.C.: De-a lungul vieții mele literare (culturale) am avut în vedere două principii pe care le-am urmărit cu stăruință; primul: cultura unui popor se constituie din creații autohtone și creații valoroase preluate din tezaurul altor nații (ceea ce

confirmă traducerea mea); al doilea: necesitatea de-a acoperi niște goluri existente încă în istoria noastră culturală, ceea ce explică întocmirea și editarea marilor mele antologii – *Poezia Pădurii*, *Miorița*, *Cinegetica*, *Sonetul românesc*, dar și *Arborele memoriei*, dar și (mai ales!), *Cântarea Cântărilor*, despre care discutăm...

B.M.: Știu că ați vizitat în mai multe rânduri Israelul, „*Tara făgăduinței*”, unde, cu aproape trei milenii în urmă, s-a ivit această capodoperă universală, cum o definea prof. *Zoe Dumitrescu-Busulenga*. Cu ce impresii ați rămas din aceste călătorii culturale?

R.C.: La începutul convorbirii noastre mi-am amintit cu emoție de prima întâlnire cu „*Tara sfântă*”; atunci, înainte cu un an de războiul de șapte zile (1967), cu prilejul celui Congres *F.I.J.E.T.*, gazdele s-au întrecut pe ele însele! Vizite la locurile istorice și religioase (aici coexistă de veacuri cele trei religii monoteiste: mozaică, creștină, musulmană). Am participat la conferințe de presă, simpozioane, primiri la ministri, primări și la șeful Statului etc., etc. Am străbătut pustiul *Bersheva*, am ajuns la *Marea Rosie* și la apa *Iordanului*, ne-am inclinat la *Zidul plângerii* și am lacrimat pe *Drumul Calvarului*, am admirat de *visu* „*Manuscritele de la Marea Moartă*” și ne-am cutremurat în durere la *Memorialul victimelor holocaustului*...

B.M.: Și, mai târziu, spre timpul de față?

R.C.: Am participat la o ediție a marelui *Tărg de carte* de la Ierusalim, unde am re-prezentat publicului ediția a doua a *Cântării*. Am regăsit, cu admirație, o țară înnoită și re-innoită, cu o stare economică de invidiat, cu un tineret puternic, un popor demn, stăpân pe soarta sa. Am acolo prieteni scriitori și gazetari de calitate care mi s-au reconfirmat cu prilejul lansării antologiei „*Arborele Memoriei*” (Tel Aviv – 1995); pe unii nu-i cunosc la chip, dar am primit de la ei mesaje, felicitări, mulțumiri: *Luiza Carol*, *Andrei Fischov*, *Solo Har Herescu*, *Bianca Marcovici*, *Noemi Pavel*, *Eran Sela*; alții îmi sunt mai apropiați, prieteni și colaboratori, scriitori valoroși – *Schauh Carmel*, *Tania Lovinescu*, *Solo Juster*, *Vlad Solomon*, *Luiza Carol*, *Felix Caroly* (dar și celor plecați în veșnicie: *Benedict Solomon* și *Carol Isac*), toți de aleasă simțire românească, cărora le păstrez o neștearsă amintire...

B.M.: Maestre Radu Cârnelci, mulțumindu-vă, din partea redacției pentru interesant și plăcuta convorbire pe care am avut-o, îmi exprim, încă o dată, admirația pentru această ediție impunătoare, carte unică în istoria culturii românești!

R.C.: Da, îndelunga mea strădanie s-a împlinit din iubire pentru *Marea Lubire*, taină venind de foarte departe către un departe fără sfârșit...

Re-amintind permanenta-mi preocupare pentru unele din importanțele împliniri întru frumos ale poporului evreu, fac o firească legătură cu ediția de față, mărturie a năzuinței noastre pentru izbândă frumosului esențial.

Este, acum, prilejul potrivit a exprima sincere mulțumiri *F.C.E.R.*, președintelui *Aurel Vainer* și *Editurii Hasefer*, – directorului, poetul Ștefan Lureș – pentru îmbrățișarea ideii privind înfăptuirea acestui monument liric ce definește împlinirea și ființarea Lumii prin lubire.

Interviu realizat de Boris MARIAN

• Marți, 27 octombrie 2009, Librăria „Okian”: lansarea volumului „Cântarea cântărilor” (Radu Cârnelci, primul din stânga)

„Dumnezeu de aceea a creat omul pentru a avea cine îi spune povești.“

• **Dialog cu scriitorul Alexandru SEVER (Israel)**

Prozator, dramaturg și eseist, Alexandru Sever (n. 22 ianuarie 1921, Moinești - m. 13 mai 2010, Beer Sheva) a fost cel mai valoros scriitor de limba română din Israel și rămâne unul dintre cei mai importanți autori ai literaturii române contemporane. L-am cunoscut în toamna anului 1997, la Neptun, la cea de-a doua ediție a întâlnirii scriitorilor români din întreaga lume, manifestare organizată de Uniunea Scriitorilor din România, sub președinția regretatului Laurențiu Ullici. Era un intelectual extrem de retras, cu gesturi domoale, practic avea un comportament la antipodul celorlalți colegi sosiți din Israel, mult mai dornici de a se impune cu orice preț. Avea unele probleme cu auzul, m-a rugat să îi repet întrebările cu voce tare, îmi amintesc și

acum tonalitatea caldă a vocii sale, cu acorduri grave impregnate parcă de o visătoare neliniște. Cărturar de o rară discreție (a acordat doar 2-3 interviuri până la data când ne-am cunoscut), Alexandru Sever este autorul unor creații excepționale precum romanul „Cartea Morților” sau piesa de teatru „Descăpătănarea.” Dacă ar fi tradus în ebraică ar putea să fie descoperit cândva și de literatura israeliană și universală, fiindcă este un romancier cel puțin la fel de valoros cum este celebrul Amos Oz. Tot el a tradus și a introdus în circuitul culturii române cartea „Manuscrisul de la Saragosa” de Jan Potok, o capodoperă a literaturii universale, încă puțin cunoscută la noi.

V-a fost greu să părăsiți țara în care v-ați născut?

Bineînțeles. A pleca din țară nu e un lucru simplu pentru un scriitor. Limba o iei cu tine, dar mormintele părinților aici rămân. Aproape întreaga mea operă, după o viață de muncă, e alcătuită din cărți apărute până în 1990, anul în care am plecat din România. În bagajul celor 70 de kilograme cu care aveam dreptul să ies din țară nu puteam să iau nici „Descăpătănarea”, nici „Trilogia Leordenilor”, nici romanele mele. Ele rămân aici, sunt scrieri dăruite definitiv literaturii române, care au intrat într-un circuit cultural din care nu le poate scoate nicio lege, nici un Parlament. Ele aparțin literaturii române, bineînțeles, în măsura în care au o valoare. Opera mea a rămas aici, numai eu am plecat. Pur și simplu persoana fizică s-a deplasat de la un punct geografic la altul.

Ce credeți că se poate face pentru intrarea în normalitate a dialogului cultural dintre scriitorii din țară și cei din afara țării?

Aici aș face o distincție între calitatea mea de scriitor și cea de evreu. Ca evreu, de pildă, o întâlnire precum cea de la Neptun, care își are rostul și beneficiile ei, îmi trezește amintiri antice, foarte vechi, din acea fabuloasă epocă când la Ierusalim se vorbea latinește, iar la Roma ajunseser să se vorbească ebraica. În tot bazinul mediteranean se pregătea deja acel sincretism al spiritualității iudeo-greco-latine, care a stat la baza spiritualității Europei. Ceea ce numim astăzi spiritualitatea Europei e un proces complex, care a durat vreo 2000 de ani. Faptul că se vorbește azi românește la Ierusalim parcă repetă o istorie, al cărei produs încă nu e clar. Nu știm exact ce noi sincretisme se pregătesc. Asta o spun ca evreu. Ca scriitor, eu am vorbit de mult cu câțiva prieteni din România, cunoscând lucrurile și aici foarte bine, mai bine decât acolo, fiindcă nu vorbesc ebraica sau idiș, nu știu decât românește, și am ajuns împreună la niște concluzii. Dacă vreți să mențineți limba română în Israel e nevoie mai întâi de lectorate în universități. În al doilea rând ar trebui să existe bibliotecă și librărie cu carte românească. Ar fi bine să se găsească o formă de difuzare a cărții românești acolo. Această difuzare a încăput pe mâna unor inși mai mult sau mai puțin legați de literatură, care au observat diferența de preț a unei cărți în

România față de Israel. O carte polițistă, de pildă, se vinde acolo cu 40 de șekeli, ceea ce înseamnă circa 10 dolari, iar în România costă de 3-4 ori mai puțin. Indivizii despre care vorbeam cumpără cărți de aici și le vând în Israel, însușindu-și diferența de preț. Or, treaba asta poate să o facă foarte bine statul român. E o afacere comercială, care ar trebui să intre în competența unui atașat comercial. Trebuie creată o nevoie de carte românească, prin vânzarea ei la un preț rezonabil. Poate nu o să mă credeți, dar vă spun că unul dintre motivele pentru care revin din când în când în țară e pur și simplu acela de a umbla prin librării. E un vechi obicei de-al meu și, când fetița mea era mică, o luam de mână și umblam prin anticariate și librării. Foamea aceasta de carte a rămas. Înainte de a pleca din țară am trimis în Israel o bibliotecă de câteva mii de volume, dar deși sunt bătrân, deși bibliotecă mea geme de cărți cu care nu mai știu ce să fac, totuși când vin aici nu mă pot abține să cheltuiesc banii pe cărți, dar aș prefera să le găsesc în Israel.

Care este situația scriitorilor evrei de limba română din Israel?

În Israel, dacă într-un într-un magazin să cumpăr ceva, nu mă interesează decât marfa și prețul, altminteri nu știu nimic. Sunt absolut izolat. Românii sunt numai la masa de scris și românește nu vorbesc decât cu fiica mea. Trăiesc într-o lume foarte închisă. Există 400.000 de vorbitori de limba română în Israel, ceea ce nu s-a mai întâmplat

niciodată în istoria României. Din aceștia, cititorii pătimiși nu prea sunt. Acești 400.000 de evrei proveniți din România sunt incapabili să întrețină cei 60-70 de scriitori israelieni de limba română, cum li se spune. Practic, ei sunt scriitorii români, care aparțin literaturii române. E adevărat, cu suflul împărțit. E o veche tragedie... Peste ani va exista tendința ca această comunitate să se ebraizeze. Fiica mea cunoaște limba română, dar copiii ei nu o mai știu. Una dintre fetițe mai cunoaște ceva din vocabularul românesc, nu poate vorbi, dar înțelege tot ce îi spun. Al doilea copil nu mai știe nimic. De obicei, mamele întrețin și transmit limba. Or, fiica mea fiind foarte ocupată cu un doctorat în biochimie, nu a avut practic timp pentru așa ceva, iar soțul ei nu știe decât limba ebraică. Pe scurt, așa se pierde limba în cadrul limitat al familiei, dar procesul acesta este valabil și pe un plan mai mare. Există acolo un proces de omogenizare a populației, care tinde să facă din limba ebraică (limba oficială), limba vorbită în mod curent. Și asta e un fel de minune. Limba ebraică nu era vorbită decât de un număr de cărturari talmudiști, de rabini. A devenit ulterior o limbă cu care te poți duce la piață, într-un magazin, poți citi literatură, fiindcă se scrie și se traduce foarte mult în ebraică.

Aveți posibilitatea să vă publicați cărțile în limba română în Israel sau e necesar să fie publicate mai ales în România?

Elena Nazare 2010

Când am terminat romanul „Cartea Morților” am vrut să-l public. Primul gând, bineînțeles, a fost să-l public în România. Aici a fost spațiul meu de formare spirituală și de etalare a creației personale. Romanul a fost bine primit, am primit toate fâgăduielile și nu asigurările, fiindcă fâgăduieli au rămas. Neștiind ce să mai fac am încercat să-l tipăresc în Israel, dar costă foarte mult, de câteva zeci de ori mai mult decât în România. Cu mari sacrificii am izbutit să public primul meu volum. Între timp, amicii de aici au găsit spațiu tipografic și pentru mine și au publicat romanul la editura „Albatros”, condusă de doamna Georgeta Dimisianu.

Există scriitori evrei de limba română care au reușit să publice în ultimii ani la marile edituri din Israel?

După știința mea, nu prea sunt. Ca să pătrunzi acolo, trebuie în primul rând să fii tradus. O traducere presupune bani pentru traducător și bani pentru editor. Apoi, eu nu cred că editorul israelian știe ceva despre literatura română. E adevărat că Federația Scriitorilor din Israel reunește asociațiile tuturor scriitorilor de diferite limbi, printre care se numără și asociația scriitorilor israelieni de limba română. Asociația cea mai puternică este desigur cea a scriitorilor israelieni de limba ebraică. Unii sunt scriitorii de mână întâi și au pătruns în marile colecții europene, de exemplu romancierul Amos Oz. Eu nu știu cine mi-ar putea traduce romanul „Cartea Morților”, care numără 1300 de pagini în manuscris și 700 de pagini în ediția românească, și care are o frază mai complicată, ce ar zăpăci orice traducător. În plus, nu prea cunosc traducători așa de buni din română în ebraică, poate există unul, doi sau trei.

Care este povestea romanului „Cartea Morților”?

Romanul a fost conceput și început în România, fapt care are o semnificație intimă pentru mine. Scrierea sa a durat cinci ani și am așteptat alți patru ani ca să-l văd publicat. E o carte complexă, care nu se poate rezuma în câteva cuvinte. Tema centrală (lăsând la o parte alte teme-satelii) este tragedia uciderii în masă a evreilor europeni în epoca celui de-al doilea război mondial. Personajele centrale sunt un escroc evreu substituit contelui Maximilien von Hausenstein și Adolf Hitler. Deși întemeiat pe o anumită observație a realității, „Cartea Morților” nu este un roman în sensul formulei clasice a romanului realist și, cu toate că se întemeiază pe sugestiile istoriei, ba uneori chiar pe documentarul ei, nu este nici un roman istoric. De-ar trebui totuși să-l însumez unei formule, aș zice că e mai degrabă un basm extins la proporțiile unui roman sau mai exact o „poveste filosofică”, dar una în tradiția romanului picaresc. De unde și un anumit stil, care pentru a fi adecvat la obiect, complică într-o sinteză sper semnificativă, ironia, parodia, patetismul discret, observația rece și exactă. Pe scurt, romanul, așa cum își definește memorialul însuși personajul central este „o poveste pentru Dumnezeu”, în spiritul aceluia cuvânt din antice cărți pentru care Dumnezeu de aceea a creat omul, pentru a avea cine îi spune povești.

Constantin SEVERIN
septembrie 1997

Gabriela GÎRMACEA

Sub semnul autenticității

Ca și alți scriitori din generația sa (Mircea Eliade, Anton Holban, Max Blecher, Camil Petrescu), Mihail Sebastian s-a declarat adeptul unei literaturi care înregistrează experiențe sufletești, iar romanele sale se confundă adeseori cu jurnalul intim și vizează viața interioară a personajelor. Aurel Martin, analizând generația lui Mihail Sebastian și înclinația acesteia spre autenticitate, observa că polemica împotriva tradiționalismului nu venea exclusiv din dorința de a inova sau de a se despărți într-un mod brutal de trecut, ci avea în vedere epigonismul descendentilor și afirma că scriitorii își asumă sarcina de a nu minti, de a reliefa adevărurile fundamentale în conotațiile și denotațiile lor firești, de a le scoate la suprafață, ca semn al complexei naturi umane, aflate neîncetat în impactul sinelui cu el înșiși, cu semenii, cu lumea ca întreg și parte din întreg.¹

Apariția grupării *Criterion* în mai 1932, din care făceau parte Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Haig Acterian, Mihai Polihroniade, Mircea Vulcănescu și Mihail Sebastian avea să le permită scriitorilor posibilitatea de a se afirma și de a-și exprima puncte de vedere asupra fenomenului cultural în fața unui public eterogen. Despre obiectivele grupării și atmosfera conferințelor din aula fundației, Mircea Eliade scria în *Jurnal: Criterionul a însemnat depășirea momentului universitar în cultură, coborârea intelectualului în arenă, contactul direct cu publicul, indeosebi cu tineretul; exact ceea ce au încercat și izbutit existențialiștii parizieni. Sartre are, și își impune, un „sistem de filozofie”; noi nu aveam, dar majoritatea criterioniștilor erau un fel de „existențialisti” care se ignorau. Ceea ce îi interesa în primul rând era „autenticitatea”, experiența imediată, concretul de ordin autobiografic; de aci pasiunea pentru jurnale intime, pentru confesiuni și „documente”. Dacă *Criterionul* ar fi avut un alt instrument de expresie decât limba română, ar fi fost considerat drept cel mai interesant precursor al existențialismului francez.²*

Proza generației *Criterion* este interesantă sub raportul atitudinii și al mentalității. Scriitorii publică articole în presă cu privire la evoluția romanului, au tendința de a experimenta, iar discursul epic devine confesiune fiind vădit influențat de André Gide sau de Marcel Proust. Sub influența celor doi autori francezi se dezvoltă la noi miscarea trăiristă, care cultiva spaimea de ratare, sinceritatea, luciditatea, iar Mihail Sebastian avertiza că autenticitatea avea să devină, dintr-o modalitate literară, un criteriu de valoare.³ Astfel, romanul adoptă forma jurnalului, iar Mircea Eliade nota în *Santier* că: *Orice e viu se poate transforma în epic. Orice a fost trăit sau ar putea fi trăit.*⁴ Analizând diferențele dintre romanul clasic și noul roman, Nicolae Manolescu observa: *În noul roman reflecta e de natură artistică și e globală: căci noul roman a pierdut speranța în iluzie și a început să creadă în autenticitate. Cuvânt magic ce apare la Camil Petrescu, la Holban, la Sebastian, la Eliade. Analiza și confesia au alungat creația. Din epos obiectiv, romanul devine uneori jurnal.*⁵ În mare parte, romanele din deceniul patru stau sub semnul autenticității, iar în presă apar multe articole în care se discută soarta lui. Se vorbește chiar de o criză a acestuia și sunt atrași în discuție criticii literari, prozatorii, toți cei interesați de evoluția speciei. Ov. S. Crohmăniceanu observase că scriu romane și poezii și dramaturgii. Lovinescu le recomandase prozatorilor să valorifice aspecte ale citadinului și să investească psihicul uman, George Călinescu credea în realismul balzacian, iar Vladimir Streinu avertiza asupra pericolului de a liriciza proza, în timp ce Mihai Ralea își punea întrebarea: *De ce nu avem roman?*

Din confruntarea de idei a epocii nu putea să lipsească perspectiva prozatorilor. În articolul *Despre scris și scriitorii din volumul Oceanografie* (1934), Mircea Eliade notase că înțelegea prin scris expresia unui gând, a unei meditații. Consemnarea arată opțiunea lui pentru o literatură de tip confesiv, iar mai târziu, în articolul *Despre oameni și roman*, făcea o pleoară pentru romanul comportamentist, pentru preponderanța epicii, a vieții în proză.⁶ Afirmând că

*o mare creație epică reflectează în bună parte și mijloacele de cunoaștere ale epocii, sensul vieții și valoarea omului, cuceririle științifice și filosofice*⁷ punctul de vedere al lui Mircea Eliade se apropia de cel al lui Camil Petrescu pentru care literatura trebuia să se sincronizeze cu filosofia și știința. Ambii romancieri sunt de părere că autorii trebuie să dea impresia în operele lor că au creat tipuri umane vii, pe care cititorul le poate recunoaște sau cărora le poate crea o biografie reală sau cât mai aproape de realitate.

Mihail Sebastian a publicat în *Cuvântul*, în 1927, mai multe foiletoane despre roman și despre destinul speciei sub titlul *Considerații asupra romanului modern*, care arată a critic tânăr bine informat asupra evoluției fenomenului literar. În același an, Mihai Ralea scrisese și el articolul *De ce nu avem roman?* Răspunzându-i lui Mihai Ralea în *Declinul genului*, Mihail Sebastian pleacă de la premisa că *Falimentul genurilor este un simptom modern și consideră că romanul este îngrădit între anumite condiții și posibilități cărora o operă trebuie să li se supună pentru a fi recunoscută în sfera genului*.⁸ El identifică în cadrul generației sale o pasiune modernă: *biografia-roman și crede că apariția acestei preferințe ține de chipul dezvoltării sale potrivit unor proprii nevoi, dar este condiționat și de posi-*

*ibilitățile sale de a adapta la dezideratele estetice ale timpului.*⁹ Mihail Sebastian nu crede că există o criză a speciei în epocă, ci o criză de subiecte, iar scrierea unui roman presupune din partea scriitorului o cufundare în aventură, adică în *accident, libertate, incoerent, imposibil, ilogic* ceea ce înseamnă o ancorare a epicului dincolo de actul de a povesti. Valorificarea biografiei constituie o încercare de a depăși criza de subiecte a romanului, deoarece aceasta îi *îmbogățește obiectul, îi dăruiește ineditul situațiilor, îl scoate din omorâtoarea banalitate a intrigilor știute și izbutește de aceea să-l păstreze câteodată pe locurile poveștii.*¹⁰ Ar putea avea succes romanul-biografie? Un răspuns elocvent ar putea fi *Romanul adolescentului miop, Santier, Huliganii de Mircea Eliade, dar și De două mii de ani de Mihail Sebastian, în care valorificarea biografiei trebuie înțeleasă drept o poziție de rezistență și o încercare de a menține romanul între rosturile și limitele epicului.*¹¹

Articolele scrise de Mihail Sebastian la *Cuvântul* nu evidențiază doar o bună cunoaștere a romanului românesc sau a evoluției lui, ci și a literaturii universale, a fenomenului în general. Deseori, în articolele sale sunt amintite nume ca: Gide, Proust, Unamuno, Pirandello, Ibsen, Cocteau, Girondeux etc. Preocuparea prin-

cipală a criticului în aceste articole este de a contura că romanul se situează dincolo de definițiile consacrate speciei literare de manualele școlare. Spirit modern, Mihail Sebastian teoretizează o literatură fără convenții, pe care ar reprezenta-o scriitorii din generația sa: *panlirismul*. Acesta s-ar defini ca plăcere pentru confesiune, pentru autenticitate, sinceritate, adică la un roman nou în care se renunță la narațiunea de tip convențional, unde cititorul putea anticipa evenimentele sau evoluția personajului. Acestea îi ia locul o narațiune influențată de Gide, Proust, Stendhal și încep să se vehiculeze concepte noi: *actul gratuit, pateticul pur, romanul pur*.

- 1 Aurel Martin, *Mihail Sebastian romancierul*, București, Editura Minerva, 1993, p. 10.
- 2 Mircea Eliade, *Jurnal (1941-1969)*, Ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 2004, p. 95-96.
- 3 Dorina Grăsoiu, *Mihail Sebastian sau ironia unui destin*, București, Editura Minerva, 1986, p. 154.
- 4 Mircea Eliade, *Santier*, București, Editura Rum-Irina, 1991, p. 153.
- 5 Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, vol. 1, București, Editura Minerva, 1980, p. 34.
- 6 Ion Lotreanu, *Introducere în opera lui Mircea Eliade*, București, Editura Minerva, 1980, p. 122.
- 7 Ibidem, p. 123.
- 8 Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă. Publicistică*, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu”, 2000, p. 8.
- 9 Mihail Sebastian, *Între aventură, biografie și roman*, în *Cuvântul*, 25 octombrie 1927.
- 10 Ibidem.
- 11 Ibidem.

• Luminița Radu - „Trenul roșu”

Cum vorbim, cum scriem

De la folclorul copiilor la mintea lor...

Din ce în ce mai rar auzim vocile copiilor care-și însotesc jocul cu partituri muzicale și, desigur, cu texte. Recitativele-numărători, frământările de limbă ori cântecule-formulă – cele trei specii literare recunoscute de teoreticieni pentru a ilustra *folclorul copiilor* – sunt foarte vechi și tot atât de plăcute. Să ilustrăm: „Lună, lună nouă,/ Taie pâinea-n două/ Și ne dă și nouă:/ Ție jumătate,/ Mie sănătate...” (cântec-formulă); „Sade barza pe cuibar/ Și numără ouăle:/ Câte unul, câte două,/ Câte zece./ Leși, berbece” (recitativ-numărătoare); „Vine stârcul de la baltă/ Cu cinci stârciogăței./ Stârc, stârciogăței./ Mai stârciogăța nițel” (frământare de limbă). E suficient, credem, pentru a demonstra inventivitatea celor mici și înzestrarea lor artistică. Primii culegători ai acestor producții au fost Petre Ispirescu, G. Dem. Teodorescu și Tudor Pamfile, iar în zilele noastre s-au ocupat cu toată seriozitatea de jocurile copiilor muzicologi (regretata Emilia Comișel vedea în acestea „o importantă ramură a folclorului”), pedagogi (Bianca Bratu, iar mai înaintea, Grigore Tabacaru), etnologi (Ovidiu Bârlea, Gh. Vrabie). Tatiana Slama-Cazacu, în tratatul său de psiholingvistică din 1999, alocă peste 80 de pagini (din cele 825) limbajului copiilor, un domeniu încă insuficient exploatat, iar Maria Turean și-a susținut doctoratul în 2010 cu „Probleme ale literaturii pentru copii și tineret”, dedicând un capitol „Folclorului copiilor” (pp. 126-147).

Moda jocurilor de cuvinte depășește granița copilăriei. Într-un sat din Transilvania, a fost semnalată încă din perioada

interbelică practica vorbirii cifrate, ca distracție la șezători sau la nunți. Și azi sunt acolo oameni care întorc vorba, încât numai ei știu ce au vrut să spună (în rebusism, astfel de exemple s-ar numi *enigmatică reflexivă sau lectură în oglindă*). Încercați-vă puterile cu un „enunț” ca acesta: LUIUP ÂRAOBZ ETRAPED. Așa-i că, scrisă, propoziția e transparentă? Ce ne facem însă când trebuie să rostim, invers, PIJUL ZBOARĂ DEPARTE? Ar trebui să dăm o fugă până-n Ardeal, ca să ne minunăm că și azi sunt români care practică vorba întoarsă, adică tot o frământare de limbă, din folclorul copiilor. Nu, nu e același lucru cu vorbirea pășărească, și aceasta veche de tot: Margareta Urzică, învățătoare din Vânători-Neamț, mi-a turuit, în 2009, o propoziție (foarte) dezvoltată: GOPUGOIUL GOZBOAGORĂ GODEGOPARGOTE, GOÎN GOȚĂGORIGOLE GOCALGODE, pe care a trebuit s-o scriu și să fac... reducerea termenilor asemenea. Mai exact, am eliminat GO-ul din fața fiecărei silabe, rezultând... vedeți dumneavoastră ce.

Și acum, o probă din alt folclor, deloc nevinovat, al copiilor aflați în fața calculatorului: CN VN MN DSKTK. Exemplul l-a dat Carol Mălinescu, la Radio România Actualități (07.04.2010), în cuprinsul adnotărilor/ mirărilor/ întrebărilor zilnice despre lumea în care trăim. Unul dintre pericolele care o bântuie este cel al stricării limbii române. Interesează pe cineva?

Ioan DĂNILĂ

Cei mai mulți dintre pedagogii noștri întrale artei sunetelor au uitat că a educa înseamnă a extrage ceea ce este în germene în interiorul ființei învățatului pentru a-l dezvolta ulterior, sau că demersul pedagogic se axează în principal pe virtualizarea a ceea ce există la discipol doar ca posibilitate. Se omite deasemenea faptul că a învăța presupune participarea laolaltă a profesorului și elevului la actul de descoperire și a învățării. Cursurile teoretice scrise, ca și partiturile nu sunt suficiente în (in)formarea unui muzician. Dacă J.S.Bach ori W.A.Mozart s-ar fi limitat la asimilarea și repetarea textelor puse la dispoziția lor de către Johann Christoph Bach și, respectiv, Leopold Mozart, cu siguranță că nu s-ar mai fi născut *Matthaeus Passion* sau *Don Giovanni*. Ceea ce au realizat însă cei doi mentori, grație „izvoarelor iconice” pe care le-au pus în brațele celebrilor lor urmași, a fost suscitarea uimirii – condiția sine qua non a oricărei întreprinderi educaționale, căci nu poți preda aproape nimic important dacă, în prealabil, nu ești în stare să trezești uimirea. Din păcate, televiziunea și, mai nou, internetul au anihilat din rărunchi uimirea. Nu ne rămâne decât să-i convingem pe elevii noștri că nu știu, pentru a-i pregăti nu numai pentru cercetarea și deprindere, ci și pentru înțelepciune și creație. De altfel, „omul cult, spunea Scheler undeva, este cineva care știe că nu știe, posesorul vechii și nobilei *docta ignorantia*, care întuiește că realitatea e infinit mai vastă și mai misterioasă decât ceea ce domină existența noastră”.

Nu știu dacă Marx a avut o slăbiciune deosebită vis à vis de muzică. Știu însă că i-ar fi displicut profund orice valoare metaisitorică. Or, muzica savantă tocmai o atare valoare acreditează.

Renașterea este socotită, pe bună dreptate, una dintre cele mai fascinante epoci din istoria umanității. Într-adevăr, pe o durată de aproximativ trei secole, întâlnim o adevărată revărsare de talente excepționale: scriitori, pictori, sculptori, arhitecți, ingineri, muzicieni, umanști cunosători ai limbilor clasice, comentatori ai sistemelor filozofice antice, matematicieni, medici etc. Între aceste glorie renaștente, Leonardo Da Vinci (1452 – 1519), ocupă un loc distinct, prin multiplele sale preocupări, iar ca o recunoaștere oficială se impune gestul special al lui Rafaël de a-l picta pe Platon în *Scoala din Atena*, împrumutând trăsăturile lui Leonardo. În schimb, relația dintre Leonardo și Michelangelo a fost încordată, datorită lui Michelangelo, chiar dacă cei doi au fost solicitați să realizeze două fresce impunătoare: *Bătălia de la Anghiari* și *Bătălia de la Cascina*. Aceleși comportament irascibil a avut Michelangelo și față de Rafaël, cei doi strigându-și, când se întâlneau, vorbe de ocară. Neșansa a făcut ca Leonardo să fie preocupat de prea multe proiecte, încât a finalizat puțin: concepușe, bunăoară, un sistem de ecluze la Veneția, imaginasese un costum de scafandru, efectuasese schița unui elicopter primitiv, o parasută și un planor, un tanc, intuse o navă de luptă subacvatică – submarinul – la care a renunțat. Caietele sale, nici astăzi intru totul descifrate, cuprind câteva mii de pagini pline de desene bizare, note, însemnări, maxime. Vegetarian din convingere și respect pentru animale, Leonardo frecventa piețele de păsări, eliberându-le după ce le plătea. Avea inclinații sportive excesive, o forță fizică neobișnuită, încât putea să îndrepte cu ușurință o potcoavă, iar ca pictor a realizat opere celebre: *Doamna cu hermina*, *Cina cea de taină* și *Mona Lisa (Gioconda)*. Așadar, preocupat de prea multe lucruri, era firesc

mondo musica

Liviu DĂNCEANU

Impozite pe cultura sunetului

O nedorită verificare a ceea ce s-ar putea, la rigoare, revendica din atât de invocata doctrină hegeliană: transformarea mijloacelor în scopuri. Tehnicile de compoziție au devenit astfel expresii ale dimensiunii estetice; bucătăria travaliului creator s-a mutat în sufrageria mesajului artistic. Secolul 20 a fost unul al deranjului deontologic și al unor mutații forțate, aidoma schimbării de sex ori acelor plante modificate genetic. Ca atare, muzica e acum mai bogată (pardon, mai multă), dar și mai plină de aditivi sau adjuvanți toxici. Nu ne rămâne decât să analizăm la rece calitatea scopurilor și a mijloacelor, admind un lucru exempt oricărei îndoeli: mijloacele nu pot fi perverse și e tragic iluzoriu să urmărim scopuri înalte cu mijloacele ignorabile. Dar nici mijloacele maieștuose care să salveze scopuri insignifiante.

Paradoxal, dar muzica savantă a purces să-și cucerească materialitatea pe seama propriei reificări. Asistăm astfel la o intensă de-spiritualizare a artei sunetului și la o acută materializare a ei, săvârșită prin intermediul

unei crescânde abstractizări. Se știe că tehnologia (inclusiv cea componistică) e cu atât mai puternică, cu cât conține un grad mai mare de generalitate, dar generalizarea implică pierderea particularului, adică, a concretului. De-concretizarea, pe de o parte, și hiper-abstractizarea, pe de alta, favorizează masificarea (ce, în treacă fie spus, suprimă dorințele individuale), colectivizează apetențele, încurajând acel pan-onirism tradus prin visul masei de a fi părtaşă la sunetul (zgomotul) stadioanelor ori al întâmplărilor rock-iste. Referindu-se la omul (spectatorul) recent, Ernesto Sábato observa într-unul din eseurile sale că „pus în mișcare de către obiecte, marionetă chiar a circumstanței la a cărei creare a contribuit, a încetat să mai fie liber și concret, ajungând tot atât de determinat și de abstract ca și instrumentele sale. Prin această cădere a ființei, lumea a câștigat, dar s-a pierdut pe sine”.

N-aș vrea să fiu aidoma evreului mefient, care evită afirmațiile clare, preferând să pună el întrebări retorice în speranța că acestea nu

numai că nu-l vor compromite, ci îi vor permite chiar să afle ce gândesc preopinienți. Dar nici nu cutez a risca judecări sentențioase în stare să motiveze parada (ori bravada) unei fronde fără sutien sau unui academism ros de molii. Mă mărginesc, de aceea, îndeobște, să semnalez primejdiile schematicismului în chestiuni de înfinită schematizate, dar și pândele inextricabilității, acolo unde realitatea se dovedește a fi mai mult decât limpidă. Pe de altă parte, abordarea logică a unui subiect trebuie să fie clară și directă, cât mai clară și mai directă cu putință. Altminteri, ai toate șansele să gisezi în zona mlăștinoasă a paradoxului sau a ironiei (ceea ce nu înseamnă îndepărtarea de rațional și intelectual, ci, într-un anume fel, doar de logic). Ce te faci însă când tema dezbaterii intră în coliziune cu aspecte sensibile ale vieții muzicale, cum ar fi „de pildă, promovarea și consacarea unor creatori sau a unor evenimente; când caruselul întâmplărilor face logica să se zvăcolească până în sfera incredibilului, descriind un arabesc complicat, adeseori ocult? Ar trebui, firesc, să „operez” la rece, realizând disecții din față, din spate, de sus, de jos ori pe diagonală ale fenomenului. Instinctul de conservare sau, poate, imboldul de a nu comite erori mă reduce, totuși, la tăcere ori, în cel mai strident caz, pun o surdină pe corzile-mi vocale sau manuale. (Nu pot continua fără a preciza că antonimul adevărului este eroarea și nu minciuna, căci minciinosul poate să fie, nu-i așa?, și el, deținător al adevărului). Ca să nu mai pun la socoteală că n-aș vrea să fiu aidoma evreului mefient care...

Cronica traducerilor

Leonardo Da Vinci

„Și, cu toate că Leonardo a fost anunțat la întâmplare în acest vârtej de activitate umană și progres, cinci secole mai târziu avea să fie perceput drept unul dintre actorii principali ai timpului său, un personaj care nu numai că reprezintă Renașterea, ci care a contribuit la făurirea ei”

să rămână „un om al fragmentului” cum l-a numit Constantin Noica. Cu aceste gânduri am început lectura unei cărți consacrate lui Leonardo Da Vinci, de pe a cărui copertă a patra aflăm că Michael White, scriitor britanic, prolific, este autorul a 25 de cărți consacrate, în genere, unor oameni de știință, iar din densul Cuvânt înainte cunoaștem că Michael White fusese fascinat încă din copilărie de Leonardo, dorindu-și să fie asemenea lui: „Ceea ce îl face pe Leonardo unic este faptul că a lucrat timp de o jumătate de secol pentru a unifica domeniul deosebit de diferite ale cunoașterii, la care se adaugă un intelect ce își putea găsi expresie la fel de bine ca artist, experimentator, inginer și proiectant” (p. 15). Dintr-o însemnare a bunicului Antonio, cunoaștem că Leonardo s-a născut la 15 aprilie 1452 ca fiu nelegitim al lui Ser Pietro. Afectat de nașterea sa – Freud a ajuns la concluzia că poziția de copil nelegitim s-a aflat la originea acestei anomalii a lui Leonardo, inventând expresia „complexul Leonardo” (p. 31) –, Leonardo Da Vinci va deveni cu timpul ostil oamenilor, în genere, cărora le va reproșa lipsa unor idealuri înalte, a virtuții, complăcându-se într-o viață banală, conformistă, „măncarea și reproducerea” (Schopenhauer), fiindu-le singura preocupare. În prefața *Tratatului despre Pictură*, Leonardo scrie, bunăoară: „Acești oameni au o dorință de bunăstare materială și sunt total lipsiți de dorința de a avea înțelepciune, care este adevărată și

continua bogătie a minții” (p. 241). Așadar, de-a lungul a douăsprezece capitole sunt urmărite împrejurările vieții lui Leonardo, pătrunderea în atelierul lui Verrocchio unde s-a format și continuarea activității sale ca pictor, inginer, om de știință, Leonardo, exelând în multe domenii, și-a oferit serviciile mai multor cetăți italiene: Florența, Milano, Mantova, Roma, Veneția, apoi, soarta l-a purtat la curtea franceză a lui Francisc I, unde și moare. Sansa lui Leonardo a fost aceea de a beneficia la Florența de un mediu intelectual propice artelor, familia Medici stimulând și încurajând talentele artistice și literare. Cosimo de Medici și-a ridicat un palat cu ajutorul lui Michelozzo, ce a devenit o adevărat muzeu conceput de Donatello. Se colecționau manuscrise, se făceau traduceri, Marsilio Ficino a tradus la sugestia lui Cosimo de Medici pe Platon, Plotin și Hermes Trismegistul: „Florența a fost izvorul Renașterii și este suficient să ne uităm la ceea ce a dat acest oraș într-o perioadă scurtă de timp pentru a sesiza esența și semnificativa măreție înfloriri a strădanilor omenești – o perioadă pe care multe aspecte ale culturii umane s-au dezvoltat mai rapid decât oricând până la începutul secolului nostru” (p. 54). În fine, după invazia și cucerirea Constantinopolului (1453), mulți cărturari bizantini s-au refugiat în cetățile italiene, aducând cu ei operele unor clasici greci și latini, iau naștere academiile, se reinviază studiul limbilor vechi:

elina și ebraica. Pe acest fundament s-a consolidat educația și instrucția intelectuală a lui Leonardo – v. *Moștenirea intelectuală a lui Leonardo* –, capitol al lucrării în care se discută influența lui Platon și Aristotel asupra Europei, ajungând cu expunerea sa la Biblioteca din Alexandria, Michael White o estimează la aproximativ 400.000 de volume, în realitate, ceva mai bogată, iar prima devalizare a bibliotecii s-a petrecut în timpul lui Cezar, care încercând să transporte la Roma câteva baloturi de papirusuri, acestea au luat foc pe cheiul portului Alexandria. Dacă în cetățile italiene existau câteva oaze de cultură și civilizație, unde în ansamblu se reinviau artelor, situația Europei, în genere, era grea pentru oamenii din popor, care aveau condiții de locuit și de hrană precare, bănuiau epidemiile de ciumă și de holeră, foametea făcea ravagii periodice, ignoranța era deseori prezentă, mulți oameni neștiind măcar în ce an se află, iar după o anumită tradiție, evident, cu multe secole în urmă, în Anglia, Beda Venerabilul era singura persoană știutoare de carte din țară. Între umanștii italieni Niccolò Niccoli avea 800 de manuscrise rare, colecție cumpărată de Cosimo de Medici, care dăruiește 400 de manuscrise mănăstirii San Marco întemeind astfel prima bibliotecă publică din Europa. Petrarca avea în bibliotecă sa un manuscris al lui Homer, pe care-l săruta în fiecare seară înainte de a se duce la culcare. Aceleași tratament era rezervat

lui Platon, în cercul lui Marsilio Ficino: anual ziua de naștere a filozofului grec era sărbătorită printr-un banchet urmat de lectura și comentarea textelor sale. Între picturile realizate de Leonardo, *Mona Lisa (Gioconda)*, „este probabil cea mai enigmatică tablou din istoria artei”, asupra lui emițându-se începând cu Vasari („Leonardo a primit apoi să facă portretul Mona Lisei, soția lui Francesco del Giocondo...”), tot felul de ipoteze asupra portretului, pronunțându-se printre alții, marchizul de Sade (Mona Lisa „esența însăși a feminității”), și S. Freud (Mona Lisa – portretul mamei lui Leonardo, Caterina). În fine, cercetătorii americani au descoperit în 1953, că sub chipul Giocondei, se ascunde, de fapt, portretul unui tânăr (v. G. R. Hocke, „Lumea ca labirint”, 1973, p. 320), în sfârșit, Michael White scrie: „Interpretări încă și mai cunoscute au încercat să sublinieze asemănarea dintre chipul Mona Lisei și cel al lui Leonardo, așa cum apare în autportretul datând cam din aceeași perioadă. Aceasta a dus la presupunerea stranie că Leonardo și chipul din portret ar fi una și aceeași persoană” (p. 191). Preocupările lui Leonardo Da Vinci pentru cunoașterea corpului uman, disecțiile sale, căutarea sufletului, cercetările sale civile și militare – autorul încercând să răspundă și la două întrebări: dacă activitatea lui Leonardo a fost într-adevăr știință? Dacă Leonardo a fost original? – completează un volum captivant ce se parcurge cu interes, iar anumite detalii pot fi căutate și în lucrarea mai veche aparținând Antoninei Vallentin.

Ionel SAVITESCU

* MICHAEL WHITE: *LEONARDO DA VINCI* biografia unui geniu. Traducere din limba engleză: Anca Irina Ionescu, Editura Litera International, 2010

arte & meserii

Constantin CĂLIN

Trecere
în revistă (5)

Neîndoielnic, acordarea Premiului național a ridicat, pentru toți, o problemă: ce fel de literatură se încurajează? Mulți vor fi fost foarte atenți la semnificația gestului și vor fi dedus din el un semn. Premiul încununa doi mari poeți, dar în același timp recunoștea existența unei noi receptivități. Când se formase aceasta și datorită căror factori? După unii pedagogi, receptivitatea corespunde unei perioade de douăzeci de ani din viața fiecăruia, când suntem ca niște case cu geamuri larg deschise: primim orice lumină, vibrăm la orice adiere. După alții, această perioadă durează mai puțin, cam jumătate din numărul anilor amintiți. Oricum am socoti, receptivitatea față de Argezi și Bacovia era a unor oameni care, în 1934, aveau între douăzeci și patruzeci de ani. Ei alcătuiau ceea ce comunicatul referitor la premiere numea „opinia publică”, dar nu constituiau o unitate. Aparțineau unor generații diferite. Unii făcuseră războiul, alții se născuseră în timpul lui. Unii crescuseră odată cu semănătorismul și poporanismul, alții în mijlocul „ismelor” de tot felul. Unii se adaptaseră din mers la nouitate, alții se raportau firesc la ea, o respirau ca pe aerul timpului lor. Moral, unii se situau pe palierul celor decepționați, sceptici sau sperați, șovăielnici sau anarhici, alții pe al celor rezistenți, viguroși sufletește, îndrăzneți. Cei dintii se regăseau în Bacovia, iar aceștia din urmă, mai numeroși, în Argezi, care era mai vizibil și mai actual. Premiul putea fi ocazia apropierei dintre ei, dar nu s-a întâmplat așa. Dimpotrivă, a accentuat partizanatele. Deși între cei doi poeți n-a existat niciodată o rivalitate declarată, publicul unuia și al celuilalt nu admitea egalitatea lor sub aspectul talentului. Când venea vorba (și ea venea tot mai des) „care-i mai mare”, răspunsul era, atât pentru unii, cât și pentru ceilalți, categoric, nelăsând loc la explicații și nuanțări. Numai cei mai lucizi au înțeles că premiul depășea semnificația consacrarilor individuale și marca victoria „modernismului”, care, de acum, teoretic, nu mai putea fi respins cu ostilitate sau tratat caricatural. Clară la nivelul criticii, orientarea nu era ușor de urmat de „masele cititoare”, în rîndurile cărora, figurau și destui profesori, pentru care evenimentul premiei celor doi poeți a apărut ca derutant.

Un premiu recompensează un trecut, dar nu (sau nu întotdeauna) asigură un viitor. Aproape uitat între 1931 și 1933 (interval în care s-au scris, în presa centrală, numai două articole despre el), Bacovia înregistrează un reviriment în critică, în lunile de dinaintea și de după acordarea premiului, cu cronicile și articolele (opt, maximum pentru un volum de-al său) despre *Poezii*, scos de Fundații, apoi iarăși intră într-o eclipsă parțială aproape întreg lustrul următor. Dintre lucrările mai importante, îl includ în sumarele lor: *Etudes sur la littérature roumaine contemporaine* de Ion Biberi, destinată informării străinilor în *Poezia românească de la origine pînă în zilele noastre (1673-1937)*, două volume, antologice și studii de Gh. Cardaș, cu un caracter mai mult „didactic și educativ”, în care preferate erau poeziile cu „un conținut patriotic, religios și național”. Anterior, intrase în *Poezia toamnei* de Ion Pillat, *Cartea Dragostei* de Radu D. Rosetti și Eman.

Cerbu, *Antologia poezilor de azi* de Ion Pillat și Perpessicius. Între multele lor scopuri și rezultate, antologiile îl au și pe acela de a fi „clasificări ale valorilor poetice”. Cantitativ, Bacovia a apărut cel mai bine în prima: cu șapte poezii. Cardaș a selectat numai una, „Lacustră”, fapt ce s-ar putea justifica prin economia pe care a fost silit să și-o impună. Însă mai mult decît parcimonia selecției surprinde fișa despre poet. Un naționalist, antologatorul se arată rezervat (o făcuse la modul general și în introducere) față de curentul literar reprezentat de autorul *Plumbului*, simbolismul: „un curent literar străin, adus direct din Franța, fără nici o percheziție la granița țării”, seducător prin muzicalitate, dar copleșitor pentru „elementele originale indigene”. În ciuda aparențelor binevoitoare, rezerva era inclusă și în judecata finală a scurtei prezentări: „În poezia nouă (care, lui, probabil, i se părea un fenomen episodic - n.m.) G. Bacovia ocupă un loc de prim rang”, frază banală, calpă, care nu-l distingea în chip special. A ocupa „un loc de prim rang” era, în limbajul criticii de atunci, o laudă fără convingere și fără riscuri, folosită nu o dată și în legătură cu alții. O asemenea apreciere confirma și contraria în egală măsură: Bacovia era evidențiat, dar cu destui în jurul său.

Intervalele albe, eclipsele, uitările sunt utile în receptarea oricărui scriitor. Cei cărora le vine mereu apa la moară, despre care se vorbește continuu, ajung, mai devreme sau mai târziu, să sature, să obosească, să plictisească. Așadar e nevoie și de tăcere, pentru a da impulsuri proaspete curiozității. Aceasta ar trebui să aibă un regim asemănător cu al lumii: să crească, să scadă, și iarăși să crească. Așa a evoluat interesul față de Shakespeare, Goethe, Victor Hugo, Eminescu, Sadoveanu. Ca să repornescă, critica are nevoie de motive puternice, care se acumulează în timp. Ce anume declanșează mecanismele ei nu se poate preciza întotdeauna în amănunt: uneori comemorarea sau aniversarea cuiva, alteori un incident, o vorbă etc. Critica nu suportă decompensările și intervine când ceva e prea mult sau când ceva lipsește. Declarat sau nu, „reevaluările”, „reconsiderările” ei, sunt polemice, animate de nemulțumiri, demonstrative. De fiecare dată, ele se luptă cu prejudecăți reale sau imaginare, ca să facă loc unei imagini înnoite a scriitorului pe care îl apără: acuză cunoașterea lui insuficientă, neglijențe în editare, opacități de înțelegere etc. Orice preț e bun. Complicat, acest gen de procese a avut de-a lungul timpului durate diferite: în unele cazuri secole, în altele decenii sau mai puțin de atât. Epoca modernă a recurs la termene din ce în ce mai reduse, iar Bacovia a intrat în această dinamică. Perioadele în care el a uitat sunt de patru-cinci ani. Apoi,

pomind de la un motiv mai mult ori mai puțin evident, cineva îl redescoperă cu o afecțiune sporită și-l așează pe locul pe care crede că-l merită: firește, un loc mai înalt decît cel ocupat înainte. De regulă, cei ce au făcut-o au fost tinerii. Pînă la obținerea Premiului național, ei l-au descoperit pe cont propriu, adesea într-un fel, dacă pot zice așa, ilicit. În școli, *Plumb* și, mai apoi, *Scînteii galbene* erau „fructe interzise”. În evocarea din care am mai citat, Cezar Petrescu mărturisea că, elev de liceu, înainte ca poetul să debuteze editorial, îi purta versurile „tăiate din reviste” și „lipite într-un caiet cu scoarțe negre”. La rîndul său, Petre Pandrea spunea: „*Plumb* a fost carte de căpătîi. Am înlînit-o deseori: text tipărit sau copiat în caiete de dictando, mototolite de îndelungă lectură și reverie”. Neîndoielnic, cam toți care au scris pînă în 1934 despre Bacovia s-au apropiat de el într-un mod similar. Apoi lucrurile s-au schimbat. Cei ce au venit după aceștia, spre sfîrșitul deceniului, au avut acces liber la poezia sa, introdusă, în 1935, ca ilustrare a simbolismului, în manuale și editată în câteva mii de exemplare. Pentru primii doar un pariu, Bacovia constituia pentru aceștia din urmă o certitudine. Or, asta impunea o altfel de abordare. Maniera de pledoarie, axată pe situația omului, trebuia să cedeze uneia analitice. Totuși la originea mai multor comentarii stă însă un motiv sentimental. De pildă, sunt sigur, ceea ce a contat în alegerea lui Bacovia ca subiect de articole la tineri ca Al. Piru și Gh. Gheorghită (ambii băcăuani, născuți în 1917) a fost mîndria locală, faptul de a fi concitadin și absolvenți ai aceleiași liceu. La ardeleanul Ion Șugariu, autorul unui eseu apărut postum, și la basarabeanul Horia-Eugen Coșeriu, viitorul mare lingvist, impulsul de a-i aprofunda opera a venit din contactul cu mediul băcăuan, în timpul efectuării stagiului militar în „orașul de pe Bistrița”.

Deși student al lui G. Călinescu, Coșeriu a formulat despre poet o opinie diferită de cea a profesorului. Apostilat condendent de acesta, la publicarea în „Jurnalul literar”, articolul său e remarcabil prin comprehensiune și aplicație: o sinteză și un pas înainte față de critica de pînă atunci, atingînd totalitatea aspectelor discutate în legătură cu opera poetului (atmosfera, natura, „misterul și neînțeleptul”, erotismul, pesimismul), plus observații despre stil, limbă, versificație. Tinărul Coșeriu e primul care relevă că „deși socotit ca simbolist («adevăratul rege al simbolismului român», decretase Pandrea - n.m.), Bacovia are latură care-l apropie de alte curente”, respectiv de impresionism și expresionism. „Astfel, - spune el -, aprofundarea senzațiilor subtile ale sufletului, trăirea puternică a momentului, sensibilitatea adîncă - sunt note de esență impresionistă; iar tendința de a evada, dorul de necunos-

cut, dorul de a cucerii absolutul - nuanțe expresioniste”. Tot așa de apăsător didactic sunt subliniate „drumurile proprii” ale poetului, faptul de a fi „bacovian”, original. „Bacovia exprimă în versul său tragedia generațiilor noi, oboșite de civilizație și de viață înainte de vreme, cu sufletul mereu neliniștit, apăsător de dureri neînțelese; exprimă dezechilibrul nervos postbelic. Bacovia plînge putrezirea și moartea lentă a omenirii. Dar poetul nu îndeamnă nicăieri la pasivitate și pesimism - dimpotrivă, ar dori evadarea, fuga chiar din sine însuși. Bacovia te face să simți greutatea legilor imutabile care guvernează lumea”. Asupra chestiunii pesimismului revine însă spre final, corectîndu-se ușor: „Pesimismul lui vine din sinceritate și nu i se poate reproșa, căci tragedia învinsului e tot atât de emoționantă ca oda biruitoare”, precizare necesară într-un context în care tonul dominant al discursului general (deci inclusiv al celui liric) era emfatic.

Celor mai mulți dintre scriitorii critica le aplică o singură etichetă, fie pentru a le caracteriza ansamblul operei, fie a le preciza apartenența la familia literară. Bacovia reprezintă și din acest punct de vedere o excepție. Autor al „*Plumbului*” (sau „al *Plumbului* și *Scînteii galbene*”), mai rar „al lui *Cu voi...*”, „al *Comediilor în fond*”, al „*Stăntelor burgheze*”, el a primit numai în timpul vieții aproape zece. A fost, pe rînd, „poet al nervilor”, „poet al toamnei” („al toamnei și al fiziei”), „poet al melancoliei”, „cîntăreț al tristeții interioare”, „poet al deznădejdilor provinciale”, „poet al nebulniei”, „poet social”, apoi „simbolist”, „impresionist”, „expresionist”. Ce înseamnă aceasta? Înseamnă o recunoaștere a faptului că opera sa e variată fiecare aspect pînă să pară dominant într-un anumit interval de timp. Înseamnă, de asemenea, că ea permite o pluralitate de lecturi, la fel de îndreptățite. Și mai înseamnă o nemulțumire periodică a criticii față de propriile ei clișee. Inițial, fiecare din aceste etichete îi conferea poetului un loc în fruntea unei serii literare sau chiar poziția de începător al uneia din ele. Dar ceea ce a putut părea definitiv într-un moment, nu a mai fost în altul. Etichetele de „poet al nervilor” și „poet al toamnei”, de pildă, pălisăseră, se clișeizaseră la mijlocul deceniului trei, cînd mult mai evocatoare era denumirea de „poet al deznădejdilor provinciale”, întrucît era în nota discuțiilor despre provincii purtate atunci. Părți importante în procesul de receptare, etichetările au un rol similar cu al vizelor pe un pașaport: sunt moduri de a confirma actualitatea unei opere, de a-i omologa valențele necunoscute. Cine primește asemenea „vize” își prelungește călătoria în timp. Caz fericit, care-l deosebește de al altora, în Bacovia fiecare epocă a găsit pînă acum ceva în plus față de epocile anterioare. Etichetele noi s-au adăugat celor vechi, dar nu le-au făcut uitate pe acestea. Eticheta de „poet expresionist” n-a determinat renunțarea la cea de „poet simbolist” („simbolist-decadent”), mai rezistent decît toate. E drept, mereu, etichetele sunt concurente, dar nu fagocitare; pot coexista. Compendiu-se, se consolidează. De aceea, cînd vorbești despre Bacovia, trebuie să le ai în vedere pe toate.

Constantin TRANDAFIR

Reiterare: Europa, notre amour

„Europa” este încă una din temele postdecembriste cele mai „arzătoare” în context românesc. E nevoie să i se acorde, mai ales acum, mare atenție și în alt chip. Subiectul e de interes inepuizabil dacă nu devine un fel de a bate apa în piuă. Pentru a scăpa de riscul excesului de trisme, să apelăm la un vechi eseu al lui Paul Valéry, nu atât de cunoscut pe tărâmurile noastre: *Criza spiritului*, punând între paranteze alte sugestii, numeroase și incitante. Cu precizarea că notele valéryene despre Europa fac parte dintr-un ansamblu care previne asupra crizei spiritului uman (de esență europeană), începând cu secolul al XIX-lea și amplificându-se în cel următor. E un avertisment însoțit de o speranță în reviviscența omului cu o idealitate spirituală, către un „spirit al spiritului”.

Valéry definește Europa ca un spațiu mic, în comparație cu celelalte zone geografice mai largi din restul lumii, însă privilegiat prin combustie spirituală, deopotrivă transmitător și absorbant. De acord cu această singularitate, mai ales că observația, vom vedea, nu vine dintr-un europocentrism programatic, dar dintr-o realitate irecuzabilă, care nu exclude perspectiva critică, specific „europeană”. Geografic, observă autorul *Tinerii Parce*, Europa este „un mic cap al continentului asiatic”, un cap îndreptat spre vest, către splendoarea cerului mediteranean; dar și un cap în sens spiritual, „creierul unui vast corp”, „partea prețioasă a universului, perla sferei”. Deși redusă ca întindere și cu o populație mică în tabloul general, ea îl domină prin „miracolul” *calității* oamenilor. Sumar privind, această calitate constă din „aviditatea activă, curiozitatea arzătoare și dezinteresată, un amestec fericit de imaginație și rigoare logică, un anume scepticism non-pesimist, un misticism non-resemnat”. La scară universală, această „existență” ar fi încă în stare de proiect, o devenire în chinurile facerii neîmplinite și cu bucuria semnalelor luminoase.

Europa-perlă e născută din durere și amenințată chiar în esența ei, anume *Spiritul*, care era amenințat pe vremea când scria astfel Valéry, situație parcă și astăzi durabilă: „Ideea de cultură, de inteligență de opere magistrale este pentru noi într-o relație foarte veche, - atât de veche încât urcăm uneori până la ea, cu ideea de Europa”. Bunăoară, Grecia a fondat geometria („înalte geometrii” pitagoreice) ajustând limbașul comun la raționamentul precis, revigorând capacitatea de analiză a unor operații motrice și vizuale foarte complicate etc. Este aceasta o aventură pasionantă, o creație fantastică, „o cucerire de o mie de ori mai prețioasă și în mod sigur mai poetică decât aceea a Lanii de Aur”. Cum se vede și vom mai vedea, vorbește aici admiratorul forțelor cerebrale, inclusiv pe tărâm artistic („Un poem trebuie

să fie o serbare a intelectului”). În definitiv, se afirmă solidaritatea dintre imaginație și facultatea de a opera cu noțiuni, ceea ce nu i-a oprit pe unii să supraestimeze o parte sau cealaltă. Dar, nici vorbă, puterea fanteziei depinde de puterea minții și de simțul realității. Poate fi și reciproca. Perspectiva celor din categoria, să zicem, Breton („Un poem trebuie să fie prăbușirea intelectului”) se ciocnește de aceea intelectualistă-științifică (Jean Mignot: *Ars sine scientia nihil est*). Dar specific și înalt europeană este civilizația de tip socratic, incluzând într-o unitate ambele direcții. E știut de mult că numai travaliul intelectual poate sprijini fantezia să capteze, în ordinea sa proprie, realitatea profundă a universului (Baudelaire). Mallarmé vorbește de „laborator”, de „geometria propozițiilor”; Ion Barbu de „modul intelectual al lirei, de „stări absolute ale intelectului și ale viziunii”, de „starea de geometrie” etc. Dar, odată cu înflorirea Spiritului, s-au ivit și primele semne ale slăbiciunii sale, care s-au accentuat în timp până la cronicizarea crizei. De la o vreme, culminând cu perioada interbelică, antiintellectualismul pare să ia avans în Europa spirituală. Așa se explică semnalul tras de mintile luminoase, între care autorul *Crizei Spiritului* deține loc privilegiat.

Valéry ne introduce în metoda lui Leonardo da Vinci, are nostalgii „clasice”, intuiția „Modelului”, a „Cerului platonician”, cu simetria lui siderală. Speculațiile cu privire la pierderea „gratuității” științei greco-europene sunt de un scepticism - „non-pesimist”, de tipul aceluia *dubito* cartezian, generat de traseul științei ca scop în sine către valoarea de schimb, ca *marfă*, proces care a dus la micșorarea preeminenței spiritului european. Resortul prim al dezamăgirii este, de fapt, „starea actuală a lumii”, în prima parte a secolului XX, mai ales „starea de război, împrejurările războiului”, tulburările, îngrijorările universale, ruperea echilibrului, fracturarea culturii și civilizației, dereglarea scării valorilor. Această frângere a Europei continuă în pofida efor-

turilor de asamblare, și încă nu știm câtă dreptate să-i dăm lui Samuel Huntington în legătură cu „Ciocnirea civilizațiilor”. E drept că replicile nu lipsesc.

Dar, cum spuneam, cel mai mare gânditor al Franței din secolul XX (I-am numit, firește, pe autorul *Cimitirului marin*) reamărează Modelul inițial. Prin urmare, încă o dată: ce este Europa? „Un apendice occidental al Asiei”, delimitat de o Mare fastă. Sub frumusețea și intensitatea vieții solare s-a adunat parcă mulțimea zeilor și a oamenilor cei mai importanți ai acestei lumi. Mai întâi fu o pre-Europă în bazinul oriental al Mediteranei. Egiptenii, fenicienii; apoi, grecii, romanii, arabii, populațiile iberice, celtii, slavii, popoarele germanice, amestecându-se, ciocnindu-se, reciproc „sub vraja celei mai nobile mări”. Un fel de tactism irepresibil a acționat în acest bazin secole de-a rândul, care au făcut din el „obiectul dorinței universale și locul celei mai mărețe activități umane”: economic, intelectual, politic, religios, artistic O perpetuă neliniște și căutare. O Europă care iese din ea însăși și pornește la cucerirea pământurilor. O Europă triumfală, ivită din confruntarea cu toate rasele, religiile și sistemele. O Europă în permanență stare de veghe: „Europa noastră, care începe printr-o piață mediteraneană, devine astfel o vastă uzină; o uzină în sensul propriu, mașină de transformări, dar și incomparabilă uzină intelectuală. Această uzină intelectuală primește din toate părțile toate lucrurile spiritului; ea le distribuie nenumeratelor sale organe, unii sesizează tot ce e nouate cu speranță, cu aviditate, îi exagerează valoarea; alții rezistă, opun invaziei noutățile strălucitoare și soliditatea bogățiilor lor deja constituite. Între achiziție și conservare, un echilibru trebuie să se restabilească fără încetare, dar un simț critic tot mai activ atacă una sau alta dintre tendințe, pune fără milă la încercare ideile aflate în posesie și în favoare; probează și discută fără milă tendințele acestei regularizări întotdeauna obținute”.

Dar cine este european veritabil?

Valéry e incredințat că sunt europene toate popoarele care au stat în decursul istoriei sub trei influențe. Una este aceea a Romei care a dat europenilor ca zestre spiritul juridic, spiritul militar, spiritul religios, spiritul „formalist”, toleranța și buna administrație: „Roma este modelul etern al puterii organizate și stabile” (...) Vine, apoi, creștinismul, Religia lui Christos și cea imperială, care, deși diferite, s-au armonizat printr-un act de suplețe a politicii romane și prin puterea demnității creștine. La rândul său, creștinismul îmbrățișează formele imperiului, îi adoptă diviziunea administrativă (*civitas* - orașul episcopal), își fixează capitala la Roma, îi împrumută limba. Europeni deplini sunt, de-acum încolo, cei care au un drept comun (un singur judecător în timp), un Dumnezeu comun (un Judecător în eternitate). *Omul politic* roman s-a unit cu omul s-a unit cu *omul conștiinței creștine*. Conștiința universală (*homo religiosus*) se juxtapune (mai bine spus: se îngemănează) cu unitatea juridică și civică pe care o aduse dreptul roman (*homo politicus, civicus*). Profunzimea sufletelor noastre, idealitatea absolută, simțul justiției eterne se întrucumbină cu sentimentul ordinii publice, cultul cetății și al justiției temporale.

Și totuși, „omului european” îi mai lipsește *ceva* pentru a fi intrutotul european, anume acțiunea subtilă și plină de forță a inteligenței, finețe și soliditatea științei, limpezimea, puritatea și distincția actelor. Aceste virtuți au venit din Grecia și ne-au consolidat configurația europeană... Și încă o dată, Valéry găsește ocazia de a admira rolul fundamental al Imperiului roman: „El a cucerit pentru a fi cucerit. Pătruns de Grecia, pătruns de creștinism, le-a oferit un câmp imens, pacificat și organizat; a pregătit amplasamentul și a modelat tiparul în care ideea creștină și gândirea greacă s-au deslușit imediat.” Dar tocmai din acest motiv e bună recapitularea, din când în când, convicțiilor de altădată, pentru a le

pune față-n față în cu ale „oamenilor recentii” și a trage concluziile necesare.

*

Pentru că, acum, ne preocupă mai mult decât oricând „Europa”, e bine de văzut doar acest context în semnările de față, știut fiind că literatura (și arta în general) interesează pe toată lumea. Dorința noastră, ca a tuturor popoarelor, e să corespundăm cu tot mapamondul, mai cu seamă în era comunicării și a marotei numită globalizare. Am trecut de timpul platonismelor adolescentine ori a bovarismelor desuete. Sincronismul a început de multă vreme, măcar că mai sunt destule apucături de imitație obtuză și obsesia prăpastiei lui Pascal. Dar, în esență, am ajuns chiar să jinduim marelui premiu Nobel, la care, din păcate, n-am prea avut cale de acces, decât dacă un Palade s-a dus în America. Aici, pe plaiurile mioriticodâmbovitene, ne-am cam pus piedici singurii, dintr-o prostească pizmă sau din considerente mai presus decât noi. Cu muzica, prin George Enescu, am răzbătut și pe alte continente. La fel cu sculptura brâncușiană. Chiar și când a fost vorba despre literatură (texte scrise), am ajuns pe tărâmurii mai îndepărtate cu Eliade, Ionescu, Cioran ș. a. prin mijlocirea altor limbi.

Cum spunea marele cărturar Adrian Marino, *altfel* trebuie înțeleasă *acum* Europa: nu ca mit paradisiac, ca miraculos corn al abundenței; firește, nici ca o dezavuare a materialității, ca suspectare a „consumului”. Dar cum aici ne interesează cultura română față cu Europa, e bine de văzut cum s-a clarificat perspectiva românească asupra „europeanismului”, dacă suntem în stare să adoptăm o atitudine activă, să mergem în Europa, dar s-o aducem și la noi acasă, să fim „români” și „europeni”. Suntem în Uniunea Europeană, dar ne-am sau ne vom *integra*? Formațiunile politice să-și asume mai hotărât și mai limpede, prin programul lor, modelul european, fiindcă

• Luminita Radu - *Anca*

această orientare nu poate să fie „neutră”, dar nici într-un caz politicianistă. Dacă problema se pune de pe pozițiile unui partizanat mărginit, cu discriminările de rigoare, categoric nu facem mare ispravă mergând încă în Europa cu „sărut mâna”, ca la o nouă Înaltă Poartă. Mă gândesc, între multe altele, la cea mai recentă și mai puțin concludentă închinăciune apropo de evaluarea străină a filmului „Moartea domnului Lăzărescu”, pe criteriul că denunță starea catastrofală a sistemului sanitar din România. Culturicii noștri s-au repezit să reia aprecierea papagalicește, fără referințe de natură axiologic-cinematografică.

Și, în definitiv, ce poftesc cititorii străini de azi de la literatura română? Nici într-un caz politică și ideologie de-ale noastre și nici cum s-ar crede, minimalism, pornografie, coprofagie, autopalmuire sau alte porniri sado-masochiste. După cum dau de înțeles preferințele mai noi și opiniile unor scriitori de succes, între valorile de „consum” intră pitorescul, psihologicul problematizant, fantastic și chiar metafizic. Contează scriitura limpede, accentele grave amestecate cu cele cinice. Dar nu este aceasta o rețetă. Poate au cheia enigmei alde Ismail Kadare, Salman Rushdie, Elfriede Jelinek, Orhan Pamuk. Pentru că noi suntem departe de a spune, horatian, *hoc cerat in votis!*

Noi românii, „comunitari” europeni, suntem cotați mai pe la urmă, fiindcă aici ne-am situat din toate punctele de vedere, deci și cultural-ideologic. Avem și europarlamentari falnici, unii de mirare, te apucă amețeala, nu altceva. Nu insist, fiindcă „Uniunea” e în „dezbinare” cum găsește Andrei Pleșu. „Euroscpticii” se înmulțesc zi de zi, pentru că - nu-i așa? - dragostea și cultura trec prin stomac. Grecia, leagăn al ființei europene, se află într-o criză economică aproape ca la Nordul Dunării. Cică se face un „pachet uriaș pentru salvarea Europei”. Dar asta, economia și politica, nu-i treaba noastră, a scriitorilor. Ba este, teoretic, anume a celor care n-au crezut niciodată în „uniune” și arată cu degetul acum, dar și a celor care întrevăd ceva foarte vag. Cum e Clive Crook, convins că „bazele politice ale Uniunii Europene nu au fost niciodată așezate”, că de la bun început s-a arătat „cât de slabă e construcția”. Că proiectul european a pornit de sus în jos, prin urmare este „elitist”. Ritmul integrării a fost grăbit și cei „slabi” n-au știut și nici nu știu că ei „trebuie să fie conduși spre iluminare”. Superputerea politică și economică europeană a pus mare preț pe diversitatea culturală, dar n-au cucerit încrederea „populară”. Va urma, spune Crook, o nouă și diferită etapă: „Planul de salvare a Greciei e un pas înainte imens, în felul său, iar noutățile nu se vor opri aici. Acum se vorbește despre un control mai puternic, de la centru, asupra guvernelor naționale”.

Dan PERȘA

Groaza ca divertisment

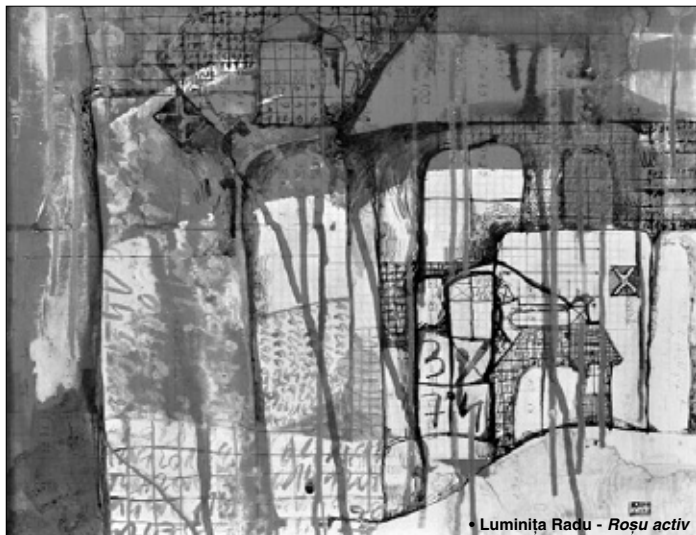
Dacă SF-ul împărtășește cumva optimismul emancipării omenirii prin știință, la fel de bine i se poate atribui, vorbind la modul concret de această dată (cu cărțile pe masă), despre atracția lui spre problematica privind aplicațiile tehnologice ale științei. Dacă știința (pozitivismul) ca atare însemna cunoaștere, ea, știința, nu a rămas la stadiul cercetării în scopul pur al cunoașterii, ci s-a preschimbă în „cercetare fundamentală”, slujind tehnologia, realizată în vederea acțiunilor directe asupra mediului și în general asupra realității (pentru amănunte v. Liviu Petrescu „Poetica postmodernismului”, 1988). Ar fi fost nevoie, desigur, de elaborarea unor strategii de transformare a realității (ele astăzi sunt reglementate juridic: chiar zilele trecute în SUA s-a interzis clonarea: opoziții clonării au adus argumente morale, susținătorii ei au afirmat că revenim la barbarie), însă s-a simțit mai puțin nevoia lor, decât nevoia de a experimenta asupra realității. Astfel de experimente poartă numele de „inginerie”, între care cea mai cunoscută este ingineria genetică. SF-ul a fost interesat de transformarea realității pornite din realizările științei, valorificând rezultatele fie optimiste, fie într-un registru dezaprobat. De obicei negativ, căci resursele genului se concentrează în zona senzaționalului, în cazul de față acesta manifestându-se ca avertisment prăpăstios. Multe din aceste romane SF se dezvoltă pe ramura horror a genului. Exemplul clasic e chir romanul considerat a fi primul în serie: „Frankenstein” de Mary Shelley. Multe alte romane apoi, chiar dacă nu au fost scrise ca în mod expr. să fie horror, ci s-au vrut mai degrabă scenarii ipotetice despre întorsăturile ce le-ar putea lua evenimentele în încercarea onora de a transforma realitatea, ele dau un fior de groază. Regină a rămas genetica, pasămite întrucât se pretează la o gamă inepuizabilă de scenarii de groază. De multe ori spaima de invazie („Războiul lumilor”) se contopește acestei ramuri a SF-ului: invazia pomește din laboratoare. Însă, pentru a fi posibilă apariția unui roman ca „Frankenstein”, un roman de groază cu totul emancipat de sub tutela fantastului (e fără îndoială un roman SF, nu unul gotic), știința trebuia să ajungă în stadiul tehnologiilor și

ingineriilor chiar. E evident că prima inginerie nu putea fi decât cea medicală, căci medicina e probabil prima dintre științe. Mai mult, ea are legătura cea mai intimă cu omul. Ii poate conserva sau întrerupe viața, ba se prelungește și dincolo de viață, prin autopsie și practica necropsic. Prima transformare a realității pe care și-o închipuie un om, Mary Shelley, este să-i fie dată viața unui corp inert: este deci legată de medicină. Totul se produce însă după o cercetare științifică minuțioasă a unui student, care descoperă notițele unui savant. Preparativele „cercetării fundamentale” sunt prea evidente, ca să punem povestirea închipuită de soția poetului britanic pe seama faptului că medicina e cea mai veche știință. *Forma mentis* cum că omul poate acționa asupra naturii și poate interveni în transformarea realității, funcționa la acea vreme când Byron își scria poemele romantice, cu suficientă forță pentru a determina o noutate literară. E drept, o noutate literară ce ne transportă la începutul epocii industriale, în plină perioadă, artistică, romantică. Vedem deci unde sunt situate în timp originile SF-ului. Povestea scrisă de Mary Shelley a luat naștere când ea, Byron și Shelley au hotărât să compună o istorisire care să îngrozească. În ce îl privește pe E.A. Poe, scopul declarat de el însuși e și mai evident: vroia senzație. Vroia ca, prezidând o farsă, să-i dea credibilitate prin intervenția (posibilă) a științei și să prezinte „oamenii din lună” drept reali. Scopul original al SF-ului: să producă groază sau să producă senzație, deși ar părea unul eminamente estetic, e, de fapt, în primul caz, legat de divertismentul mai puțin ortodox, iar în al doilea este legat de *box office*. Știința aduce groaza ca divertisment și senzaționalul ca sursă de venituri.

Un fapt ciudat merită să fie amintit aici. Deși nu a fost niciodată în vogă cu adevărat, totuși, o altă ramură a SF-ului, putea să existe cu bune sorți de vandabilitate. Anume, acea ramură ce avea în vedere o știință mai mult ipotetică (fapt cu atât mai promițător pentru un roman SF): ingineria socială. De aici putea lua naștere o întreagă clasă SF, posibilă să producă „sincretismul” utopiei, distopiei și chiar a ficțiunilor antitotalitare cu romanul SF. Această clasă a

rămas însă într-un stadiu primitiv. Dacă te gândești la exemple notabile, cel puțin mie nu îmi vine în minte decât cartea lui Bradbury „256 Fahrenheit” și cărțile antitotalitare ale lui Orwell, niște cărți prea puțin SF. Filonul SF ar fi putut fi în acest caz bănuita inginerie socială. Se putea naște o literatură SF din întrebări de genul: există societăți oculte, guvernanti tainici, care acționează pentru transformarea lumii în care trăim? Cum o fac, de ce o fac, care le sunt intențiile ultime și dacă au o justificare morală. A fost instaurarea comunismului în Rusia un fapt istoric natural, sau un experiment social? Și dacă a fost un experiment, cui îi era util? Poate pregătea învățăminte pentru instaurarea celui de al III-lea Reich? Și Hitler cumva nu a fost manipulat din umbră să instaureze Reichul în momentul când experimentul părea reușit, având și mișunea să distrugă „marele laborator social”, URSS? (Rezum întrebările la Europa, dar ele se pot cu ușurință extinde spre o conspirație a oricăror dintre marile puteri bine intenționate, sau a marilor frustrate de pierderea războiului). Să zicem că astfel de scenarii, deși miza lor senzațională e foarte ridicată, nu pot prinde la oamenii civilizați, din pricina dozei prea mari de supoziții, ce imprimă un curs paranoic povestii. E drept, astfel de povești prind în momentele de cotitură, cum au fost la noi anii postrevoluționari, ani de „scenarită”. Dar se putea naște și o altă literatură SF, mai blândă, pe temeiul teoriilor despre masele umane. Nu s-a întâmplat așa ceva, deși secolul abia trecut a fost marcat profund de problemele maselor. Răspunsul la întrebarea: de ce nu a luat naștere o asemenea literatură SF?, ar fi relevant pentru multe dintre lucrurile ce s-au produs în lume în ultimii douăzeci - treizeci de ani. José Ortega y Gasset vorbea, spre sfârșitul anilor '20, despre omul-masă, pe care îl numea și snobul, omul „golit de propriul său destin”. Acesta „nu simte că trăiește pe pământ pentru a face ceva anume și de nestrămutat”. Omul-masă e, am putea spune, tatăl „burghezului” de care vorbește Octavian Soviany apud Jacques Ellul, „purătorul unui uriaș gol interior” și, desigur, străbunicul „omului hedonist”, din fericire doar imaginat. Dacă „omul-masă”, „burghezul” suntem ... noi, atunci, aflați în propriul nostru sistem de referință, nu avem cu ne observa pe noi înșine. Nu știm dacă suntem ei. Însă cartea lui Soviany „Textualism, postmodernism, apocaliptic”, pare a identifica în omul actual tocmai „burghezul”. Atunci s-ar explica de ce romanul SF despre masele umane, despre mișcarea lor, despre diversitatea culturală etc a rămas atât de vag reprezentat și, atunci când este, vine mai degrabă pe filieră americană. Căci „burghezul” e omul lipsit de suspiciuni față de ce se întâmplă în jurul lui și e cu totul eliberat, zice el, de prejudecăți (=neamarea nici unei responsabilități).

În fine, supozițiile nu au avut alt rol decât a înlocui niște concluzii. Ele au reprezentat un mod ceva mai dinamic de a spune că pot fi depistate cel puțin două clase de romane SF (al treilea se întrevăde), fiecare adunând în jurul lor mai multe categorii astfel aparent disparate. Un roman SF „medical”, care adună în jurul lui și romanul ecologist și romanul avertisment și horrorul și romanul cu invadatori. Altă clasă, mai slab reprezentată, e cea a romanului SF social, ce adună alături utopiei, distopiei, ficțiunii antitotalitare, romanul contactului între specii, romanul ingineriei planetare etc. Ar mai fi o clasă, să-i spunem a romanului SF „cosmic”, legat de tehnologia spațială. Vehiculul și călătoria cosmică, robinsoniada cosmică, dezvoltându-se spre paradoxurile temporale, „găuri de vierme” - într-o vorbă românească utilizând cel mai feeric arsenal de recuzita SF. (Căci trebuia să avem măcar o concluzie, ca să nu dezamăgim cititorul).

• Luminița Radu - *Rosu activ*

Leo BUTNARU

Din Dicționarul de Leologisme

Criza, personală sau mondială? Pierderea oricărui iluzii, dar nu și – „în schimb” – consolidarea vreunor convingeri oarecare. Apatie, vacuum, derută.

Mistica? Totdeauna, ceva de calitate îndoielnică, pentru a nu spune și mai mult, dacă nu chiar totul: proastă, „calitatea”.

Nu de prea multe ori, în cazuri individuale sau colective, mentalitatea are totuși ceva în comun cu Mintea (da, cu majusculă).

oM cu „M” mare.

Conștient asumată, singurătatea este și ea o formă de manifestare a democrației, o dovadă de *funcționalitate* a acesteia, însă suspectată sau chiar înjurată de gloata care, în vociferanța ei colectivitate, strigă: „Demo-cra-ție! Li-ber-ta-te!”

Probabil, celui sărac trebuie să i se ierte acutul, irezistibilul sentiment de egoism. În cazul său, altruismul nu are rost sau e doar inutil-paradoxal: pur și simplu, nu are ce oferi altora.

Dacă ar fi să fie dată o săptămână a sămbetelor, ea ar fi, bineînțeles, o a doua duminică a săptămânii în care cade Paștele.

Excepție: a mirării, însă de data aceasta regele nu era gol.

Proust post-mortem? – În căutarea căutărilor pierdute...

Când stau și mă gândesc la câți oameni poartă numele Victor, îmi vine să zic: „Doamne, de ce ai dat acest nume atâtor învinși?” (Să i se fi spus, din capul botuzului, *Învinșul, Înfrântul?*)

Când aud pomenindu-se de CSI, prima analogie care îmi vine în minte este cea a unui INS care se scarpină la ceafă a încurcătură.

Pe aici, prin Basarabia, comuniștii decad – dar nu cad!

CSI – un avorton... colectiv.

Dacă ești Kant și tot umbli cu critica rațiunii pure, asta nu înseamnă că, uneori, nu umbli și la genul frumos, numai că ție femeia trebuie să-ți cadă tronc la... creier.

Alexandru Dumitru

Născut acum șase decenii (7 iunie 1950), în satul Deleni, comuna Helegiu, județul Bacău. **Poet.** Fiul Floarei (n. Acsinia), agricultoare, și al muncitorului Neculai Dumitru. Copilăria și-o petrece în satul natal, dar cursurile Școlii Generale le urmează în comuna învecinată, Bărsănești (1957-1965). Se pregătește apoi la Școala de Meserii din Bacău (1965-1968), fiind repartizat pe Platforma petrochimică din Onești, unde în perioada 1968-1972 își continuă studiile, urmând cursurile serale ale Liceului Nr. 1 (în prezent, Colegiul Național „Grigore Moisil”). Începe să scrie poezie în timpul școlii profesionale, făcându-se imediat remarcat și trimis în taberele de creație, în cadrul cărora obține, atât la Bușteni (1967), cât și la Gâlna-Moreni (1968), Premiul I la Concursul „Tineri condeie”. În urma acestor succese, în 1969 e inclus în placheta *Tineri poeți* (Editura Tineretului, București) și, în același an, debutează cu poezie în revista **Ateneu**. La Onești activează în cadrul Cenaclului „Junimea nouă”, publicând în revista acestuia, **Jurnalul literar**, și devenind membru fondator al Societății Culturale „G. Călinescu” și, mai târziu, al Fundației Naționale ce poartă numele marelui critic și istoric literar. În perioada stagiului militar obține, de asemenea, premii la concursurile de poezie organizate de revista **Pentru Patrie** și de gazeta de armă **De veghe**. În 1974 reușește la examenul de admitere organizat de Școala de Ofițeri a Ministerului de Interne (actuala Academie de Poliție), fiind repartizat, după absolvire, la Miliția Județului Bacău, în cadrul căreia lucrează ca ofițer între anii 1977 și 1983. În paralel își desăvârșește pregătirea, urmând la fără frecvență cursurile Facultății de Drept a Universității „Al.I. Cuza” din Iași (1977-1982) și, imediat, cursurile postuniversitare ale aceleiași instituții de învățământ (1982-1983). În 1983 e promovat comandant al Miliției Orașenești Slănic Moldova, iar în 1989 e avansat comandant-adjunct al Miliției Municipale Onești. De aici se transferă, în 1991, la Poliția Orașului Târgu Ocna, în cadrul căreia lucrează ca ofițer specialist în domeniul economico-financiar, până în anul 2005, când se pensionează. În toată această perioadă e avansat succesiv și în grad, ajungând până la cel de colonel, respectiv comisarsșef. Nu neglijează nici preocupările literare, fiind inclus în antologia **Ritmuri solare**

Personalități băcăuane

(1973) și publicând sporadic în ziarul **Steagul roșu** și revistele **Ateneu**, **Convorbiri literare**, **Cronica**, **Jurnalul literar**, **Lucașfărul**, **Pentru Patrie**, **Plumb**. Editorial debutează în 1995, când Editura Corgal Press din Bacău îi publică volumul de versuri **Arena**, care, un an mai târziu, a obținut Distincția pentru debut în volum a Colocviilor de literatură „Poezia secolului XX” de la Aiud. Acesta e urmat de volumele de poezie **Univers în colivie** (Editura Junimea, Iași, 1999), **Șah la metaforă** (Editura Aristar, Onești, 2000), **Poemul manechin/The Puppet poem** (Editura Timpul, Iași, 2001), **Secunde în furtună/Secondes dans l'orage** (idem, 2003), **Matricea de onoare** (Editura Casa Scriitorilor, Bacău, 2005) și **Poeme de zestre** (Editura Universitas XXI, Iași, 2008). Un polițist cu metafora în suflet și un poet discret, dar care face totul cu profesionalism, motiv pentru care, în 2004, Uniunea Scriitorilor l-a primit printre membrii săi, iar criticul Eugen Budău l-a inclus în dicționarul **Scriitori băcăuani**.

Constantin Palade

N. 20 martie 1915, în comuna Roșiori, județul Bacău – m. 3 septembrie 1974, în București. **Compozitor.** A copilărit în satul natal, unde a urmat studiile primare și gimnaziale, după care s-a îndreptat spre Capitală, studiind și formându-se sub îndrumarea unor profesori și muzicieni importanți ai epocii: Mihail Jora (armonie, contrapunct și compoziție), Constantin Brăiloiu (istoria

muzicii, folclor), Constantin Bugeanu (orchestrație), Faust Nicolescu (teorie, solfegiu), Ștefan Popescu (dirijat cor), Paul Jelescu (pian), Silvio Florescu (vioară). În 1942 a absolvit Conservatorul din București, dar convulsiile celui de-al Doilea Război Mondial l-au împiedicat să se exprime în profesia pe care și-a ales-o. Între 1944 și 1948 a activat ca dirijor de cor în București, apoi a fost numit directorul Filarmonicii „Oltenia” din Craiova (1948-1949) și, din 1949, dirijor și director artistic al Ansamblului de Cântece și Dansuri al Consiliului Central al Sindicatelor. Timp de un an este conferențiar la Catedra de cor a Conservatorului „Ciprian Porumbescu” (1949-1950), iar din 1958 și până în 1959, dirijor de cor la Opera Română. Începând să culeagă și să cerceteze folclorul încă din perioada studenției, compune o serie de coruri populare românești, care îl impun atenției, fiind publicate în revistele **Îndrumătorul cultural**, **Muzica** și în diverse culegeri dedicate formațiilor artistice. **Două cântece de nuntă**, **Mândră floare-i norocu, la-ți mireasă ziua bună**, **Alunaș**, **Elegie**, **Foaie verde viorea** sunt reunite apoi în volumul **Coruri**, apărut în 1957 sub egida Editurii de Stat pentru Literatură și Artă, iar **Cântec pionieresc pentru excursii**, **Croșca** și **Ecoul**, pe versuri de Florin Iordăchescu și Elena Farago, văd lumina tiparului, în 1959, la Editura Muzicală. Sub aceeași egidă vor mai fi transpuse în pagină de carte corurile **Cântecul de nuntă**, **Două fete se certa**, **La toamnă recruții pleacă**, **ledera**

(1966, în volumul **Coruri populare românești**), corul mixt **Republică, drum de victorie** (1967), poemul pentru cor și orchestră **Comunistul** (1968, pe versurile lui Nicolae Labiș), poemul pentru cor mixt și instrumente de percuție **Ninge** (1971), piesele **Te cântăm, frumoasă Românie!**; **Cântecul patriei mele**; **Partidul e-n frunte tot mereu**; **Soare nou, partid iubit**; **Hora însământărilor**; **Mai bogat să creștem lanul**; **Sus, la Porțile de Fier...**; **Ghimpele**; **Joc de nuntă**; **Brăul pe șapte**; **Codrule cu frunza mică**; **Ileana nenii, Ileană...**; **Junelul bun**; **Sântion hodină n-are**; **Câmpiile dacice** (în volumul **Coruri**, 1972) și cantata pentru bariton, cor mixt și orchestră **Baladă despre Gheorghe Doja** (1974). Reducția pentru pian a acestei piese vocal-simfonice pe versuri de Nicolae Nasta, compusă în 1951 și distinsă cu Premiul de Stat pentru acel an, a cunoscut o altă versiune editorială, fiind publicată, în 1952, de Editura de Stat pentru Literatură și Artă, și apoi înregistrată de Orchestra Simfonică Radio, cu Emanuel Elenescu la pupitrul și Petre Ștefănescu Goangă, solist, pe discul ECB 5015-5017. Pe versurile aceluiași poet a compus, de asemenea, oratoriul pentru soliști, cor și orchestră **Grivița luptătoare** (1954) și cantata pentru cor mixt și orchestră **Cântecul patriei mele** (1955), piese incluse în repertoriul majorității filarmonicilor din țară. Unele lucrări i-au fost cântate cu succes și de corul Radioteleviziunii din Sofia, dirijat de S. Obre-dinov, cu Ansamblul U.G.S.R., dirijorul și compozitorul întreprinzând turnee în fostele R. D. Germană, R.P. Ungară și U.R.S.S. În 1964 a revenit la catedră, dar la Școala de Muzică Nr. 2 din București, unde a predat muzica până la ieșirea la pensie. Pe lângă activitatea componistică și dirijorală a desfășurat și o bogată activitate publicistică, scriind articole pe teme muzicale în **Contemporanul**, **Îndrumătorul cultural**, **Informația Bucureștiului**, **Munca**, **Muzica** și **Scînteia**. Distins cu Ordinul Muncii, clasa a II-a (1953) și Ordinul Meritul Cultural, clasa a IV-a (1969), muzicianul băcăuan a lăsat în urmă o operă importantă, care, epurată de piesele de conjunctură, poate fi valorificată și azi, îndeosebi cea legată de cântecul popular fiind, după aprecierea muzicianului Doru Popovici, „expresivă și autentică, îmbogățind repertoriul cu piese valoroase, străbătute de interesante și fermecătoare moduri și ritmuri”.

Cornel GALBEN

• Luminița Radu - în el

Am vorbit astăzi cu M.-H. Simionescu la telefon, la Pietroșița. S-a scuzat întâi că nu-și prea amintește de mine și mi-a spus că după preinfarct și-a pierdut memoria și nici n-a mai putut scrie, dar a folosit reportofoane și a înregistrat ideile, gândurile. I-am cerut proză pentru *Tomis* și mi-a spus, Știi, eu scriu acum cam desușcheat. M-am gândit că o fi trecut la durități de limbaj și el a înțeles imediat ce gândesc și a negat. Nu, zice, scriu cu litere mici, mari – și iar m-am gândit în prima clipă că e ceva în modul în care scrie fiul meu pe computer alternativ cu litere mari și mici și i-am spus că e în regulă, o să ne străduim să culegem textul exact așa cum l-a scris și iar a înțeles ce cred eu și a spus că, da, speră să-l culegem corect și atunci mi-am dat seama că era vorba despre mâna lui, că nu mai poate scrie efectiv literele, din cauza mâinilor, dar el scrie

pe grătar... și-un alter ego

Dan PERȘA

1 august 2002

și așa în continuare, în mintea lui și atât cât poate, așterne pe hârtie (sau înregistrează pe bandă magnetică) tot ce a „scris” în minte. L-am întrebat atunci dacă nu a încercat să scrie pe computer și mi-a spus: Calul bătrân nu mai poate fi mânat în buiestru, iar apoi a mai adăugat că un computer e prea

scump pentru posibilitățile lui financiare (iată soarta unui mare scriitor în România) și că i-au spus conrații mai tineri că ai toată vremea nevoie de *reparator*, în cazul că-ți iei computer. Era dornic de vorbă, deși cunoșteam că lucrează la un roman pentru care avea contract cu o editură, contra timp. Apoi

a mărturisit că nu e prea sigur pe ceea ce scrie și i-am spus că odată ce Dumnezeu i-a dat harul, orice ar scrie, tot bine e și el a zis, Da, dar omul se uzează, mi-a spus câți ani are, i-am urât mulți înainte și m-a întrebat ce vârstă am eu și i-am spus și mi-a zis că între patruzeci și cincizeci se fac lucrurile formidabile, și mi-a spus că vineri familia va veni la el în Pietroșița și va da (nu a spus cui din familie) să citească manuscrisul, ca să afle dacă e bine ce scrie.

M-a impresionat discuția cu el, cu un mare scriitor care a rămas un om simplu, bun, atent față de ceilalți, punându-și întrebări asupra capacității lui de a mai scrie, perfect lucid, trăind, ca întotdeauna, pentru scrisul la care nu a renunțat nici o clipă – vârstnic, bolnav și sărac.

Mici ironii și remarci malițioase au stârnit valul de plecări de la **România literară**. Revista-fanion a Uniunii Scriitorilor e altfel fără Gabriel Dimisianu, Constanța Buzea, Adriana Bittel, Daniel-Cristea Enache, Pavel Sușară, Tudorel Urian, Cristian Theodorescu; dar mai ales fără redactorul ei șef de atâta vreme, Alex. Ștefănescu. A pierdut, a câștigat publicația? Cei mai mulți spun că a pierdut din șarmul și bogăția ei de idei, din deschiderile ei spre cele patru zări, ori din eleganța și umorul eseisticii literar-artistică; nu ne pronunțăm, deși parcă silueta ei de acum e cam austeră și cam fără seva publicisticii literare ce seducea mulți cititori și din domeniul extraliterar. Multe din acestea se reflectă – fără voie parcă – și în cartea lui Alex. Ștefănescu. Aceasta ne-a împins însă să observăm avalanșa de scrieri de acest gen, apărute în ultimul interval de timp (jurnale, amintiri, memorii, autobiografii etc.), semnate de autori de raftul întâi: Valeriu Anania, Adrian Marino, Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Nicolae Balotă, Aurora Liiceanu, Gabriel Chifu, Constanța Buzea, Nicolae Breban, Nicolae Manolescu și, iată, Alex. Ștefănescu, la a cărui carte ne vom opri aici. Care o fi motivația acestei aglomerări în genul vizat? Leșirea din scenă sau pregătirea ieșirii unei anume generații? Limpezirea survenită după vreo două decenii postdecembriste? Cedarea de teren de către *ficțiune* la asaltul *realității*? Se va mai vedea. E mai interesant poate să distingem *dominantele* tematice ale cărților publicate de autorii enumerați. În ordine: istoria demachetată a relației biserică-politică în deceniile postbelice; o latură urâtă a lumii literare; eleganța discretă a vieții universitare; orgoliul spiritului filosofic liber; înțelepciunea cărturarului trecut prin istorie; eroismul soției mândră de sine; farmecul scriitorului din generația de mijloc; frumusețea interioară a unei poete-

Dezvăluirile „prea-fericitului” diarist Alex. Ștefănescu

Motto: „Tu mă vrei, / E OK!”

mame; trufia romancierului nesatisfăcut de critică; echilibrul bine temperat al istoricului literar și, în cartea la care ne oprim, jovialitatea scriitorului „cu casă la țară”.

Fie-ne permis, din capul locului, să mărturisim că, de mult timp, n-am parcurs cu mai mare plăcere o carte, chiar dacă autorul, în stilul și viziunea caracteristice, începând chiar de la titlu, se joacă în fața *spectacolului lumii* – rareori se încrunță (doar când constată că a îmbătrânit, sau atunci când comilonii săi politici s-au împuținat și s-au rănit), îi privește ironic, de sus din elicopter, pe cei care n-au venit la prezentarea *Istoriei literaturii...* („cartea vieții” – 2950 grame), n-are liniște până n-o găsește pe Lolita – cățelușa sa iubită, ori se amuză, cu mult respect, observând competența de ospătar-gazdă a fostului său profesor Nicolae Manolescu, pe care-l vizitează la casa de la Câmpulung-Muscel, nu departe de a lui Patapievi. Nu-i vorbă, are și multe emoții redactorul-șef al **României literare**: caută ore întregi picul cu valuta pregătită pentru a vizita S.U.A.; aleargă disperat pe plaja mării să salveze o femeie care răcnea în noapte (de fapt se acupla cu un mascul); trăiește episoade epopeice în căutarea pisicii *Chiți*, care îl va trăda până la urmă; trăiește emoții precum la olimpiadele de limba și literatura română în așteptarea hotărârii juriului Uniunii Scriitorilor, pe 2005, care îi va conferi *Premiul special*, înmănat de Augustin Buzura; dar poate cea mai frumoasă și mai profundă emoție e revederea casei din

Boroaia a bunicii sale, unde, împreună cu familia, a trăit în copilărie clipe unice.

Imaginea anilor 2005, 2006 și 2007 se conturează în însemnări succesive, aproape zilnice, care îmbracă forme literare de mare diversitate și cu pronunțată independență semantică precum: proze scurte, schițe, micropovestiri, mici sau întinse confesiuni, meditații, scurte narațiuni, glume inventate sau în circulație, note publicistice, însemnări de istoric literar sau de cronicar, amintiri, evocări lirice, dialoguri, descrieri etc. Spații în care se mișcă eul diaristului e tot pe atât de divers: redacția **României literare**, săli publice (lansări, conferințe), localități (Suceava, Brașov, Bacău, Arad), șoselele patriei etc. Se perindă personalități și personaje: soferul redacției, Ana Blandiana, Geo Dumitrescu, Tatulici, Domnița Ștefănescu, soția domniei sale, Caramitru, Mircea Dinescu și alții. Un asemenea concept de proză jurnalieră are desigur efecte de menținere a interesului cititorului, înviorând mereu ritmul epic și schimbând perspectiva. Se vede, ca și altădată, că autorul e un prozator care captează realitatea cu farmecul, ineditul și puterea ei de seducție, pentru că e înzestrat cu un acut spirit de observație, cu puterea de a distinge aparentele de semnificație, cu simțul umorului și al ironiei, dar mai ales cu replica scâpărătoare într-un dialog și capacitatea de a decupa o secvență sugestivă din tabloul realității confuze. Sunt pline de farmec episoadele cu așezarea pozelor scriitorilor în *Istoria lite-*

raturii..., evocarea unei „zile a scriitorului”, poemele polemice cu Carmen Mușat – redactor-șef la o revistă culturală (inclusiv groaza că, după criticile formulate de Paul Cernat – soțul ei, ar putea să-l bombardeze cu critici și copii acestora), scurta istorie a prostului gust la români în ultimii cincizeci de ani, evocarea instrumentelor sale de scris din clasele primare și până acum, proiectarea competiției cu un tânăr, inclusiv în proba virilității, starea de încântare a proprietarului casei și a grădinii, uimirea pentru performanțele profesionale ale surorii sale etc.

Noi, cititorii săi, și cei care urmărim aparițiile sale la T.V. Cultural pentru „Tichia de mărgăritar”, am învățat câte ceva pentru analiza și evaluarea unor texte și de la domnia sa: acuratetea interpretării, nuanțarea evaluării, bunul gust și observarea critică a valorilor expresive. De aceea, cu toată considerația, credem că în unele pagini ale *Jurnalului secret* stă la pândă ori chiar se ițește frivolitatea (vizul cu „o femeie îmbrăcată” – p. 114), în altele se simte derizoriul cotidian (reluarea perpetuă a autoironiei – cred! – privind „cel mai sexy critic și istoric literar”), lipsa profunzimii și pericolul banalității; în altă parte, descrierea unor secvențe porno cu actual sexual „în direct” îi sugerează diaristului comparația cu o pompă în care falusul și vaginul sunt componentele acesteia; asta mi-amintește de proza gretoasă a unei douămiste și nu cred că valoarea literară consistă în asemenea imagini anatomico-fiziologice.

Sigur, aceste poticniri stilistice nu prea se observă datorită jovialității aproape perpetue, limbajului colocvial și vervei orality, sincerității liminare și umorului contagios (deși bătea la ușă pensionarea!).

S-ar putea spune, cu un termen al lui N. Manolescu, că *Jurnalul secret* se derulează sub presiunea *prezenteismului*, iar în ce ne privește, am fost seduși de lumea literară din mijlocul căreia ni se adresează un scriitor cu disponibilități afective și ideatice multiple: din cartea sa, vedem că Alex. Ștefănescu poate fi melancolic, bonom, ironic și autoironic, reflexiv și generos, plaiserist și liric, hedonist și orgolios, consecvent și riguros, gurmand și satiric.

Secvența emblematică însă nu poate fi decât el însuși jucând fotbal cu N. Manolescu, în echipe adverse, iar arbitrajul fiind asigurat de Ana Blandiana (ca la *Zilele călănesciene* de la Onești).

Grigore CODRESCU

* *Jurnalul secret: noi dezvăluiri.*
București, Corint, 2007

o Luminița Radu - După ploaie

I

O amintire din vremurile bune cu ai mei prieteni într-ale artei (în mod special cu Ilie Boca), amuzantă și pilduitoare totodată, ar fi o întâmplare din timpul miraculos trăit împreună în toamna anului 1996 cu un grup de artiști băcăuani în Cehia, ca răspuns al vizitei grupului Torzo, la Tescani. Atunci, în afara vizitelor în muzee și galerii sau la sediul uniunilor de creație, suspendat pe patru piloni deasupra Văltavei și unde gazdele ne primiseră cu o masă ce ne apărea pantagruelică, pentru o întâlnire de artiști, a trebuit, în mod special, să organizăm o expoziție de artă la Ambasada României din Praga.

Manifestarea, deși era o selecție din expoziția anterioară deschisă la Muzeul Hussit din Tabor, sau poate tocmai de aceea, s-a dovedit din multe puncte de vedere o reușită. Vernisajul, select și risipitor în același timp, unde artiștii tăiașuiau laolaltă cu ambasadorii, consuli, potențai oameni de afaceri și personalități culturale, a fost scaldat din belșug cu bere cehească și vinuri românești. Și toate acestea într-o sală cu tapișerii de secolul XVI în care trona agățat de tavan un candelabru uriaș din cristal de Bohemia, despre care se spunea că însuși Ceaușescu dăduse dispoziție să fie înlocuit cu un fals. Operație care, din fericire a fost dată în vileag din clădirea de vizavi, unde se afla Ambasada Italiei.

În acea selecție adunare am înțeles printre altele că patriotismul nu este numai apanajul celor ce nu reușesc: un foarte prosper om de afaceri praghez cu un nume predestinat - Pastramagiu, avea pe cartea de vizită tricolorul românesc, iar soția (cehoaică pe care o cunoscuse pe litoralul nostru), nu vorbea în casă decât românește.

Faptul că eram cazati la ambasadă și felul în care eram tratați, frumusețea și normalitatea din jurul nostru, „aerul occidental pe care îl respirăm”, arhitectura înobilată, arta urbană, galeriile fastuoase, pline de sticlării monumentale (doar eram în Bohemia!) ne făceau să ne simțim alți oameni. Fațadele din centrul istoric unde se răsfațau lucrări de art nouveau în plină restaurare, podul Carol „alintat” cu șevalete și formații rock, palatul Hrad cu garda prezidențială (unde soldații erau selectați pentru a nu fi mai înalți decât Havel), târgurile de meserii pline cu arme de epocă, armuri, zale, soldații de plumb, spectacole și muzică medievală, forfota de turiști nemți și japonezi, contribuiau din plin la această unică stare! Eram de câteva zile în Praga, fostă capitală a imperiului prusac, trăiam parcă într-o lume pe care o uitasem, de care ne era dor și pe care o regăseam cu bucurie.

Tocmai vizitasem o importantă galerie organizată pe trei niveluri, unde lucra soția unuia din artiștii gazdă (deci era iarăși gratis pentru noi!). La parter puteai vedea artă modernă, la subsol o expoziție cu lucrări între sexi-porno și underground, iar la etaj expunea pictură un important pictor și regizor german, Achterbuch. Era uimitor că pictura acestuia semă-

na întrucâtva cu cea a lui Ilie Boca; până și la vârstă erau apropiați. Ilie îl admira cu voce tare, ca de obicei, îi recunoștea valoarea dar simțea că are un handicap tehnic în fața neamțului: *Bătrâne, tocmai îmi spunea, uite, eu nu pot să obțin transparențele astea, fiindcă nu am acril!*

Cu o seară înainte, câțiva artiști din grupul Torzo ne invitaseră la celebrul club de jazz praghez - *Reduta*, ce se afla în apropierea amintitei galerii și unde în hol te întâmpina un poster impresionant și neașteptat: Bill Clinton cântând la saxofon ca invitat al președintelui Havel. A fost o seară cu adevărat galactică, cu muzică de jazz de cea mai bună calitate, recitaluri și băuturi foarte scumpe (eu am băut doar rîndul oferit de gazdele).

Ca invitată a seriei era protagonista celebrului serial *M.A.S.H.* - Loretta Swit de la care colegul Bujor tocmai obținuse un autograf pentru fiul său, pe o poză a acestuia în ipostază de culturist. Ilie Boca părea mai strălucitor, mai relaxat, mai plin de spirit ca de obicei, nu mai desena tot timpul ca la Tabor; trăia din plin clipa pragheză ca pe un moment irepetabil și totodată devenise mai de-al nostru, mai „civil”, mai de gașcă! Colegul Văsâi chiar observase că Ilie se întoarce de la cumpărături, de fiecare dată cu o sticlă de Budweiser în punga cu alimente... ca desert! Știam că era destul de strâns la pungă, nu risipea fără motiv, îi plăcea mult să ducă acasă cadouri și colecționa de peste tot antichități. Totodată, Ilie avea calități cunoscute de marșeur sau globetrotter și zile întregi ne-a purtat pe jos prin superba capitală, pe care unii o consideră, într-un fel, mai frumoasă decât Parisul. Datorită lui Ilie Boca și a lungilor plimbări de atunci mă descurc mai bine în Praga decât în București! Sau cel puțin așa îmi place să cred, deoarece nu am prea avut ocazia să verific.

Trebuia să ajungem pe jos de la ambasadă noastră până aproape de primărie, în zona în care începe revoluția de cafea, de unde trebuia să luăm metroul spre Muzeul de Artă Modernă; acolo un angajat, membru al grupului Torzo urma să ne introducă, în muzeul în care era angajat, prin depozitul de artă de care răspundea. Maestrul Boca, văzând prețul biletului de metro (puteai cumpăra un mic suvenir sau două beri) ne propuse să o luăm pe jos mai departe, fiindcă se cam făcuse de prânz și așa puteam găsi un bistro mai ieftin. Măncam de obicei „la varice” (mici localuri cu servite în picioare) salate asortate cu tot ce doreai și beam din cele mai bune beri. După aproape două ore de mers pe jos, cu salate și bere, la bistrouri fără w.c.-uri accesibile, cu jumătate de oră înainte de a ajunge la Muzeu, am adăstat lângă niște tufe de pe malul Văltavei să scăpăm de „nobila povară”. De data aceasta maestrul nu a mai anchietat la vedea nostru gregar și balcanic încercând un timp să reziste ca un european civilizată. Asta până la un moment când de la președintele pe care până și o bere vestită o poate exercita, îi reveni simțul umorului și urechile noas-

tre siderate auziră atunci o eliberoare vorbă de spirit: - *Cred că am să mă pis în muzeul lor!...și s-a ținut de cuvânt.*

Revenirea de la Praga a semănat izbitor cu drumul spre Cehia - plin de culoare și spirit de echipă tipic românesc: plecări în echipaj pe grupuri mici, afine și apoi risipiri cât se poate de aiurea, impregnate de individualism specific românesc, cu pierderi, rătăcirii, regrete, regăsiri (uneori pătimăse) de regulă într-o berărie pe care atât de mult... deja le iubeam!

Impresionanta gară a Pragăi ne adunase încă o dată. Și asta doar pentru a ne risipi pe drumul de întoarcere spre Tabor, acolo unde gazda noastră, moldoveanul naturalizat Teodor Buzu interpreta orice întârziere și abatere de la program, prin prisma imaginii lăsate permanent de media cehă despre români: adică scandaluri, hoții, probleme coborâte de regulă în ograda ambasadei române din Praga. Iar noi alimentasem încă o dată aceste teme, cu „nevinovată” noastră întârziere care ne ducea cu gândul spre obiceiurile de acasă.

Rămăsesem în trupa cea mai problematică în care trebuia să mă comport mai mereu ca un tampon și să fac tot posibilul să se poată trece peste celebra întrebare a lui „Diabolo” față de artistul-doctor: - *Bă coane, ori ești doctor, ori ești pictor!? Era mai simplu să ne întreb pe noi care-l invidiam pentru că este lucrează și pentru faptul că este un colorist recunoscut în branșă, iar ca doctor nu unul oarecare. Și pe lângă toate asta mai și scria bine. Dar trupa mai era, trebuie apoi să recunoaștem, cea mai veselă, colorată și neplictoasă echipă. Așadar, tocmai ne pierduserăm prin subteranele gării pragheze de echipa serioasă (lon și Ilie) și nici măcar nu ne consideram foarte vinovați. Păi cine îi pusese pe cehi să plimbe căruțuri cu bere la peroare, tocmai când noi căutam trenul!*

Noi nu ne grăbeam, dar totuși trebuia să ajungem la Tabor. Am aflat în sfârșit de un tren navetă cam la o oră distanță și hotărâsem să mai bem o bere, iar de la peron am mai luat și la pachet. Nu știam de loc că n-o să ne ținăască. Bineînțeles, imediat după ce o sticlă tocmai se răsturnase pe jos pe culoarul vagonului, am „servit” de la o tânără familie, o muștrulială netradusă dar înțeleasă cu vârf și îndesat! Abia atunci am înțeles că nu se bea în tren. Ne demascasem și ne resemnam aprinzându-ne o țigară care bineînțeles că nu ne-a ajutat prea mult, fiindcă la ei în tren nici măcar nu se fuma! (era prima dată când nu puteam înghiți civilizația asta totalitară!) În final, controlorul, aflând că suntem din est, ne-a lăsat să fumăm la geam... cu mâna afară.

II

Teodor era marcat de griji, deoarece am ajuns după miezul nopții, dar s-a liniștit când a înțeles că doar boema era cauza. Ajunsesem teferi, nu sunase nici un telefon de la ambasadă și nici nu se întâmplase decât ceva... îngrijorător. Și cum nu era de ajuns că întârziaseam vreo două

Ioan BURLACU

Amintiri

ore, încântați că am garat „acasă”, după un dialog în rusă și engleză „despre multe” chestii cu două domnițe înnoptate, am intrat tustrei în primul local ce ne întâmpina în Taborul nostru drag, vestitul de atunci pentru noi - „*Marina Bar*”. Încă ne mai permitam să cheltuim. Primisem fiecare artist câte 2000 de coroane de la colegii din Torzo și de la municipalitatea orașului unde lucra soția lui Buzu, iar pentru cadouri aveam mărci de acasă. Atmosfera caldă, berea bună și din belșug a încins din nou spiritele împăstăte copios cu „panseuri” aprinse. Faptul că eram între ei la propriu și la figurat, a făcut ca totul să se termine cu bine la final, superbinedispuși și cu câteva desene noi realizate ad hoc. Acolo, în aburul de bere și în fumul țigărilor Carpați (atât de gustate de gazdele) am reușit într-un final portretul în pix, de care Mircea și acum este foarte mândru.

Ca să nu mai zic de seara când ne-am dus să bem o bere la un mic local privat, puțin mai la vale de clădirea ce aparținea muzeului Hussit în care eram foarte onorabil cazati. Ne doream un relax după o săptămână trăită la maxim, în cetatea medievală a Taborului și în câteva importante centre istorice ale Bohemiei de sud. A doua zi dimineața urma să plecăm la Praga pentru câteva zile. Acolo aveam să vizităm superba capitală unde trebuia să organizăm o expoziție de artă la ambasadă României, ce ne găzduia în această perioadă. Și când ne aminteam cum am revenit de acolo, ne apuca de fiecare dată veselia, melancolia și chiar mândria de balcanici cu acte în regulă, precum și buni vecini ai Levantului istoric!

Localul se numea „U Kajnu” („*La Fântână*”), probabil de la micul havuz de piatră aflat în față și ușor lateral de usa acestuia. O clădire mică și colorată, pe o stradă îngustă, cochetă și în pantă, ca multe clădiri din Taborul vechi. Nimic nu prevestea seara ce urma să vină, cu intensitate sufocantă uneori. Cele câteva mese, curățenia, clienții puțin și de regulă tineri, o lumină plăcută, spațiul aerisit și primitiv în același timp, o masă de biliard cu lumină locală, din

stânga, precum și un tânăr ospătar și patron totodată, agreabil și îmbrăcat atipic pentru percepția noastră: pantalonii la dungă, cămașa albă și cravata impecabilă. Toate acestea formau o impresie adâncă de „altre chose” pe care îl căutam de ceva timp și în care erai deja profund implicat.

Probabil că și noi i-am creat proprietarului o impresie apropiată (dar adiind mai târziu a poartă de Orient cu aromă latină!) pentru că, aflând de la gazdele noastre cine suntem, s-a ocupat cu mult interes și înțelegere față de temperamentală *gașcă artistică română*. Acolo, în micul local privit din cetatea Bohemiei de sud a Taborului, unde de regulă veneau elevi întârziți după o agapă prelungită, am înțeles prima dată că artist înseamnă *ceva* - un personaj ce prezintă un real interes, în care merită să investești și a cărei clipă trebuie să o trăiești cu bucurie, recreând realitatea aleatorie și mult *pea chilită pe material*.

După primele rânduri de Budwaiser și primele impresii încrucșate, plăcându-i atmosfera încălzită, discuțiile despre artă și artagul pican, văzând că într-un târziu ni se face foame după atâtea aprige discuții și beri, patronul se întoarce la un moment dat între noi cu un platou plin de gustări. În același timp simți nevoia să ne amintescă complice că e dispus să încalce regula casei pentru noi (nu avea autorizație de servit mâncare). Il încântase de asemenea și faptul că începusem să jucăm biliard la invitația lui, că o făceam bine și că puneam suflet și patimă în tot ce făceam. Chiar și atunci când Nero a făcut un pas în plus, spărgând oala vechului din baia tot mai neluminată de aburii din privirile lui pătimăse. Era cel mai temperamental și scandalagiu dintre noi atunci când lua la bord prea multă băutură, dar gestul lui ne-a readus pe pământ, fiindcă ne așteptam la o replică pe măsură din partea patronului, sau cel puțin la penalizări din surina personală. Știind că tocmai eludase regula casei, acesta a tratat gestul ca pe spargerea unui pahar sau a unei farfurii, a șters calm pe jos, a îndepărtat resturile și a revenit la datone ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

din Cehia

Seara a continuat, un timp cu anatoma borboatei planând deasupra capetelor noastre. „Diabolo”, cum îi ziceau artiștii cehi ce-l cunoscuseră la Tescani pe colegul buclucaș, se potolise. Treptat am trecut la lucruri mai pasnice. Prin Teodor s-au legat discuții cu vecinii de mese care, aflând că suntem artiști plastici, ne-au dăruit cu simpatie calendare și hârtie de la o tipografie din apropiere, acolo unde lucrau. Am deschis mapele și caietele ce le purtam de regulă cu noi și am început să ne facem meseria. Tânărul amfitrion a devenit tot mai interesat de masa noastră unde în final l-am acceptat ca căldură și a venit rândul nostru să-i facem cinste. Târziu în noaptea ne-am îndurat cu greu să părăsim „U Kajnu”, iar gazda ne-a urat succes în capitală și ne-a promis că ne așteaptă când ne vom întoarce, la o noua serată, cu un veceu nou și cu toaleta luminată... chiar cu *antibaur*.

Dimineața bineînțeles am mărțurisit, cu o *căință neregretabilă*, care e cauza plecării târzii, iar Ilie, care lipsise de la agapă, auzind toată povestea a promis că la revenirea din Praga va veni cu noi la Fântână - neapărat.

Lucru care s-a întâmplat, la o scară mai domestică și cu siguranță mai încărcată de artă și Budwaiser. Sau de Budwaiser și artă, sau arta Budwaiserului, oricum pe unde pe acolo... Ilie în schimb a desenat cu noi toată noaptea, la final... chiar și fața de masă. Patronul înțelesese rețeta: TORNİ BERE ȘI IESE ARTĂ! Văzând că s-a ales cu o colecție de desene, acesta a devenit subțit fanul și prietenul nostru, a promis că dacă mai venim, anul viitor pe

pereti vom găsi o expoziție de artă românească iar pe masă... multă bere. Lucru confirmat peste un an, de colegii-artiști ce au revenit la Tabor.

III

Dar cum prima impresie contează întotdeauna, seara vernisajului de la Muzeul Husit din Tabor, a fost cu siguranță cea mai „tare”. Asta pentru că au fost lucruri și întâmplări ce au lăsat amprente pe fața evenimentelor ce se succedau cu o intensitate mult peste percepția noastră obișnuită. În primul rând nu era un lucru de fiecare zi să vezi cum se montează o expoziție de artă modernă într-un castel medieval în stil gotic, în a cărui sală principală trona statuia ecvestră a eroului cetății și a Bohemiei totodată - Jan Zizka. Nu mai puțin spectaculoasă ne apărea maniera lucrătorilor precum și a instrumentelor cu care se lucra: sticlă occidentală pentru grafică, clame de inox pentru rame, bormașină cu acumulator etc. care pentru noi părea de domeniul SF.

La dîneu, într-o atmosferă peste așteptări, scăldată cu multă bere bună, la un moment dat, am avut senzația că văd un personaj din Hasek printre noi. Mi se părea că e o scenetă ca multe altele pe care le văzusem aici, sau un personaj subecvestru de ceară, incremenit cu mâna pe pahar. Nu era decât un muzeograf „indigen”, cu un nas mare și roșu, complet detașat de ce se întâmplă în jur, care se instalase cu câteva sticle de bere și cu o tavă de gustări pe soclul de sub picioarele uriașului cal de

bronz. Era unul din acele personaje, care după spusa lui Teodor sunt specifice țărilor unde sunt mari băutorii de bere. Povestirea lui era pigmentată cu amintirile tatălui său fost luptător al armatei roșii în Tatra: „- Cu un ciocleț de păpuși dădeam jos un pluton de soldați de-ai lor!”

Punctul culminant al serii l-a constituit recitalul unei tinere soliste - Ludmila Perjinova, frumoasa blondă căreia îi admirasem nudul în lucrările unei expoziții foto ce tocmai o vizitasem. După recital „s-a lipit” de grupul gălăgios și probabil exotic al românilor, explicându-ne la un moment dat, foarte plastic într-o franceză cursivă, cum se pregătește ea pentru momentul recitalului, depărtând picioarele și trăgând aer în plămâni. În acel moment, toată energia care vine de jos urcă, urcă și intră în ea ca un sex, eliberând vocea în valuri, ca un soi de orgasm! Discuțiile mele cu ea, țin minte ca acum, au fost doar lucruri serioase: simbolism, Bacovia și alte „chestii” culturale. Recitalul a fost frumos și simțit ca orice audiență vie... de aproape. Și cum o seară în acel doarme de regulă în zori, aceasta a continuat la hotel, în camera primitoare a lui Mircea (ce devenise dintr-o dată extrem de generos) unde solista a venit însoțită de o tânără croată și de Teodor. Toți vorbeam franțuzește, chiar și „Diabolo”, cel care până la vernisaj nu scosese o vorbă în altă limbă decât cea de la mama lui. Graseind am trecut pe pîlincă, whisky, țigări de foi, tutun olandez de pipă sau pur și simplu pe Carpați, iar discuția se infierbăntase în așa măsură încât Teodor, după ceva ore, văzând atașamentul fetelor de noua locație vivandă, încercă să le convingă hotărât și ireductibil că e timpul să plece i-me-di-at. Ulterior am aflat că tânăra croată, era soția unui diplomat și l-am iertat pe rând pe aprigul moldovean căruia prietenii cheii, simțindu-i românismul nedismulțat, îi mărturisise cu năduf, într-o

împrejurare oficială: — *Teodor, tu n-ai să fii niciodată cu adevărat ceh!*

Am declarat recent unei distinsse ziariste cu ocazia aniversării a 70 de ani de viață a maestrului Boca, că aș lua cu mine, naufragiat, într-o ipotetică insulă și trei amintiri cu domnia sa. Prima ar fi cea a unei tabere interzise la Tescani, în toamna lui '89 când, împreună cu Ovidiu Marciuc, am avut privilegiul să-l văd și să-l aud pe Ilie Boca, cum ne făcea să înțelegem peisajul din jur, motivele câmpiei din lunca Tazlăului, „pictând cu vorbele” și gesticulând ca un dirijor ce încerca să stăpânească natura cu ce are ea în esența ei fundamentală pentru un artist: motiv, sinteză, forma ca semn iconic. Parcă-l aud: - *Uite bătrâne, iei casele alea, elimini de acolo din stînga, în prim plan vibrezi ușor cu ocră peste lavuri de umbră, cu un soi de orgasm! Discuțiile mele cu ea, țin minte ca acum, au fost doar lucruri serioase: simbolism, Bacovia și alte „chestii” culturale. Recitalul a fost frumos și simțit ca orice audiență vie... de aproape. Și cum o seară în acel doarme de regulă în zori, aceasta a continuat la hotel, în camera primitoare a lui Mircea (ce devenise dintr-o dată extrem de generos) unde solista a venit însoțită de o tânără croată și de Teodor. Toți vorbeam franțuzește, chiar și „Diabolo”, cel care până la vernisaj nu scosese o vorbă în altă limbă decât cea de la mama lui. Graseind am trecut pe pîlincă, whisky, țigări de foi, tutun olandez de pipă sau pur și simplu pe Carpați, iar discuția se infierbăntase în așa măsură încât Teodor, după ceva ore, văzând atașamentul fetelor de noua locație vivandă, încercă să le convingă hotărât și ireductibil că e timpul să plece i-me-di-at. Ulterior am aflat că tânăra croată, era soția unui diplomat și l-am iertat pe rând pe aprigul moldovean căruia prietenii cheii, simțindu-i românismul nedismulțat, îi mărturisise cu năduf, într-o*

A doua, e amintirea nopții de la *U Kajnu*, când în micul local din Taborul cehesc, am desenat șarjând într-un desant artistic românesc, câteva ore printre sticle de Budwaiser, gustări interzise și vorbe de duh. Ilie după ce a terminat hârtia, a pictat până și pe fața de masă. Ce seară! Ce melanj de plăceri estetice, gustative... ce sete de bere adevărată și artă!

A treia și poate cea mai dragă: noaptea târzie, albă și proaspătă, în care l-am ascultat cu nesăț pe Ilie Boca, în camera unde dormea cu Ion Văsăi, vorbindu-ne despre scoile de pictură din Iași și București, despre personalitățile artistice prin care acestea trăiesc, precum și despre scoile de artă din Munchen și Barbizon care au scollit artiștii din cele două centre de cultură naționale. Despre faptul că amprenta acestora asupra evoluției artei din „dulcele țarg”, precum și din capitală, era încă foarte vizibilă. Doamne, ce noapte! Doamne, ce discuții! Doamne, ce liniște fără

de boltă și lipsă de somn așteptată... și ce oraș găzduia aceste irepetabile momente!

Simteam că alunecam spre timpurile când aici se întâmplau războaiele husite, ca în ultima seară ce încheia sărbătorile cetății Tabor. Atunci am asistat uimit de pe un promontoriu al orașului vechi la asediul cetății din vale, ce reconstitua o celebră bătălie cu francezii, a istoriei acestor locuri. Se înnoptase și la o azvârlitură de săgeată de noi, alergau cai, se trăgea cu tunuri, explodau obuze, mirosea a fân ars și a pucioasă — cădeau ziduri... spre alte lumi ce se grăbeau să vină!

Foarte greu însă pentru unii, pentru noi și pentru aici: acasă mă aștepta însă o surpriză de proporții. Întârziase aproape o săptămână la servici, dar nu-mi făceam mari probleme (deși aveam 100 de mărci mai puțin... în mașină și niciun cadou pentru soție) deoarece ne asigurase șeful că ne va face el cererea de învoire. Și cum era normal și colegial, am venit în prima zi de serviciu cu o sacoașă plină de Budwaiser și o sticlă de Becherova, vestitul lichior cehesc cu o istorie plină de ierburii și povești de vânătoare, precum și cu un aer plin de fircs în comunicare și cu resentimente ozonate. După poveștile de rigoare și după golirea sticlelor, șeful m-a anunțat oficios că am probleme cu întărirea și că mi se va desfășura probabil contractul de muncă și că... de fapt uitase sau nu-i spusese noi (ceva în genul acesta, oricum, fără scuze și echivoc!) să ne facă cererea.

Am omis un lucru mărunț și esențial totodată: munceam și trăiam la porțile balcanico-dâmbovitene ale Orientului și asta trebuia de acum iarăși... „să ne ocupe traiul și timpul în întregime!”- vorba unui celebru cărcotaș al unor vremi ce tocmai se buluceau să vină peste noi.

(urmare din pag. 32)

Atunci am știut că va rămâne și în viața mea și că am să-l reîntâlnesc, chiar dacă nu mă voi mai întoarce niciodată aici. Nu peste puțin timp, în aprilie, de Ziua Mondială a Cărții, la Memorialul de la Ipoesti, orașul avea să-mi spună că îmi auzise gândul, că îmi citise în suflet cu glasul fiului său Ali Nařin. Învățase românește îndrăgostit de o româncă, și foarte bine românește, din iubire pentru Eminescu. A tradit 20 de ani la cartea pe care mi-a dăruit-o, *Romen Šiirin Efsane Šairi Mihai Eminescu*, Ozan Yayincilik Ltd., Istanbul, 2009, despre și cu Eminescu, și ne-a vrăjit, un amfiteatru de oameni mai curând sceptici când este vorba de traducerea lui Eminescu, recitându-ne „Ce te legeni...”, versiunea sa în limba turcă. Acum, ne-a mai spus, pregătește un al doilea volum de versuri eminesciene în turcește. De altminteri, cartea continuă să fie importantă în Turcia și în era computerelor, am găsit-o, diversă, expusă bogat, până și în capătul asiatic al țării, dar în Istanbul chiar și călătorul care a renunțat la lectura ei pe suport de hârtie nu are cum să reziste ispitei de a o privi, de a o răsfoi și, nu o dată, de a o cumpăra, de a o și-o dăru. Și nu mă refer la apreciatul Targ de Carte

Orașul ochilor ce văd

Tüyar, de la începutul lui noiembrie, cu impresiunea sa expoziție de vizavi de Hotelul Palas Pera, ci la neobișnuitul, cel puțin pentru mine, *Sahaflar Çarşisi*, Bazarul de Cărți din Istanbulul Bazarelor, din Istanbulul Aurului, străjuit de bustul lui Ibrahim Müteferrika, care la 31 ianuarie 1729 a

tipărit prima carte în limba turcă. O coplesitoare etalare de cărți, de manuscrise și tipărituri, în toate limbile mapamondului, care m-a emoționat până în adâncul inimii și a cărei amintire aduce, de fiecare dată, o caldă bucurie cititoare care sunt, care voi rămâne până la capăt.

Numele lui Orhan Pamuk (dar și al lui Nâzım Hikmet, dar și al lui Reşat Nuri Güntekin) a revenit de mai multe ori în discuția cu Sibel Abdi de-a lungul plimbării noastre pe Bosfor. Căderea serii ne-a prins atunci pe apă și vreme de câteva minute, ieșite din măsura ceasului, soarele s-a răsfrânt în fiecare feareastră, în fiecare palmă de faianță, în fiecare acoperiș smălțuit, în fiecare construcție metalică și a fost ca și cum Istanbulul ar fi îndreptat spre noi miriade de ochi de aur. Ne-am amintit amândouă, dar fiecare în tăcerea sa, de sufletul melancolic al Istanbulului, a cărui subtilă descriere îi adusese lui Pamuk Premiul Nobel pentru Literatură. Al orașului care văzuse mai multe, poate, decât oricare pe acest pământ. Apoi ambarcațiunea a lunecat ușor pe lângă misteriosul Turn al Fecioarei, a cărui siluetă albă a desăvârșit apusul, lăsând cale liberă chemării muezinului.

În zori, am ieșit pe terasa hotelului ca să sorbim, proaspete, mireasma cafelei și privesc Istanbulul. Deodată un ciocănit ușor ne-a atras atenția. Un pescăruș se uita nemșcat la noi. Ne-am ținut respirația ca să-l vedem mai bine. Era, oare, într-adevăr, un pescăruș sau privirea milenară a orașului zăbovind asupra noastră?

Singurul paradis din care omul poate fi alungat vreodată este copilăria. Candorile ei, irepetabile, pot fi totuși uneori recuperate din perspectiva artei și afectivității. Amintirile permit refacerea afectivă a acestui prim orizont cognitiv prin evocarea memorialistică sau expresivitatea plastică a discursului artistic. **Luminița Radu**, graficiană și pictoriță cu resurse creative notabile, a descoperit printre relicvele primilor ani de școală Caietul de matematică. Momentul, sentimental desigur, a produs o autentică revelație ce trebuia neapărat mărturisită în expresie artistică.

Așa s-au ivit pe lume o seamă de compoziții care sugerează miracolul anilor fragezi, bucuriile și uimirea lumii. Poetii cred, deseori, că universul însuși este doar un număr și, în consecință, este nevoie doar de gestul recuperator al omului ca timpul să se comprime sau să se dilate subiectiv și să facă din existență fie un trecut utopic, fie un prezent continuu. Caietul cu pricina poartă semnele cerebralității, are rigoarea matematicii, dar și candoarea visului cu ochii deschiși. Semnele simbolice ale numerelor, logica trecerii de la concret la abstract devin alte dimensiuni conative ale acelor vag explicabile mistere devenite semn.

Caietul de matematică evocă accesul la abstract, la miracolul unei lumi, alta decât cea redusă la afecte, la aproximațiile universului imediat. Astfel, se produce o primă

Valentin CIUCĂ

Perpetua dimineață a candorii...

formă de detașare de contextul afectiv a cărui subiectivitate tinde spre obiectivare. Caietul - document sentimental, ce seamănă cu un palimpsest, recuperează semnele trecutului, mereu suprapuse care generează un univers fabulos. Incluse în structura plastică a compoziției, semnele cifrelor din caiet au menirea de a genera un spațiu privilegiat al gândirii de sine, de comunicare și interacțiune dincolo de subiectivitatea auctorială. Apelul la colaj, la toate posibilitățile tehnicilor mixte, conferă compozițiilor grafice motivația ideatică și afectivă care, pornind de la recuperarea caietului ca obiect, extinde aria cercetării în sensul unei mai generale direcții de inițiere într-o taină personală, subiectivă și pilduitoare totodată.

Grafismul proteic, spontan și convingător, trece dincolo de rigorile genului prin adăosurile de imaginație recente, motivate prin studiile prodigioase. În subtilele caligrame, angajate într-o dinamică formal-cromatică atașantă, se manifestă o vervă imaginativă nepuizabilă și o bine știută știință a măsurii lucrurilor. Rețeaua liniilor sur-

• Luminița Radu - „Bălți”

prinzătoare se motivează prin idee și se împlinesc prin expresie. Unele pusee de frenezie barocă exaltă ansamblul plastic și dovedesc capacitatea de a inventa dantelării grafice imateriale, luxuriante încît privitorul se pierde urmînd-o pe traseele sugestive ale iluzoriului.

Grafica ei alb-negru, laviurile, suprafețele colorate asemenea unor pasteluri valorifică proprietatea ductului de a fi grațil și surprinzător. Peisajele gălătene, ca prim orizont cognitiv, transcriu sensibil nu atît geografia locurilor, cît spiritul lor. Unele imagini sugerează în perspectivă plon-

janță pitorescul unui loc a cărui inimă pulsează în ritmurile muzicale ale valurilor Dunării.

Mizînd pe o bună capacitate evocator-simbolică, Luminița Radu ne împărtășește emoții trecute destinate neuitării. Arta ei ține de un fel de arheologie sentimentală însă nu ignoră luciditatea măsurii prin care expresia să nu poată aluneca în sentimental. Matematica i-a permis să rămînă permanent lucidă și să poată decide astfel în nume propriu care este tonul adecvat al muzicii. Intervențiile culorilor în tehnicile mixte, îndeosebi mai ferme decît arabescurile în alb-negru sau sepia, impun la nivelul ansamblului compozițional un acord perfect între motiv și dominantă expresiei lăsînd impresia unei că are șansa de a descoperi continuu înscrisuri vechi, arhitecturi uitate, extrase din memoria afectivă. Ciclu Ferestrelor, al Orașelor, inserțiile în cotidian dovedesc o vervă imaginativă neostoită precum și capacitatea permanentă de a furniza surprize optice. Orizontul acvatic nu poate lipsi, dar nici implicările în cotidian. Sugestia aerului umed, a amprentei citadine, a peisajelor stilizate emblematic - afectiv face din fiecare operă o experiență de a fi. Luminița Radu se exprimă spontan după ce a gîndit expresia ca semn al definitivului. Suportul hîrtiei manuale absoarbe culorile și le conferă patina unui timp pe care îl reinventează prin amintire și visare. Tonurile afectivității și onestității artistice sunt un semn indubitabil al profesionalismului.

Indubitabil, această ediție a fost mai bună și mai frumoasă decît prima. Un număr mai mare de participanți, inclusiv cinci debutanți, în Galeria „Nouă” Bacău au fost expuse lucrări în diverse genuri, fotografii de artă, fotoreportaje, alb-negru și color, colaje și fotomontaje. S-au făcut remarcări îndeosebi fotografiilor care au participat și anul trecut la prima ediție, dar anul acesta au părut mai motivați, au propus viziuni fotografice în interpretări diferite, au adus lucrări în zona experimentalului și conceptualizării, câteva cu nuanțe de picturalitate abstractă.

Fotografiile care sensibilizează în mod deosebit privitorul, în fața cărora te oprești dorind să le „pătrunzi” interioritatea, care te seduc tocmai prin aceea că nu le poți descifra *secretul* - aceste fotografii care te cuprind în propriul lor aer de „ceva misterios” sunt compuse din puține elemente. Fotografia de artă se aseamănă aici cu poezia, impresionează prin aparenta simplitate și transmite bogăție de emoții prin simboluri și semne grafice, discrete imagini eliberate de prozaice descrieri. Așa cum sensul subtil al poeziei este conținut în metaforă, fotografia atinge idealul artistic tot prin metaforă. Vom zăbovi un pic asupra unor astfel de fotografii pe care le-am admirat în expoziție.

O „călugărită” („mantis religioasă”) - simbol al amorului sadic, își îndreaptă amenințarea asupra unei concurențe umanoide, o „frumoasă adormită”. Deși absent din schemă, bărbatul nu are motive să răsuflă ușurat, riscul de a fi devorat rămâne, insecta criminală nu are cum să-și potolească setea de sânge: rivala ei este fără suflu de viață, e doar o Păpușă Barbie. Într-un colaj,

Salonul Foto 2010 Bacău, ediția a II-a

Metafore în desene cu lumini

ipostazele unei femei îmbrăcată într-o rochie albă elastică, o hlamidă care-i învelește tot corpul, induc o asemănare cu zbaterea fluturului înainte de a ieși din crisalidă. Fotografii de Viorel Cojan.

Într-un experiment 3D video, surorile Mihaela Nazarie și Elena Nazare au contopit picurii de lumină cu stropii de apă. Expansivul dialog al fetelor în mediul acvatic se desfășoară sub privirile atente ale unui bărbat cu o expresie facială severă, el pare atît un martor

• Mihai Andoni

uimit de jocul fetelor, cît și un regizor din umbră. Și-au păstrat copilăria și candoarea doi bătrâni, un cuplu surprins într-un moment de contagioasă bună-dispoziție, ei se prind de mână, se joacă și se bucură împreună iar bătrânețea lor se împletește firesc cu exuberanța. O metaforă a sentimentului că poți rămâne tânăr cu inima, indiferent de trecerea timpului. Realizare: Elena Nazare. În fața unui portret de femeie cu ținută mexicană, „recunoscând” profilul carismatic al celebrei pictorițe, am exclamat: „Asta e Frida Kahlo!”. De fapt, e un remake de Mihaela Nazarie.

Portretele unei fețiței de o gingăsie serafică în ochii căreia intuiești o lume magică, îngerești întrupări fotografice la Ovidiu Ungureanu. O tînără diafană pare a împlini visul eminescian din poemul „Lacul”. Ipostază descoperită de Constantin Broșu. Poetice sunt fotografiile cu tente suprarrealiste propuse de Cristian Macovei, privindu-le parcă auzi sunetul pașilor pierduți pe străzile pustii peste care se așterne înserarea. Două din fotografiile lui Andrei Venghiac le-aș acorda cu tanguol, cu partea lui lentă, melancolică. În altă fotografie, lângă doi pereți desenați cu graffiti, un bărbat înalt, cu redingotă lungă, fumează, fața nu i se vede, stă întors cu spatele la privitor - secvența pare desprinsă dintr-un misterios *police story*. Rămânând în zona aluziilor la genuri din filme, Mihai Andoni, com-

binând armele de foc cu imaginea dură a seducției feminine, ne propune un *thriller* fotografic. De altă factură sunt peisajele din natură, dealuri ondulate ne invită la reverii melancolice, un soare se unește cu marea la apus în unduire rubinii și diamantine. Într-un alt registru, fotoreportajul lui Justinian Scărlătescu sfidează prin abordarea frustă și total lipsită de luciu estetic.

Nu putem trece cu vederea participarea decanului de vîrstă al Salonului, domnul Valeriu Bogdănet care a imortalizat expresii, dificil de surprins, care sunt fugare pe chipuri dar pline de semnificații, înțelesuri tainice sau încărcate de dramatism.

La Salonul Foto 2010 au participat: Viorel Cojan - coordonatorul proiectului; Mădălina Anton, Mihai Andoni, Valeriu Bogdănet, Adrian Cristea, Constantin Broșu, Ionel Cuculic, Mihnea Baran, Gheorghe Frantz, Eugen Grigore, Cezar Ivanof, Ilie Doru Narcis, Remus Lupuleasa, Anca Mihăilă, Mihaela Nazarie, Elena Nazare, Mariana Nazarie, Liviu Maței, Cristian Macovei, Lucian Popa, Justinian Scărlătescu, Valentin Sarca, Dragoș Țiței, Ovidiu Ungureanu, Andrei Venghiac, Marius Vlad. Vernisajul expoziției, desfășurat pe 9 iulie la Galeria Nouă Bacău, a fost urmat de proiecția a trei filme: „Tu poți face diferență” regizat de Elena Nazare și Mihaela Nazarie, „Experiment atelier” de Mădălina Anton și „Dragostea”, o producție de Eliza Noemi Judeu, Marius Curuciu, Horia Suru și Alex Judeu. La vernisaj a fost prezent un public numeros iar evenimentul care a depășit așteptările, l-am caracterizat într-un singur cuvânt ca fiind eclectic.

Viola SAVU

Trimiterea inevitabilă desigur la celebrul roman al lui Alexandre Dumas are sensul recuperării prin memorie a unui început și, inevitabil, al unei sensibile nostalgii. Eram, desigur, la acel prim moment din existența Saloanelor de Artă ale Moldovei, Iași-Chișinău, cu două decenii mai tineri iar entuziasmul de atunci s-a mai potolit. Acest Salon de Artă exprima entuziasmul unei revederi după multă vreme de involuntară despărțire și de reluare a unor atît de firești dialoguri confraterne. Asistam, entuziaști și înflăcărați, la recuperarea propriei noastre identități după care tinjsem atît. Oricum, miracolul avusese loc și trebuia să-i dăm, dincolo de entuziaste declarații, consistență.

Evoc, de dragul istoriei, recent bucuria acestei inițiative a Muzeului de Artă din Bacău, ale Uniunii Artiștilor Plastici de pe cele două maluri ale Prutului, a Doamnei Geta Barbu, a lui Ilie Boca și a tuturor confrărilor artiști plastici de a se redescoperi laolaltă făcînd parte din trupul comun al artei românești. Atmosfera era una de efervescență, de dialog cultural și de proiecte substanțiale. Primul catalog de expoziție, realizat la un arhaic sașirograf se păstrează și astăzi chiar dacă, între timp, literele scrise la mașină s-au evaporat lăsînd loc doar memoriei. Cuvintele, cum se vede, se retrag uneori în sine, dispar, dar bucuria primei revederi dănuie și astăzi...

Știu, și depun mărturie, că

Saloanele Moldovei

După douăzeci de ani...

• Marin Gherasim - „Pietre de hotar”
Premiul U.A.P. din Moldova

revederea artiștilor de care auzisem, întîlnirea cu operele lor și ale noastre, au produs o veritabilă revelație. Deși diferite, ele lăsu impresia că s-au întocmit după aceleași principii și, mai ales, cu aceeași pensulă muiată în curcubeiele care legau malurile Prutului și treceau ușor peste granițe de sîrmă ghimpată așa cum păsările trec lejer dintr-o parte în alta. Nu cred că atunci au funcționat pedantele criterii estetice în selectarea valorică a lucrărilor. Important era că ne aflam împreună visînd la singele comun și la bucuria de a ne exprima doruri îndelung aminate. Vedeam și ne revedeam așa cum suntem și, mai important, cum am vrea să fim, liberi în țări libere,

europene, cu valori care să comunice lumii o identitate de luat în seamă.

Selecția de atunci a ținut îndeosebi de uimire. Noi ne uimeam de calitatea picturii, graficii și sculpturii lor, ei, adică tot noi, dar de peste Prut, remarcam profesionalismul creatorilor români, racordati tradițiilor școlii românești, dar și a deschiderilor către spațiul estetic european. Expoziția, firește, a entuziasmat și pe unii și pe alții, altitudinea afectivă prevalînd în ecuația oricărui judecâți de valoare. Sentimentele o luaseră binișor înaintea valorizării estetice și nici nu se putea altfel. Premiile de atunci, generoase, ar fi trebuit acordate tuturor. Nu numai că le meritau fiecare în parte,

nevoii de a ține, urmă lîngă urmă, capul sus spre a putea trece inevitabilele momente de trecător impas.

Saloanele de Artă Bacău-Chișinău au devenit, în timp, o instituție ale cărei reguli sunt valoarea și onestitatea, continuitatea și performanța la care se mai adaugă devoțiunea organizatorilor în perpetuarea acestei substanțiale opere culturale. Pe aici au trecut, ca expozanți sau doar invitați, numele mari din arta vizuală a României și Republicii Moldova, calitatea fiecărei ediții fiind în fapt o nouă verigă în lanțul timpului. A fi prezent, premiat sau nu, la Saloanele Bacău - Chișinău sau Chișinău - Bacău a devenit un punct de reper în biografia fiecărui expozant. De aceea, sper ca timpul să devină și el un partener al organizatorilor salonului astfel încît arta românească în ansamblul ei să poată legitima în fața lumii disponibilitatea românilor pentru creativitate și spiritualitate. Prin astfel de dialoguri confraterne, prin acces la valori, trecutul va rămîne doar o pagină nefericită dintr-o carte a suferinței românești. Noua ediție de acum arată că mai avem ceva de spus împreună, fiecare artist știînd să rămînă, artistic, diferit într-o exigentă familie a valorilor... La multi ani! Salonului și, deopotrivă celor care-l păstoresc și, mai cu seamă creatorilor mențiți să treacă clipa în durată...

Valentin CIUCĂ

Laureați la „Saloanele Moldovei”

La evenimentul artistic de anvergură „Saloanele Moldovei” a devenit o tradiție ca premiile oferite de instituțiile de cultură băcăuane să revină cu preponderență artiștilor din Republica Moldova și viceversa, cele oferite de instituții de gen din Republica Moldova, ajung în majoritate, la plasticienii din România. Deciziile se iau de un juriu format de specialiști, anul acesta, la cea de-a XX-a ediție, datorită numărului mare de lucrări bune și foarte bune, deosebite ca stil și tehnică, misiunea juriului a fost cât se poate de dificilă. Este grăitor în acest sens faptul că pe lângă cei șapte artiști onorați cu premii, au fost nominalizate alte 44 de creații, semnate de artiști de o incontestabilă valoare, printre ei numărându-se Vasile Crăiță-Mândră, Ion Văsâi, Ion Mihalache, Alexandru Rurac, Simion Zamsa, Gheorghe Zărnescu, Mihai Chiuaru.

Am remarcat că întâmplător sau nu, parte din lucrările premiate au o notă comună. Inspirat panotate în expoziție, una în vecinătatea celeilalte, trei dintre tablourile premiate recurg la semne și simboluri, elemente grafice, spirituale și spiritualizate. Spiritul copilăriei, plăcerea jocului, descifrarea labirintului sunt acumulate în colajul Luminiței Radu. Criptic și pictural, Marin Gherasim ne-a propus una din cunoscutele sale realizări încărcate de mitologie românească și sacralitate. Rămânînd în zona religiosului, în pic-

tura artistei Viorica Zaharia găsim simboluri creștine, într-o interpretare calofilă, senzitiv emoțională și diafană. Printre semnele creștine, am identificat și delicatul porumbel, revelând o atingere sufletească, un zbor lin. Sugestia mișcării de plutire a înaripatei este reușită și în tabloul lui Vasile Grama. Cu elemente grafice fin conturate, abstract și gestual, Andrei Negură atrage atenția printr-un excelent echilibru compozițional. Ceramistul Valeriu Vănaș a făurit, din porțelan, figurine abstracte care comunică între ele într-o izolare de restul lumii. Sculptura semnată de Parascheva Popa-Donoi surprinde prin îmbinarea îndrăzneată dintre lemnul masiv și culoare.

Puțem trage concluzia că în acest an, juriul a fost foarte sensibil la temele încărcate de spiritualitate, idealism și enigmatic.

Juriul, alcătuit din Președinte Țărus Mihai, membrii Ilie Boca, Ecaterina Ajder, Eleonora Brigalda, Cristina Ciobanu, Carmen Poenaru, Tudor Fabian, Mariana Popa, Georgeta Barbu, a decis decernarea următoarelor premii: Premiul Ministerului Culturii și Turismului din Republica Moldova: Viorica Zaharia (Bacău) - „Semne creștine”, Premiul Centrului Internațional de Cultură și Arte „George Apostu” Bacău: Valeriu Vănaș (Chișinău) - „Dialog”, Premiul U.A.P din Republica Moldova: Marin Gherasim (București) - „Pietre de hotar”, Premiul

• Luminița Radu - „Plimbare”
(Premiul Muzeului Național de Artă al Moldovei, Chișinău)

Muzeului Național de Artă al Moldovei, Chișinău: Luminița Radu (Bacău) - „Plimbare”, Premiul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău: Andrei Negură (Brașov) - „Procesiune”,

Premiul Consiliului Județean Bacău: Vasile Grama (Chișinău) - „Planare”, Premiul oferit de Primăria Bacău: Parascheva Popa-Donoi (Chișinău), „Combinăție”.

Violeta SAVU

E cunoscut dictonul cu promisiunile, care spune că e nobil să le faci, dar este burghez să te ții de ele. Sunt însă și promisiuni pe care nu e deloc rău să le calci, ba dimpotrivă, atunci când realitatea te contrazice în convingerile tale. Așa i s-a întâmplat cunoscutului critic de teatru Mircea Morariu, care făgăduia, cândva, că nu-și va strânge niciodată în

Cred că în urmă cu vreo douăzeci și cinci de ani, la televiziunea noastră cu un singur canal, într-o anumite zi a săptămânii, nu mai știu care, era o emisiune, „Universul cunoașterii”, dacă nu mă înșel, cumpărată de la englezi sau americani... Ținea vreo cincisprezece minute și o urmăream cu regularitate. Rememorez o secvență. Obiectivul aparatului de filmat era fixat pe un perete imens plin de cărți. Vreo zece secunde imaginea nu s-a mișcat, apoi... Ceea ce vedeți, a spus o voce gravă, e o bibliotecă pe a cărei rafturi sunt aproximativ o sută de mii de cărți, cam cât ar putea citi un cititor foarte serios într-o viață. Si-acum, a continuat vocea, iată restul... Dintr-o dată, obiectivul aparatului s-a pus în mișcare și, unul după altul, apăreau pereții imenși plini de cărți, asemenea celui dintâi. Nu trebuie să fii neapărat Borges, mi-am spus, ca să te-nfiori în fata infinitei cunoașterii. M-am simțit, pentru câteva clipe, copleșit și umilit de mulțimea „cărților de citit”, de mulțimea cărților pe care nu le voi putea citi niciodată. Și, pe vremea aceea, la noi, în Est, nu apăreau computerul în forma în care îl înțelegem acum, televiziunea cu sute de canale și, mai nou, INTERNETUL...

M-am întâlnit nu demult cu o carte a lui Jean Baudrillard, *Paroxistul indiferent – Convorbiri cu Philippe Petit*. Ideea Design&Print, Cluj-Napoca, 2001, editată într-o colecție a editurii, numită „Panoptikon”. Jean Baudrillard (n.1929 – d. 2007) este filozof, eseist, sociolog, a predat la Universitatea Paris-X Nanterre și la mai multe universități americane. A lucrat la Institutul de Cercetare și de Informare Socio-Economică de la Universitatea Paris-IX Dauphine. E un germanist prin formație, până mai ieri un marxist prin convingere (în anii '60 a făcut parte din grupul „Socialism sau barbarie?”, propunând o semiologie a valorii (*Pour un économie politique du signe*, 1972; *L'Echange symbolique et la mort*,

Cartea de teatru

Filtrul criticului

volum cronicile risipite prin reviste. Dar recent i-a apărut o carte intitulată „2009-Un an teatral așa cum l-am văzut” în care găsim antologate cronicile de spectacol de la multe teatre din țară și chiar la unele din străinătate. Explicația ne-o dă chiar autorul, care a scris, între timp, două lucrări dedicate unor mari actori ai scenei românești, Gina Patrichi și Ion Caramitru, făcând apel pentru asta la multe mărturii apărute în presa vremii, strânse în volumele publicate de criticii teatrali. „Am înțeles astfel, pe propria-mi piele (declară Mircea Morariu) că mărturiile în cauză sunt mai mult decât utile. Poate chiar mai utile și mai grăitoare decât frânturile de imagini ce se mai păstrează prin fototeci ori filmoteci, la care accesul nu e, cel puțin deocamdată, chiar foarte ușor”. Al doilea argument venit în sprijinul întreprinderii criticului este acela că a avut un an foarte plin, făcând parte din juriul de nominalizări la premiile UNITER pentru 2009. A colindat, prin urmare, întreaga țară și a văzut

o sumedenie de spectacole, conturându-și o imagine amplă și exactă asupra anului teatral 2009. Cum Mircea Morariu este un critic adevărat, căruia îi place să prelungească prin scris reflecția asupra spectacolului, și să împărtășească și cititorilor impresiile sale, bucuria sau decepția trezite de câte o reprezentare, recenta sa carte e o reușită a genului. E o sursă de informație prețioasă despre repertoriul și programele teatrelor, despre viziunile regizorale și interpretările (sau creațiile) actricești, dar este și un prilej de reală delectare intelectuală. Criticul deține arta de a capta atenția și interesul cititorului, prin erudiție („ambalată” într-un mod agreabil și nu didactic), bun-gust, discernământ, prin argumentație și analize minuțioase, la obiect, prin simț ludic și ironie, când e cazul. Astfel încât cronică sa devine ea însăși un spectacol al diverselor înscenări văzute și re-create într-un stil alert, viu, ademenitor prin oferta sincerității trăirilor și a judecăților formulate

tranzant. Mircea Morariu se bucură „pe bune” la vederea unui spectacol izbucit. Îi detectează sagace tema fundamentală, ideile, surprinde cele mai fine articulații, trece apoi totul prin filtrul critic, cu probitate, exprimându-și la modul empatic aprecierile. Se distanțează însă net de acele producții total lipsite de bunul simț teatral. Amendează categoric stridentă, contrafacele, sfidarea decenței, încălcările flagrante ale regulilor artistice elementare, modul manelistic de abordare, făcătura grosieră, jocul „funcționaresc”, de mântuială. Nu face parte din corul de laudători ai câte unui spectacol luat în brațe și ridicat în slăvi de confracți, formulându-și fără rest propria-i opinie, judecata de valoare.

Polemist redutabil, Mircea Morariu sancționează incorectitudinea, vanitatea, impostura, abuzurile, aberațiile, „orgolioasa noastră disimulare milenară” și „infracțiunile teatrale” în cele câteva sarcastice luări de poziție reunite în Addenda. Dar unele dintre cele mai frumoase pagini ale cărții rămân acelea în care vorbește despre spectacolele care izbutesc pe deplin „să ne cucerească, să ne smulgă din vâlmășagul zbatelilor cotidiene, să ne redea eului nostru de taină”. Spectacole pe care și le doresc adeverații iubitori de teatru.

Carmen MIHALACHE

Despre paroxismul contemporan

1976), cât și o critică radicală a lumii postmoderne (*De la seduction*, 1979; *Simulacres et simulation*, 1981; *L'autre par lui-même*, 1987; *La pansée radicale*, 1994; *L'échange impossible*, 1999 etc.)

Titlul cărții, în speță, noțiunea „paroxist”, are legătură, așa cum indică mottoul cărții cu un termen latinesc, împrumutat din greacă, „paroxiton”. Literal, acesta înseamnă „penultimul”, în prozodie caracterizând penultima silabă. Paroxismul ar fi, deci, momentul penultim, acela care precede sfârșitul, ceea ce este „exact înainte ca nimic să nu mai fie de spus”. Cartea conține un dialog-interviu între cel care-l propune, Philippe Petit, și personalitatea descrisă anterior, Jean Baudrillard, multe dintre capitolele ei pornind de la cărțile maestrului, de la studiul sau articole ale acestuia.

Jean Baudrillard își pune problema, într-un fel de prefață, intitulată „Destinul valorii”, sfârșitului *economiei politice*, pe care „noi l-am visat împreună cu Marx, în indistinția claselor și transparenta socialului”, sub semnul crizei capitalului. Apoi, afirmă el, l-am visat „împotriva lui Marx”, contestând întâietatea economicului și politicului: „economia politică abolită, pur și simplu, ca epifenomen, învinsă de propriul ei simulacru, printr-o

logică superioară.” El este de părere astăzi, încălcându-și propria-i logică (logica valorii, a pieței, producția, plus-valoarea, logica însăși a capitalului), înaintând spre „un joc de reguli flotante și arbitrar, un joc al catastrofei.” Speculația nu mai e plus-valoarea, „ci un extaz al valorii, lipsit de orice referință la producție și la condițiile reale ale acesteia”. Este vorba de „forța expurgată a valorii”, pură și vidă, care scurtcircuitază acum economia politică, îndepărtându-o de o alternativă viabilă, trecându-se „în faza estetică și delirantă a economiei”. Așadar, economia reală este mai originală, scrie el, decât toate utopiile și devanșează teoria. Transmutației valorilor i s-a substituit o mutație a acestora, despărând aproape distincția util-inutil, din pricina „excesului de funcționalitate care antrenează contaminarea lor - moartea valorii de întrebuintare”. Chiar valorile individuale, restabile, însă nu în tensiunea lor dialectică cu socialul, vidate, devin echivalente, substitutive. Astfel, ele transpar unele prin intermediul altora: „binele prin intermediul răului, falsul prin intermediul adevăratului, urâtul prin intermediul frumosului, masculinul prin feminin, și reciproc.” Se produce, cum afirmă Baudrillard, un

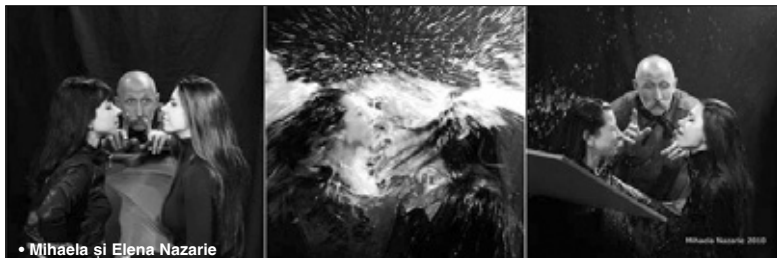
„strabism generalizat al valorii”, fiecare valoare privind cruciș prin intermediul celeilalte. Toate valorile sunt sub semnul *entropiei*, fiindcă tot „ce-a mai rămas viu din semn va pieri în echivalență [...], prin insignifianță”. Înregistrăm, acumulăm și stocăm totul, se întreabă Baudrillard, „pentru că nu mai există nici un criteriu al valorii”?

Viziunea escatologică asupra economiei, după cum am văzut, e tulburătoare, chiar halucinantă, creatoare de frisoane. Baudrillard vorbește într-un capitol al cărții despre raportul istorie-eveniment, despre exaltarea evenimentului și despre moartea istoriei. Prezentul e agresiv, e trăit prin mass-media la scară globală (trăim în „satul global”, cum scria Marshall McLuhan în *Mass-media sau mediul invizibil*), aici și acum. Numai societățile tradiționale și-au permis luxul de a trăi în „istorie”, afirmă Baudrillard. În capitolul „America, America...”, Baudrillard spune că a întâlnit un stil de viață „easy”, care era altceva decât „cerul jos și greu al Parisului”, potrivit „cerului sălbatic al New York-ului” și a celorlalte orașe americane unde a fost profesor. Europeanul Baudrillard, oarecum saturat de bătrâna Europă, observă că în spațiul nostru este greu să reflectezi liber, fiindcă ești

pus imediat „cu spatele la zidul diferenței și al culturii”. În America anului 1975, intelectualul se putea pierde în „indiferența lumii”. Fiind profesor la San Diego, apoi la Los Angeles, evada uneori în deșert, la propriu. Deșertul îl fascina, pentru că el presupune „extermnarea sensului”, el părea „un soi de hiperspațiu, de grad zero al obiectivității și al sensului, un fel de geologie mentală”. America profundă, „primitivă”, care topește transcendența în imanentă, este opusă spiritului european, complicat, care trăiește toate temele filozofice. „Banalul” e o formă a deșertului în America, libertatea ți se pare că există prea multă pentru toată lumea, un fel de „utopie realizată” și te poți servi de ea cu dezinvoltură. Totul acolo e un show, chiar și capitalismul... Europa, adaugă Baudrillard, „s-a expropriat pe ea însăși în universurile ei coloniale devenite autonomie...” Originalitatea problematicii prezentului se află, așadar, în fostele colonii.

Pentru el, paradoxal, ca european, America rămâne țărâmul utopiei realizate, o utopie a banalității realizate, „deci aceea a unei echivalente transversale a tuturor lucrurilor și a unei egalități a destinului venind de jos”... „Paroxistul”, care se postează în momentul care precede sfârșitul, nu are răspuns la toate problemele prezentului și, desigur, nici nu-și propune. Fiindcă, iată, prezentul se confruntă cu revendicările Islamului de a fi „partener” cu o lume dominată, credeam noi, de iudeo-creștini. Și românii s-au contaminat de mentalitatea occidentală: revoluția română a fost un show de televiziune, mineriadele, de asemenea, mari hoși sunt încătușati în direct, apoi descătușati în tăcere, legi și ordonanțe de urgență sunt invalidate de Curtea Constituțională etc., într-un spectacol interminabil, umoristic și grotesc totodată. Prezentul este lunecos, iar viitorul, care nu s-a întâmplat, nici nu există.

Dan PETRUȘCĂ

• Mihaela și Elena Nazarie

Prin observații tranșante, cu acoperire textuală și contextuală pentru ipotezele pe care le avansează, Dan Mănuță aduce odată cu cartea sa „Oglinzi paralele” (București, EuroPress, 2008) multe nuanțe noi în cadrul eminescologiei actuale, unde, uneori, în virtutea comentariului de tip foiletonistic, s-au comis multe aproximații interpretative, s-au făcut multe editări defectuoase și au apărut „neînfrănatelile hagiografismului produse de diletanți”. Comentând, bunăoară, rolul pe care l-a avut cultura germană în formarea spiritualității eminesciene, autorul afirmă că „Raporturile amintite până acum suscită interes și pentru reluarea unei alte discuții: poate fi considerat Eminescu doar un produs al romantismului german minor, așa cum susține, spre exemplu, I. Negoitescu? Aș răspunde cu o altă întrebare: poate fi considerat Luceafărul doar un produs al textului lui R. Kunisch?” (p. 148)

În studiul „O inexactitate comparativă: Lenau și Eminescu”, profesorul ieșean desfiinde efortul unor diletanți pozitiviști de a stabili concordante de orice fel în urma descoperirii faptului că Lenau și Eminescu au fost internați, un timp, la același ospiciu. Orice asemănare din punctul de vedere al sănătății este cu totul nepotrivită, decât numai dacă se are în vedere o intenție de biografie romantată, unde realitatea vieții este placată pe ficțiunea operei. Or, se știe, semnificațiile unei opere depășesc cu mult înguste tipare evenimentale. În mod oarecum paradoxal, însingurarea Lenau nu a fost încercată de starea de „Weltschmerz”, așa cum a fost Eminescu, care a avut un rol cristalizator în mediile culturale străbătute, în speță junimismul. Lenau nu a avut o implicare politică declarată, în timp ce Eminescu s-a manifestat activ pe plan civic. Este lăsată la urmă analiza modalităților prin care cei doi poeți abordează motive romantice, spre a putea constata, dincolo de palidele similitudini biografice, în ce măsură se mai justifică sau nu demersul comparativ. Concluzia la care se ajunge este că structurile poetice sunt atât de diferite (Eminescu este un liric meditativ, iar Lenau, unul intimist, neamăpunând pe talerul comparativ atitudinea lor față de natură și divinitate), încât nu pot fi găsite niciun fel de suprapuneri ale imaginilor și simbolurilor. Prejudicatul influenței lui Lenau asupra lui Eminescu a produs efecte negative și asupra unor traducători ai poetului german, care au utilizat, în transpunerile românești, echivalențe de-a dreptul eminesciene.

Prin ce se deosebește Eminescu de Nerval și cât datorează poetul nostru romantismului german – sunt aspecte care îl interesează pe autor atunci când comentează cartea „Eminescu și intertextul romantic”, a Marinei Muresanu

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Leccióni despre Eminescu

Ionescu, concepută după o metodologie comparativă modernă, unde respectul față de avânt și (con)text duce, finalmente, la consolidarea disciplinei, la diversificarea instrumentelor de lucru și la obținerea unor rezultate de durată. Este și motivul pentru care se apreciază tentativa de a se fi găsit punctele comune între biografiile și mediile culturale frecventate de cei doi poeți. Adept al comparatismului riguros, Dan Mănuță nu agreează „protocronismele autohtone șugubețe” și manifestă o satisfacție declarată, provenită din neîntâlnirea unor calificative precum „precursor al lui Einstein” sau „om deplin al etc.”. Este întru totul de acord cu sintagma „scriitor total al literaturii noastre”, din moment ce lui Eminescu „nici una din formele scrisului nu i-a rămas străină”. Criticul atrage atenția și asupra imprudenței de a considera textele în materie de filozofie, estetică, etnologie ori filologie ca aparținând unui sistem încheiat, deoarece Eminescu rămâne înainte de toate poet. Este nutrită convingerea că, abia odată cu apariția cărții lui Helmuth Frich, „Sursele germane ale creației eminesciene”, se va putea demonta modul în care s-au format și au evoluat anumite convingeri și opinii, fie în filozofie, în filologie, ori în istorie.

Deși vede că, odată cu apariția corespondenței dintre Eminescu și Veronica Micle, se destramă un șir de legende lacrimoase și se contribuie substanțial la o cunoaștere adâncită a fațetelor multiple ale personalității eminesciene, pe filologul Dan Mănuță îl nedumirește absența unui procedeu editorial elementar: corelarea, măcar din punctul de vedere al succesiunii cronologice, a scrisorilor publicate acum cu acelea deja cunoscute. Mult mai gravă este văzută a fi modernizarea radicală a unor particularități cu totul caracteristice epocii de tranziție în care corespondau cei doi, iar explicația rezidă în neglijarea contextului istoric, ce a dus și la ignorarea grafiei. Criticul ieșean crede că lucrul cel mai potrivit ar fi ca originalele scrisorilor să fie cedate specialiștilor deprinși cu metodologia descifrării textelor, pentru a se purcede la alcătuirea unei ediții corespunzătoare. Își exprimă regretul că Aurelia Rusu nu a fost solicitată să alcătuiască această ediție inedită, lăsată, din păcate, pe mâna unor „nepricepuți dezastruoși”. Leccióniile propuse de aceasta ar fi fost rezultatul unei investigații lucide, al unei analize de cunoșcător avizat al evoluției grafiei eminesciene, adesea fragmentară, sincopată și nu o

dată neciteată. Aurelia Rusu nu s-ar fi aventurat în reconstituiri riscante ale textelor, nu ar fi făcut „poezie editorială”, ci ar fi ținut seamă de vecinătăți și de filiații.

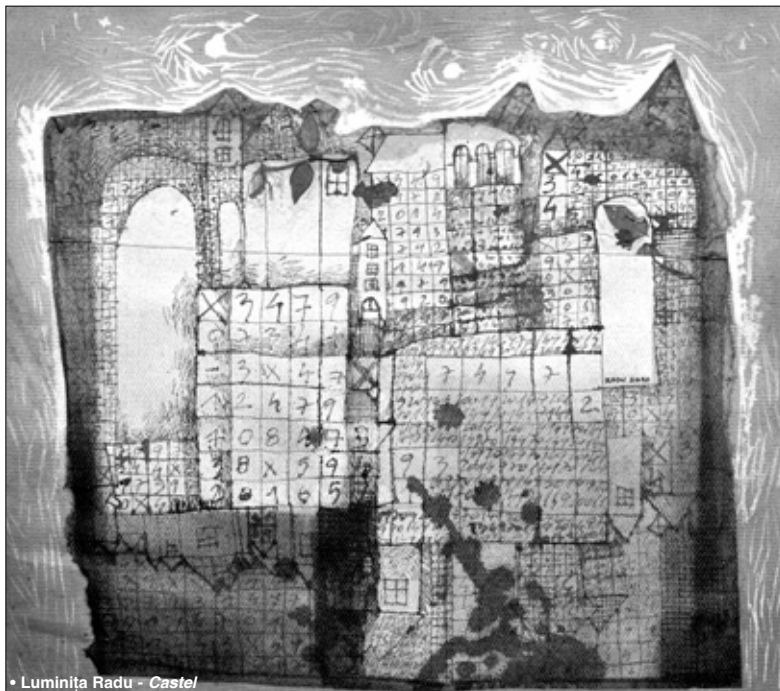
Toate regulile ritualului epistolar, atât de vizibile acum (și aici, în „Fețele unui epistolar”), au fost ignorate în contrafacerea falsificatorului Octav Minar, care, în fabulațiile sale, a neglijat codul de maniere specific epistolarului eminescian și a trecut fără păs peste date de istorie literară. Iar în comentariul critic la cartea „Eminescu și Leopardi”, a lui Iosif Cheie-Pantea, universitarul ieșean apreciază că autorul ei posedă o vigoasă orientare istorico-literară, care îl ajută să nu-l „mitizeze”/ „demitizeze” pe Eminescu. Și aceasta pe bunul motiv că profesorul timișorean caută adevărurile poetice și nu filozofice, întrucât Eminescu a fost un spirit eclectic și nu și-a propus să construiască un sistem de gândire propriu.

După mai bine de un sfert de veac, protocronismul, așa cum l-a conceput inițiatorul lui, Edgar Papu, în sensul eludării diferențelor specifice substraturilor mentale, i se pare autorului a fi o altă denumire pentru ceea ce comparatismul modern numește „invarianți”. Dan Mănuță este alături de

George Muntean, împotriva protocroniștilor de un anumit fel, care îl consideră pe poet „cel dintâi deținut politic român” și își exprimă regretul că nu există un tribunal al istoriei literare care să condamne calomnia și ticăloșia.

Lui Dan Mănuță îi place mai mult sintagma „un alt Eminescu” decât „un nou Eminescu”, întrucât aceasta din urmă îl duce cu gândul la o interpretare unică și neadevătată într-o cultură care admite numai valori relativizate. „Formula lui Constantin Noica nu avea însă nici o acoperire, în niciunul din compartimentele ei, cu excepția poeziei. Nu avea nici o justificare istorică, ci numai una de conjunctură. [...] Eminescu este considerat de către unii, în continuare, cel mai mare istoric, cel mai mare sociolog, cel mai mare filozof, cel mai mare jurist, cel mai mare astrofizician. Între atâtea superlative, unde să mai aibă loc și poezia?!” (pp. 185–186) Și sintagma „Eminescu poet național”, în oricare din accepțiunile ei – etnică, culturală, psihologică, etnologică, istorică, artistică – a ajuns un simplu clișeu ce nu mai exprimă nicio judecată axiologică. O trăsătură a actualității operei lui Eminescu este văzută în caracterul *global* al răspunsului pe care ea îl oferă fiecărei epoci, prin propunerea de fiecare dată a unui model totalizator. Însă actualitatea lui Eminescu se verifică, în primul rând, prin actualitatea noastră, răsfrântă, în mod direct, asupra modului în care ne raportăm la alte culturi. Din păcate, „nu totdeauna știm să ne privim drept reprezentanți normali ai unei tradiții și nu ai cine știe căror resturi din pubelele subculturii europene” (p. 189). În vederea impunerii unei false scări de valori, atât denigratorii, cât și adulatorii lui Eminescu se recrutează din același fond comun subcultural, confundând deliberat planurile biografic și literar: „Nu putem discuta despre denigratorii eminesciene fără a discuta și problema adulterilor. Desigur, fiecare cititor are libertatea de a-și crea un cult pentru unul sau altul dintre artiști. Și nu cred că poate exista cineva care să nege acest drept. Trebuie, în schimb, dezaprobată în mod ferm deturmarea unui act intim într-o procesiune publică” (p. 196).

„Eminescu rămâne cel mai analizat și mai discutat scriitor român, plecându-se de la teribilismul de șanț până la exegeze de mare rafinament” – sună undeva o constatare (p. 156). Îi lăsam pe cititorii cărții *Oglinzi paralele* să judece cum reușește Dan Mănuță să combată aceste teribilisme și cum dovedește că face parte din categoria exegeților de mare rafinament.

• Luminița Radu - Castel

Că uneori îți sare pur și simplu tandăra, că mai sunt și momente când, oricât de permisiv ai fi, nu mai înțelegi nimic din „înaltele politici” ale celor de prin conducere, fie de-acum ori din trecut, că începi să ai o atitudine din ce în ce mai solitară ori că pur și simplu ai chef să fii morocănos, rămâne, în legea ta, pe deplin justificabil! La rigoare (fie vorba domnului Patapievici), o fi venit (pe aici, prin provincie...) și rândul meu: m-am săturat de heirup-uri în ultimul ceas, găsesc din ce în ce mai greu motivația necesară de a-mi afla optimismul care, de altfel, nu m-a caracterizat niciodată. Ursuz, simt nevoia să mă îndrept către un capăt; cel puțin pentru o perioadă - gata și cu cei care își fac drept provizii cocktailuri Molotov, la o parte și cu cei resemnați că așa sunt vremile/ vremurile, că vor veni și perioade mai bune, că poate copiii copiilor vor prinde... și tot așa, într-o șaradă penibilă, de-a lungul căreia pseudo-argumentele se lasă introduse de „că-uri interminabile. N-am zis nimic nici de un time-out, nici de vreo postură new ageistă, Doamne fereste! Vorba unui unchi de prin Ardeal, cumva cu rezonanță de prin *offseturile* (sic!) lui Slavici: „Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, căci dacă e vorba, nu bogăția ci liniștea colibeii tale te face fericit”. Nu mai citesc cu același aplomb editorialele impregnate de politică, nu mai deschid televizorul decât vag, eventual pentru a fi șarjat de nebunia vuvuzelilor. Începusem să reascult Pink Floyd dar mi-am dat seama că și drumul acesta fusese destul de bătătorit cu ceva ani în urmă. Peste, nu mai e timp nici de metafore, nici de alegorii. Fără prețiozități neavenite!

Și am constatat că e bine așa. Ba chiar mai bine: versuri alese, romane ce tot au fost amânate, plus amintirile din copilărie. Printre cele mai frumoase, niște casete vhs aduse de niște prieteni ai părinților, din îndepărtatele străinătăți. Dintre toate astea, nu am cum uita Pantera Roz ori Yogi Bear. Uram Tom și Jerry, cât despre popică marinăru, ciocănitorea buclușă (era realmente o pronunție dificilă...), Chip & Dale... erau odios de perfecte. Îmi plăceau caracterele seci, cu un umor voluntar negru, cu un contur minimalist, cum ar fi astăzi mâța lui Simon – probabil o voi prezenta spre disperarea colegilor într-un număr viitor al revistei! Apropos de Yogi: aveam și eu un urs – mare, în carne și oase (desigur, imaginate de copilul de atunci), dar cam... gălbejit. Totuși, era simpatic. Îmi era

literaturbahn

Marius MANTA

Ursul

chiar foarte simpatic, deși îl ascundeam de câte ori eram vizitat de cineva – ar „fi dat rău”, desigur! Au fost totuși niște fete care l-au descoperit și cărora, grație lui Ben, le-am devenit, la rândul-mi, simpatic. Peste ani, în mod ciudat, printre cărțile cu *dedicație* pe care le-am primit din partea unor oameni la care țin grozav, scriitori importanți(!), am aflat cel puțin trei ce stabileau irevocabil certe asemănări între noul posesor al volumului și animalul... în discuție. Și asta a fost oarecum straniu! Cu timpul, am început să adun despre urși cărți serioase, științifice. Apoi am devenit unul din *milioanele de prieteni*. De asta, mi-e drag Zărneștiul (Brașov)!

Dincolo de întreaga informație științifică adunată ori de orele petrecute pe net, fără să uit nici schimbările de mail-uri cu oameni implicați în *treaba asta*, recunosc că m-a interesat modul în care a fost receptată imaginea ursului de-a lungul timpului. Din una, din alta, am ajuns la cartea lui Michel Pastoureau – un gest cu adevărat remarcabil făcut de Editura *Cartier*. Subintitulată „Istoria unui rege decăzut”, „Ursul” e un adevărat tratat de imagologie – „obiectul acestei istorii de lungă durată este, așadar, un animal. Nu un individ animal, ci o specie – ursul brun – studiată de-a lungul timpului în raporturile sale cu diferite societăți care, în

Europa, s-au învecinat cu ea, s-au temut de ea, au înfruntat-o, au gândit-o sau au pus-o în scenă: lucrul acesta nu se întâmplă atât de des”. Cartea este girată de unul dintre puținii specialiști în studii medievale. Deloc gratuit, e bine să amintesc că Michel Pastoureau a susținut încă din 1972 o teză asupra Bestiarului heraldic medieval. Printre altele, în 1982 este ales director de studii la *Ecole pratique des hautes études*, unde ocupă catedra de istorie a simbolicii medievale. Își asumă totodată diverse funcții academice, fiind profesor invitat la universități europene celebre, în special în Lausanne și Geneva.

Acest volum se instituie într-o fascinantă preambulă prin coloanele unor societăți & mentalități surprinzătoare pentru omul contemporan. Dinspre arhetipuri se naște o adevărată religie a ursului, cu mult mai puțin oficială și în majoritatea cazurilor brutal înlăturată. Plecăm de la constatările precum: „începând cu paleoliticul superior, cu circa 30000 de ani înaintea epocii noastre, mărturie tot mai numeroase și mai solide arată cum, în anumite regiuni, în anumite perioade, oamenii și urșii au populat aceleași teritorii, au frecventat aceleași grote, au vânat aceleași prăzi, au luptat împotriva acelorași pericole și, probabil, au întreținut relații de natură atât economică, cât și simbolică. Totul pare să confirme,

așadar, că ursul nu este sau nu mai este un animal ca altele, că ocupă un loc original între lumea dobitoacelor și cea a omului și că slujește poate drept mediator cu lumea de dincolo”.

Apariția urșilor, varietatea acestora, un scurt istoric *zoomorfic* antrenează primele pagini ale volumului, constituindu-se într-un preambul pentru întregul imaginar ce va urma. Ulterior, din lumi tenebroase, ne apare fie *Artemis, zeița cu urși*, fie *Artio* (un adevărat decal după *Artemis* la celții Germaniei meridionale și ai Elveției). Sunt mai apoi inventariate mituri grecești, celte, povești, înscrisuri, toate provenite din epoci diferite, din locații din cele mai surprinzătoare. Legături dintre cele mai ciudate între regele Arthur și Bestia suverană ori isprăvile *berserkerilor* (în plan simbolic, asumându-și un ritual, războinici transformați în urși) sunt dublate de bogăția antropimelor construite pe rădăcini ce au legături clare cu regele animalelor. Având calitatea unei divinități străvechi, creatura cea mai venerată până la creștinare, fiind invincibilă, încarnare a forței și curajului, ursul nu este doar regele animalelor, cât mai ales animalul atribuit al tuturor regiilor. În fapt, eseul lui Pastoureau descrie istoria unei decăderi: din postura animalului regal, în cea a ursulețului de la circ, tratat cu nesocotință.

Poate cea mai importantă parte a cărții este cea care reușește să explice motivele pentru care Biserica redefinesc statutul animalului: „Rege al animalelor, prezent în toate ținuturile, redutabil și temut în egală măsură, atribuit al conducătorilor și al războinicilor, simbol al sălbăciei și al sexualității exacerbate, vâr sau strămoș presupus al omului, obiect de venerație și protagonist al ceremoniilor păgâne în întreaga Europă de Nord, iubitor de fete în floare și de femei tinere cu care se credea că se acuplează, ursul nu putea decât să înspăimânte Biserica Creștină din Evul Mediu timpuriu. [...] Nu atât fiindcă era dotat cu forță prodigioasă și că nici un alt animal nu-l putea învinge, cât mai cu seamă deoarece semăna în mod ciudat cu omul, până la a i se atribui comportamente umane, și totodată pentru că era prin excelență animalul tradițiilor orale, al credințelor incontrollable, al superstițiilor celor mai greu de eradicat”. Totuși, deloc de neluat în seamă, cartea ne prezintă și o față mai puțin cunoscută a relației animal – sfânt, în care primul se subordonează și devine ajutor pentru diferiți sfinți importanți ai Bisericilor, atât în cea de Răsărit (Serafim de Sarov), cât și în cea de Apus (Colomban, Gall). Îmi îngădui a mai transcrie doar câteva dintre denumirile subcapitolelor, din dorința de a motiva o lectură integrală a volumului: „Frontierele animalității”, „Sfinții, succesorii ai urșilor”, „De la sărbătoarea urșilor la cea a lumânărilor”, „Menajeriile princiare”, „Învierea cârnii”, „Ursul și lebăda”, „Fantezii ale prinților, fantasmă ale doamnelor”.

La final, însuși tonul omului de știință pare a aluneca către copilărie, odată cu încercarea justificată de a crede în *revansa ursului* față de o societate ce și-a negat datele-i primare. Poate doar prin joc, revenit în copilărie, în desenul tău, ai putea înțelege cum „de fapt, oamenii și urșii au fost mereu de nedespărțit, uniți printr-o înrudire ce trece treptat de la natură la cultură, și așa au și rămas până în epoca contemporană. Astfel încât, atunci când în luna iulie 1969 Neil Armstrong și cei doi tovarăși ai săi au zburat spre Lună, îi însoțea un urs. Nu unul adevărat, din carne și păr, ci un ursuleț de plus, simbol al unei istorii milenare ce începe pe Pământ cu câteva zeci de mii de ani în urmă și continuă pe Lună, în pragul veșniciei”.

• Luminița Radu - Ziduri

OGLINDA
literară

Revista de cultură, civilizație și artă

Nr. 103, iulie 2010

Se poartă jurnalele de criză – pe undeva, e firesc! Câți din breasla scriitorilor (și nu numai, desigur!) ar putea să afirme cu sau fără emfază că se simt fericiți în mica lume în care trăiesc? Editorialul aceluiași acid Gabriel Funica e prefațat de o bine croită pseudo-alegorie, cu iz postmodern: „A fost cândva o țară stăpânită de o Pompă Malefică ce se hrănea cu banii cinstiți ai oamenilor. Asta până a venit Omulețul și a spus că anvelopa bugetară trebuie subțiată cu 15-25%. Și atunci pompa cea rea a devenit și mai rea. Potrivit folclorului: pușca și cureaua lată ce grași și frumoși eram odată. Patria ne vrea slim. Cu salariile și pensiile sabrate, precum șampania băută de popor prin reprezentanții săi, vom redescoperi austeritatea șteviei, sobrietatea lobodei, farmecul discret al merelor pădurețe. Cum ar spune prietenul Raj Kapoor: Abocalipsa is now. În stil Recession de la Jeffrey's Design". În fine, cultura poate să mai aștepte – până la urmă, de acord, e puțin stânjenitor să afli că lui Eminescu îi plăceau prăjiturile. Ba chiar că le mai și mânca... Cui să-i pese că intelectualul nu are bani de pâine? Ba chiar vorba aia, *nu se face*. Am rezolvat-o și pe asta!

Acum, dacă tot veni vorba și de Apocalipsa aia nenorocită, o să mă opresc niscaiva timp și asupra unei pagini pe care în mod evident, în alte condiții, aș fi ocolit-o. De această dată însă, intuiesc niște sensuri: aflui terifiat (sper să mă și țină!), prin intermediul lui Sorin Avram, că anul 2010 va fi și anul începerii celui de-al treilea război mondial. Deocamdată îl scriu cu litere mici! Pe lângă toate nenorocirile de care nu avem cum să fim bucușori, prevestite de Vanga, Nostradamus, Mary-Anne (aparitie nou-nouță), poate cea mai tristă ar fi aceea conform căreia am putea asista la detonarea controlată a Mării Negre, ceea ce ar echivala cu o explozie nucleară devastatoare. Nimic de zis... A fi sau a nu fi... Peste câteva pagini dăm peste un eseu despre Ortodoxia privită ca „ultimă valoare în contextul integrării europene” (semnatar Corina Busilă) dar... cine rezistă senzationalului? Dacă nici redacția...

Revenim la cele de măsura noastră: Gabriela Petcu numără 154 de ani de la nașterea lui Petre Dulfu, Theodor Codreanu este impecabil cu studiul „Ion Barbu: înfruntând critica”, în timp ce Marius Chelaru radiografiază academicul volum „Omar Khayyam și complexe mitului european” de Gheorghe Iorga. Serban Tomsa își ia avânt prea mare într-un eseu de circa jumătate de pagină, dorindu-și să demonstreze că Petru Popescu e un mare scriitor. Pleacă de la certitudinea că „Foarte multe lume nu-l cunoaște pe Petru Popescu”, continuă cu „Astăzi când toți telespectatorii știu cine este Alina Plugaru și ce sune Monica Columbeanu, când

Mircea Badea face, prin comparație cu ele, figura unui gazetar de geniu” și exemplele curg către „pare firesc ca oamenii să nu-l cunoască pe cel care ar fi putut schimba evoluția romanului românesc”. Ni se oferă câteva elemente bio-bibliografice, succint, pentru ca imediat să fim nevoiți a fi de acord (cu referire la faza literaturii române în anii 1968-1970) – „Nu are rost să fac un pomelnic cu cele 20 de romane foarte bune, unele capodopere, publicate în cei trei ani”. Nu, nu are rost!

Revizând câteva nume pe care obișnuiesc să mi le notez la rubrica de urmărit, am realizat stupefiat că în ultimul timp am tot ales să transcriu versuri semnate de tinere debutante, ceea ce, evident, mă descalifică! Drept pentru care, de această dată, mă opresc asupra prezentei în revistă a unui scriitor considerat de unii drept dificil, însă cu un discurs aparte, jonglând cu neologismele și plonjând adesea într-un artificial temperat cu inteligentă. Probă: „există capadocia empirismul se tot/ framantă peste luatul de urechi/ cand zgomotul devine insuportabil și/ se căznote într-o curbă/ când mimetismul atinge ultima/ performanță de mai multe ori/ se aproba cu o teavatura lângă uealtea/ provizorie sau la aparatul/ de tocat marginile siderale exista și-o/ ieșire cu lărgimea care/ depășește unghiul răpus de deasupra simulacru-lui”, „marginile siderale”.

... eram să uit: aflăm cu surprindere că joi (chiar nu contează care), la o librărie importantă din Focșani, a avut loc evenimentul de lansare a cărții „Codul lui Oreste”, scrisă de Oreste, prezentată de marele maestru reiki, T. Popescu! Așadar, a fost!

În cu totul altă notă, Dorel Schor vine cu un omagiu adus inteligent. Ne readece fată în față cu „oamenii din linii” ai lui Constantin Ciosu. Cu adevărat un mare caricaturist, din partea căruia așteptăm niște „albume de lux” best of (în tradiția comics-urilor din Occident), suntem conștienți – „cancatură nu este o parodie picturală. Este artă și atunci când e făcută bine (aș spune excelent) ne cerește iremediabil. Meritul unui desen de Constantin Ciosu se verifică prin valabilitatea sa în timp și prin simplul fapt că poate fi oricând etalat, ca un omagiu adus inteligenței, în camera de lucru a oricărui colecționar de artă plastică”. Păcat de caricatură în formă a articolului: spațierii nefericite, lipsa unor semne de punctuație, lipsa diacriticelelor ș.a.m.d.

ORIZONT

nr. 6, 25 iunie 2010

E vară, au fost și încă mai sunt concertele Printre alții, ne-au traversat țara AC/DC, Madonna, Jean Michel Jarre, Manowar, Metallica, Elton John, Eric Clapton, Bob Dylan. Au rămas în afara listei multe alte nume sonore (Iron Maiden la Cluj) dar parcă, în ciuda tuturor necazurilor și crizelor, Bucureștiul arată mult mai bine la acest capitol decât în

alți ani. Vin nume care încă mai spun ceva prin toparile de specialitate. Ne cam săturasem de monștrii „re-șapați”, de bătrâneii veniți de prin perioada hippie și care își uitau versurile pe scenă!

Ce se mai poate spune nou despre Bob Dylan? Aproape nimic – într-un fel e și părerea lui Mimo Obradov care întocmește un portret în datele esențiale celui „mai mare cantautor al tuturor timpurilor, Poet al Muzicii și Muzician al Poeziei”, cu prilejul Concertului. Bob Dylan însuși e un cântec ce nu se oprește, despre un tip simplu, îmbrăcat în denim, cu o pălărie albă, ce nu va fi fost scoasă nici măcar preț de o secundă, un show-man total care știe cum să își pretuiască publicul, necântând niciodată vreo piesă în maniera cunoscută, ci improvizând și antrenând energii subtile.

Ioana Bradea revine în atenția revistelor de cultură. După succesul cu „Băgău”, autoarea propune un alt roman, de această dată mai puțin provocator dar mai atent la țesătura intrinsecă. „Scotch” ar fi putut fi lesne considerat (după Ion Bogdan Lefter) o carte ce amintește de proza germană postbelică. E un roman în care Ioana Bradea și-a imaginat „sute de pagini care să nu conțină altceva decât nesfârșite descrieri de fabrici părăsite, ruine, utilaje ruginite și moarte. Mi-am imaginat un imens organism industrial părăsit și inutil – mort în picioare -, mort și vertical totodată. Dar mi s-a părut c-ar fi fost totuși de prea obositor pentru cititorul zilelor noastre. Așa că am căutat, am construit extensii – prelungiri ale morții prin împrumuturi, printre câteva personaje...”. Toate acestea apar în interviul consemnat de Alina Radu. Aștept lectura volumului cu nerăbdare, mai ales că intuiesc, poate greșit, cartea aceasta va avea ceva-ceva din „Orbitor”...

Alte două cărți despre care se vor mai scrie multe pagini sunt „Ultimul Culiuanu” de Horia Roman Patapievi și „Carnet intim 1913-1918” de Arabella Yarka. Despre cea dintâi aflăm de la Alexandru Budac. Pe undeva, e o carte ce s-a vrut așteptată, poate pentru prea mult timp. Sper să nu greșesc, cu ani în urmă, în celebrul supliment al Cotidianului, „LAI”, Horia Roman Patapievi apăruse deja cu un amplu eseu despre „ultimul Culiuanu”. Bănuiesc că fie și sub forma unui vad proiect de viitor, subiectul exista de atunci. În tot cazul, „cartea cuprinde o riguroasă și concisă prezentare a creației științifice a profesorului de la Chicago și o viziune personală asupra destinului intelectual al acestuia. [...] Rezultatul se concretizează într-un important companion plus o explicație inedită privitoare la semnificație operelor și soartei autorului”. Cel de-al doilea volum de care am amintit ne e oferit înspre lectură de Radu Ciobanu. Avem în față jurnalul intimităților Arabellei Yarka, figură parțial controversată a high-life-ului bucureștean, la începuturile secolului XX. Paginile compun fericit o epocă, stilizând uneori excesiv, altele pasând în chip firesc cuvântul către sfera autenticului. Devenim

așadar părtași la câteva din evenimentele semnificative ale unei vieți ce ține temperamental mai degrabă de *Les Annees folles* decât de *La Belle Epoque*.

Poesis
International

nr. 1/ iunie 2010

Am primit la redacție primul număr al revistei *Poesis International*. Recunosc, am deschis cu mare nedumerire noua apariție: pe de o parte eram mirat cum în aceste vremuri tulburi mai are cineva cutezanta de a face un asemenea gest; pe de altă parte, unde e *Poesis*-ul pe care îl știam? Nu mi-a trebuit mult să constat că parte a nedumeririlor mele și-au găsit răspunsul în editorialele semnate de Dumitru Păcuraru și Claudiu Komartin. Mai mult, scriu acum ceea ce ar fi fost normal să afirm sub forma unei concluzii: prevăd noii reviste un traseu de invidiat. Având în redacție oameni valoroși, cu nerv, beneficiind de o grafică în pas cu moda, *Poesis International* nu are cum să fie în niciun fel sora mai mică a celeilalte reviste de poezie. Chiar mă gândeam, după cum arată – formă/ conținut - aș situa o chiar peste mult mai celebra *Lettre Internationale*. Na, poate m-am grăbit, timpul le va cerne. Oricum, urez colegilor de la *Poesis International* o viață cât mai lungă, chef de scris, colaborări (im)pertinente!

Și pentru că impresia a fost într-atât de pozitivă, am să rețin câteva fragmente din editorialul lui Dumitru Păcuraru: „*Poesis International* a fost doar un titlu provizoriu, de lucru. La întâlnirile redacționale ne-am obișnuit cu numele și văd că l-am păstrat. Acest internațional obligă colectivul redacțional la mai multă muncă. Presupunem nu doar adunarea unor materiale, ci și traducerea lor. Nefiind noi foarte riguroși, unii dintre noi cu o vădită apăsare spre lene, cu apucături boeme, nepunctuali și cu majoritatea scriitorilor români, nu ne-am putut îndeplini planul inițial. Prin urmare metoda de lucru este următoarea: adunăm materialele, le dăm la tradus, iar dacă nu avem traducerea la timp le publicăm doar în original urmând ca în numerele următoare să publicăm și variantele traduse. Este un fel de cerc care nu se închide cu fiecare număr, ci merge mai departe, transformându-se într-un fel de spirală în care culturile cele mai diverse se întâlnesc sau doar conviețuiesc între copertile aceleiași reviste. Vom vedea ce va ieși”. Mulți dintre dumneavoastră vă întrebați cine sunt cei care au plecat pe un asemenea drum. Claudiu Komartin îi enumeră: doi poeți și oameni de presă 80-ști de top, un poet și un traducător maghiar din România cu o energie incredibilă ce trăiește în Bratislava, doi scriitori multivalenți, debutați în a doua jumătate a anilor '90, un autor de după 2000 și mulți, mulți colabo-

ratori ce *merită*. La urma urmelor, dacă vrem și nume, îi vom descoperi pe Dumitru Păcuraru, Ion Mureșan, Robert Serban, Felix Nicolau, Balasz F. Attila, Claudiu Komartin.

Mai aflăm și că revista va fi un liant între mai multe mentalități, invitând poeți mai ales din Ungaria, Ucraina, Polonia și Slovacia, în viitor poate chiar creând o rețea regională a revistelor de cultură. Totodată, vorbim despre subordonarea fiecărui număr unei teme ce va fi reflectată fie printr-o anchetă, fie printr-o eseu, studii. La primul număr ne punem problema „sfârșitului ierarhiilor”. O anchetă la care răspund cu materiale ample Robert Serban, Jorge Palma, Sue Wootton, Martin Woodside, Felix Nicolau, Radu Vancu, Milan Dobricic, Lidia Vianu, Chris Tânăsescu.

Chiar dacă nu sunt mai totdeauna nume cunoscute publicului din țară, avem poezie – așa cum era și firesc! – foarte bună; aș alege dintre grupajele prezente pe cele aparținând lui Matthew Sweeney, Anne Sexton, Jorge Palma. Apoi, pe unele inedite ale lui Marin Mincu, anterioare chiar volumului de debut din 1968 („Cumpăna”), o transcriere după un caiet vechi, nedatată, probabil din perioada facultății. Voi semnaliza și colecția de carte de poezie a Editurii AB-ART, cât și grupajul semnat Kelemen Hunor. Iar pentru final... Felician Pop și Robert Laszlo ne oferă „lungul drum al vinului către pălincă”, un material bine scris, ce întâmpină *Festivalul International al Pălincii*, desfășurat în luna octombrie la Satu Mare. În condițiile menționate, abia aștept al doilea număr al revistei!

TOMIS

lunie/două mii zece

Un număr dificil! De conceput, de scris, de comentat – cu bucurii (mă gândesc aici la cei 45 de ani trecuți de la înființare), cu mari tristeți (dispariția lui George Vasileviici...) Desigur, cum era și normal, într-un final – un număr ce nu ar trebui ratat: chiar dacă *corpul* revistei revine unor portrete Vasileviici, „douămiiist” tocmită printre alții de Raluca Șerban-Naclad, Daniel Clinici, Irina Iacovescu, Gelu Diaconu, Alexandru Vakulovski, Claudiu Komartin, Miki Vieru, Anca Stănculescu, mai sunt (poate paradoxal) și alte subiecte inspirate: Adomo plus câteva considerații referitoare la teoria estetică (Daniel Clinici), Identitate culturală la Nicolae Steinhardt (Daniel Clinici), Comunism românesc – cum a fost posibil (Adrian Majuru). Cu nerv și ironie, același Clinici despre „Pisica lui Cărtărescu”. Mult mai puțin fericite și argumentate rândurile despre Bono & U2 ale lui Dan Mihuț. Poate data viitoare...

LecTop

Lev Tolstoi este un reper al literaturii universale. Bijutier al frazei care se află parcă mereu în căutare de aforisme, el se plimbă prin istoria civilizațiilor europene cu o ușurință cuceritoare. Are simțul zvâcilor istoriei, dar intuiește fericit și dramele individuale. Amintiți-vă cum debutează Anna Karenina: „Toate familiile fericite seamănă una cu alta, fiecare familie nefericită este nefericită în felul ei”(Lev Tolstoi, *Anna Karenina*, Editura Polirom, Iași, 2003, pag. 7). Este aici ceva din măreția acorurilor beethoveniene. Sociolog și psiholog de geniu, Tolstoi n-are totuși chemarea dostoievskiană către profunzimile metafizice, deși, spre senectute, frecvența vechea filosofie chineză, indiană, ebraică și creștină, căuta răspunsuri în operele unor gânditori și profeți precum Buddha, Lao Zi, Isaia, Iisus. Dintre cugetătorii moderni îi prefera pe Pascal, Kant, Gandhi. Îi dispăcea, în schimb, autorii „la modă”, un Schopenhauer, un Nietzsche, sau rușii care puteau fi suspecți de decadentă.

Dostoievski e abisal. N-are rigoarea aproape aristotelică a lui Tolstoi. El plonjează în profunzimi și mereu i se pare că este la suprafața detaliilor. Călător prin cenușa infernului mereu migrator, cultivând mistere, lecundu spaimelor și vânățiile spiritului cu frumusețe și suferință, el este filosoful fără sistem care a creat „eroi literari egali celor din Biblie sau din Faust al lui Goethe” (Albert Kovacs, *Poetica lui Dostoievski, Editura Est-Vest-Editura Leda, București, 2004*). El, omul tuturor paradoxurilor și zburilor, ne-a întrebând dacă poate fi ceva mai fantastic decât realitatea. Freud însuși îi recunoaște virtuțile de psiholog. Despre el, Einstein spusese că-i oferă mai mult decât oricare filosof sau om de știință. Cu Dostoievski nu-ți poți propune să ajungi la un liman. El te poartă mereu pe valul involburat, te lasă să-ți citești singuri sentința sau să te izbăvești prin propriile puteri. Dacă vrei să te lecuiști prin Suferință, trebuie să știi că e aproape musai să suferi precum Kolea, pentru întreaga omenire, altfel...

Dostoievski (1821-1881) și Lev Tolstoi (1828-1910) au fost contemporani. Mai mult, moscovitul Tolstoi a locuit o vreme în St. Petresburg, fiul lui Dostoievski. Cei doi s-ar fi putut întâlni de două ori, dar destinul a vrut altfel. Poate că n-au dorit nici ei. Poate că s-au evitat cu bună știință, deși nu lipsesc biografii care spun că ar fi dorit să se întâlnească... În 1878, la Petersburg, Vladimir Soloviov a stărnit interesul și printr-un ciclu de conferințe. Printre auditorii s-au numărat și cei doi: Tolstoi și Dostoievski. Tolstoi era însoțit de Nikolai Strahov, care era amic și cu Dostoievski. Le-ar fi putut înlesni celor doi o

cogito
Ion FERCU

Dostoievski și Tolstoi (1)

„Am fost scriitor și scriitorii sunt cu toții orgoliosi, invidioși, în orice caz eu sunt un asemenea scriitor. Dar nu mi-a trecut niciodată prin cap să mă măsoar cu el – niciodată (...) Arta imi provoacă invidie, la fel inteligența, dar cele ale inimii doar bucurie. Așa că l-am și socotit un prieten de-al meu, și nici nu mă gândeam să nu-l

întrevedere, dar, potrivit mărturisirii lui Strahov, Tolstoi l-ar fi rugat ca în acea zi să nu-i mijlocească nicio întâlnire. Ciudată dorință de a-l vedea pe Dostoievski... A doua întâlnire între cei doi scriitori ar fi putut avea loc peste doi ani, la celebrarea memoriei lui Pușkin, când Dostoievski a ținut, la lasnaia Poliana, un discurs comemorativ. La acest eveniment Tolstoi a refuzat să ia parte. Dostoievski ar fi putut să-l viziteze pe Tolstoi la lasnaia Poliana, unde acesta își avea atunci reședința, dar n-a făcut-o... De ce?... Veritabile rămân doar presupunerile. Probabil că erau atât de orgoliosi în genialitatea lor, încât niciunul nu a vrut să facă primul pas. Rămân însă mărturisirile pe care cei doi le-au făcut unul despre celălalt. Într-o scrisoare adresată lui Strahov, în 1880, Tolstoi nota (conform Ion Ianoși, Prefată la *Amintiri din Casa morților*, Editura Leda, București, 2005, pag.9): „Zilele trecute am fost cam bolnav și am citit *Casa Morților*. Uitasem multe din ea, și acum, recitind-o pot spune că nu cunosc o carte mai bună în întreaga literatură nouă, inclusiv opera lui Pușkin. Nu atât tonul, cât punctul de vedere este uluitor: sinceritate, naturalețe, bunătate creștinească. Frumoasă carte, plină de învățăminte. M-am delectat ieri toată ziua cu ea, cum nu m-am delectat multă vreme. Dacă-l vei vedea pe Dostoievski, transmite-i că mi-e drag”. Peste jumătate de an, Dostoievski avea să moară. N-avem motive să ne îndoim nici de sinceritatea rândurilor pe care, potrivit aceleiași surse, Tolstoi i le trimite aceluiași Strahov (februarie 1881), după moartea lui Dostoievski: „Cât aș dori să pot spune tot ce simt despre Dostoievski. Dumneavoastră, descriindu-vă sentimentele, ați exprimat o parte din ale mele. Nu l-am văzut niciodată pe acest om și n-am avut niciodată legături directe cu el, și, când a murit, am înțeles deodată că el mi-a fost omul cel mai apropiat, cel mai drag și mai necesar. Am fost scriitor și scriitorii sunt cu toții orgoliosi, invidioși, în orice caz eu sunt un asemenea scriitor. Dar nu mi-a trecut niciodată prin cap să mă măsoar cu el -

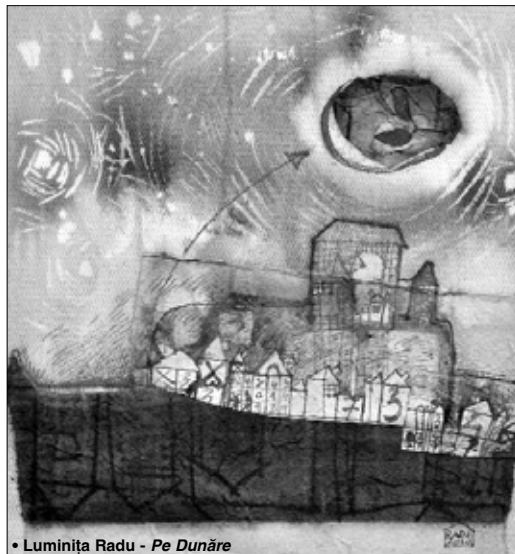
întâlnesc, și dacă până acum asta nu s-a întâmplat, mai e, totuși, timp. Și dintr-o dată la masă - prânzeam singur, întârziaseam - citesc: a murit. Și mi-am pierdut un anume reazăm. M-am zăpăcit, iar apoi mi-am dat seama cât mi-a fost de drag, și am plâns și mai plâng și acum”.

Lev Tolstoi

cu care nu se poate compara nimic din literaturile europene, din epoca actuală, și, în al doilea rând, prin ideea sa, este ceva propriu, *al nostru*, tocmai ceea ce reprezintă «Cuvântul nostru nou», național, sau cel puțin un început al acestuia...” (Op. cit., vol. III, pag. 110). „Autorul *Annei Karenina*, în pofida imensului său talent, este unul dintre spiritele rusești care nu văd clar decât ceea ce au dinaintea ochilor și de aceea se concentrează asupra unui punct” (Op. cit., vol. III, pag. 77). „Mai întâi mi-a plăcut teribil; apoi, deși amănuntele continuau să-mi placă, încât nu puteam să mă desprind de ele, romanul în întregul său îmi plăcea tot mai puțin. Mereu mi se părea că am citit undeva aceste lucruri, și anume în *Copilăria și adolescența*, aceluiași conte Tolstoi, și în *Război și pace*, de același autor, ba chiar că acolo totul era mai proaspăt” (Op. cit., vol. II, pag. 320). În *Frății Karamazov* (Editura Leda, București, 2005, pag. 898), diavolul îi zice lui Ivan, vorbind despre „scenele atât de extraordinare” pe care și le poate imagina ființa umană: „...pe legea mea, nici chiar Lev Tolstoi nu cred că ar putea să le imagineze...” Dar lui Strahov cine-i era, oare mai aproape de momentul potrivit, este ceva

Să notăm, fără comentarii, și câteva dintre considerațiile inserate de Dostoievski despre Tolstoi și, mai ales, despre Anna Karenina, în *Jurnal de scriitor* (Editura Polirom, Iași, vol. I, II, III, 1998, 1999, 2000)... „Contele Lev Tolstoi este, fără îndoială, cel mai iubit scriitor al publicului rus de toate nuanțele”(Op. cit. vol. II, pag. 289). „*Anna Karenina* este perfectă ca operă de artă și a picat chiar la momentul potrivit, este ceva

Lev Șestov inserează în *Revelațiile morții* (Institutul European, Iași, 1993, pag. 100, 101) o epistolă cutremurătoare, prin sinceritatea sa, pe care Strahov i-a adresat-o lui Tolstoi, atunci când lucra la redactarea biografiei lui Dostoievski: „Tot timpul când scriam, trebuia să lupt împotriva unui sentiment de silă care creștea în mine; încercam să-mi înăbuș urățile sentimente. Ajutați-mă să scap de ele. Nu-l pot socoti pe Dostoievski un om bun și fericit. E rău, invidios, desfrânt. Toată viața a fost robul patimilor care l-ar fi făcut josnic și ridicol, dacă n-ar fi fost atât de inteligent și atât de rău. Mi-am amintit cu putere aceste sentimente cu prilejul acestei biografii. În Elveția, își trata serviciul atât de rău de față cu mine, încât acesta s-a simțit umilit și i-a zis: «Dar și eu sunt om!» (...) În nenumerate rânduri am răspuns prin tăcere bărfelor lui, bărfe pe care le isca subit aidoma bătrânelor, și adesea purtând vorba (...) Ticăloșia îl atrăgea și își făcea din ea o glorie. Viskovatov (...) mi-a povestit cum se lăuda (Dostoievski, n.tr.) că a violat, la baie, o fetiță pe care i-o adusese guvernanta. Dintre personajele sale, cele care-i semănau cel mai tare sunt eroul din *Însemnări din subterană*, sunt Svidrigailov, Stavroghin. Katkov a refuzat să-i publice una dintre scenele cu Stavroghin (violul, etc), însă Dostoievski a citit-o aici unui mare număr de oameni...” Putea fi Strahov un mijlocitor sincer pentru Dostoievski și Tolstoi?... Să notăm și un autoportret pe care și-l realizează însuși Tolstoi: „Sunt irascibil, plictisitor, intolerant și timid ca un copil. Sunt un bădăran. Ceea ce știu, am învățat, singur, rău, câte puțin, fără nicio ordine; și e foarte puțin. Sunt nestăpânit, nehotărât, nestatornic, stupid de vanitos și de expansiv, ca toți oamenii slabi. Nu sunt curajos. Sunt cinstit, în sensul că iubesc binele, sunt nemulțumit de mine când mă îndepărtez de bine și bucuros când mă reintorc. Și totuși, există un lucru pe care-l iubesc mai mult decât binele: gloria. Sunt atât de ambițios, încât dacă ar trebui să aleg între glorie și virtute, mă tem ca aș alege-o pe prima. Hotărât, sunt lipsit de modestie. Acesta este motivul pentru care apar timid văzut din afară, dar în sine mea sunt orgolios”(conform articolului *Vanitosul Tolstoi la București*, în *Istorie*, ianuarie, 2002). Însemnarea figurează și în *Jurnalul* lui Tolstoi și se crede că a fost consemnată în 1854, pe când se afla la București, ca ofițer al armatei țariste, când a participat la Războiul Crimei, conflict ruso - turc.

• Luminița Radu - Pe Dunăre

Trecem prin mari încercări, în proporții diferite, fiecare în chipul său. În chiar mijlocul crizei, prăpădul inundațiilor, furtunilor, vijeliilor și grindinii a măntuit de-a valma așezări după așezări. Agricultură la pământ ori în aer, după cum îți vine să suguești cu amărăciune, case prăvălite, înghițite de viitură, vieți pierdute, într-un cuvânt, civilizație intrată în nămol, atinsă de atâtea ori în anii din urmă. Nimic nu mai pare să fie așezat traic. Cărmizile de chirpici cedează, înapoind apelor mărul aluviunilor, gospodăriile se împrăștie, acareturile se răzlețesc, se amestecă cu lutul, cu automobilele răsturnate, vitele se înecă neputincioase. Pentru cel prins de șuvoaie prăpădul sfârșitului se arată în ultima clipeală, fără să mai aibă răgazul necesar de a-și arunca gândul spre o salvare pe apucate. Ultima închidere a pleoapelor încă ar mai da seama de zvonul vieții amestecat cu răceala morții neîndurătoare. De altfel, totuna i-ar fi, după cum deznădejdea nu-i poate da aripi neajutoratului și neputinciosului. Că zice și cronicarul din veac: „Că lacrimile săracilor nice soarele, nice vântul nu le poate usca (...) Oh, oh, oh, săracă țară a Moldovei!”

Limbaul codurilor meteorologilor traversează funest harta țării, dând brânci slabelor speranțe asemenea flămurilor unei ostii dușmane: galben, portocaliu, roșu. Și totuși codurile vesteste mai temeinic, mai explicit și punctual primejdia decât o făceau odinioară precar, în tradiția experienței seculare, după numeroasele observații ale locuitorilor, aver-

starea de grație

Victor MITOCARU

Dintr-o margine de criză

tizările neobișnuite ale jivinelor și animalelor domestice în preajma schimbării vremii.

De data asta inundațiile s-au produs cu un adaos de deznădejde pe fondul măsurilor de austeritate impuse de bugetul sărac. Tot felul de cauze au fost invocate pentru explicarea oportunității acestor inițiative grabnice, fără de care noua tranșă a împrumutului extern ar fi fost exclusă. Dar întotdeauna, oricare ar fi regimul politic, în situații limită sunt de obicei lovite mulțimile lipsite de apărare. Încât, dându-se din colț în colț, ca și cum criza s-ar fi propagat instantaneu, pe nepusă masă, guvernul și președintele țării au găsit de cuviință să reducă salariile și pensiilor ar fi soluția cea mai potrivită, secundată, desigur de altele care priveau reduceri de cheltuieli și personal în cutare domonii și sectoare.

Lucrurile nu se urnesc din multe cauze. Iar răul își trage sevele din adâncuri, din guvernările postdecembriste succesive și mai ales din esența lumii în care am intrat după 1989. Oricât am da vina pe putregaiul comunist, pe maleficul regim care ar fi dus, cum se spune, țara de răpă și pe oameni în pragul disperării,

trecerea spre postcomunism s-a făcut fără nici o datorie externă, cu economia încă funcționând, bună-rea, cum au prins-o evenimentele din decembrie 1989, cu o sumă importantă în vistieria statului. În doar 20 de ani, înțelegând domnilor?, în două decenii de borfășeală sofisticată, pe alocuri cu iz elitist, în esență cu superioritate calificări în ale hoției la locul de muncă, s-a furat totul „pe rudă, pe sământă”, lăsându-se neatins cocioabele, dar însușindu-se și pământuri ale celor lipsiți de putere, cu o viteză ametoitoare și cu lărgul concurs al statului de drept, mereu invocat ca o mare achiziție a democrațiilor capitaliste.

Acum trebuie avut în vedere aspectul respectării sfintei și intangibile proprietăți. Bine, se înțelege că s-a furat și înstrăinat, că în urma furtului, prădăciunilor și distrugerilor cu nemiluita au răsărit vile și palate și mai răsar voioase la soare, că s-au ghidosit cu mare fereală conturi în bănci străine. Dar poporul acesta nenorocit fusese și el proprietar al unor realizări și avuții risipite pe nimic, trecute în proprietate particulară, adesea în disprețul legii. Ce a folosit poporul –

nume generic larg invocat în campanii electorale – din toată această irosire în schimbul avantajelor obținute de câțiva îmbuibaiți? De ce nu merge acum economia? Care economie, domnilor? Cea pusă pe chituci? Iar statul de drept a văzut și a tăcut, ba chiar a consiliat cu vârf și îndesat prădăciunea națională, imposibil la atențat la siguranța națională. Trebuie spus că tot înstrăinând și înstrăinând, la vreme de criză statul nu prea mai e sigur de părgăhiile dezvoltării economice, dacă mai stăpânește acele părgăhii. Și atunci ce face acest stat amenințat cu decăderea puterii? Aleargă pe la creditorii, se îndatorează și pune în dependență de alții pe cei ce ne vor urma. Și asta, prin urmare, nu se numește atentat la siguranța națională? Nu, dimpotrivă, s-ar părea că cleveala mea capătă asemenea atribuții periculoase.

Pe lângă ferfențirea industriei, a economiei, păgubosul nostru capitalism, original ca și democrația postdecembristă, păcătuiește prin proasta organizare a producției și a muncii. Să adăugăm pe aceeași balanță birocrăția, corupția, bălbăilele din strategia economică, aspecte care îi descura-

jează pe micii investitori interni și-i alungă pe cei externi, păstrând aproape clientela furnizoare de buget electoral; că numai mâine nu-i poimăine și în curând bat alegerile la ușă. Iar „întoarcerea la popor” în condițiile în care i-ai întors fundul, nu va fi prea comodă.

În timpul inundațiilor au fost și schimburi de replici mai aprinse între oficialii și sinistrați. Ba o doamnă a mintit că s-au dat bani pentru un dig, ba că alta de la țară n-are pâine, ba că nu se fac asigurări ale bunurilor imobile. O întregă încăleală de investigații a condus la adevărul că bani pentru dig s-au dat, iar admonestarea doamnei necăjite s-a făcut, pe degeaba. Cineva ar trebui să prezinte scuze, indiferent de funcția pe care a deține. Apoi, ca să-ți capeți pâinea, la țară trebuie să lucrezi pământul. Știe oficiala persoana cât o costă pe săraca doamnă aceste lucrări?

Dacă i-ar avea, nu s-ar plânge președintelui țării. Pentru că domnia sa vine și pleacă, iar ea rămâne în calea nevoilor. Dar s-a întrebat cineva în țara asta nenorocită dacă nevoile respectivei bătrâne și ale altor năpăstuiți nu sunt cumva o problemă de stat?

În cadrul discuțiilor despre măsurile de austeritate, demnul președinte al țării a făcut precizarea că nu trebuie încurajată nemunca. Foarte bine. Dar ne întrebăm și noi dacă n-ar trebui amendată proasta organizare a muncii. De ce nu avem locuri de muncă, de ce nu creăm locuri de muncă prin conversie profesională? Și mai ales de ce se discută atât de mult despre impozitarea pensiilor? Bine, s-a făcut de acord cu domnul președinte că orice venit trebuie impozitat. Dar impozite colectate de-a lungul timpului pentru viitoarea pensie nu sunt venituri, cum s-ar crede. Altfel, riscăm să ajungem la concluzia că pensia e un cadou costisitor, te pomenești că ceva asemănător comisioanelor grase ale îmbogățitorilor, comisioane care nu se știe dacă și cum au fost ori vor fi impozitate. Oare nu s-o găsi vreun economist mai experimentat care să știe a face diferența între pensie și venit?

puneți graffiti nereproductibile, ori infantile („Stănescu de la ap. 34 e un mameluc!”)... Am un cunoscut care, la ceasul sincerității (ora 1 noaptea), se laudă: „Habar n-aveți cit am scris eu în viață! Cîteva cartiere!”

Sunt și momente în care îți vine să dai foc, liftului: ați ghicit, atunci cînd se defectează și tu stai la etajul 10. Da' cine v-a pus să cumpărați apartament tocmai la *Cucurigu*? Și-apoi, ăia din Dubai, din hotelul ăla celebru cu 145 de etaje, ce să mai zică? Dacă nu merge liftul, într-o zi de muncă abia apucă să ajungă pîn' la ultimul etaj!

Da' ceva mă face să cred că-n Dubai nu se defectează niciodată ascensorul. Plicticoșenie mare, pe-acolo!...

codul bunelor manele

Bogdan ULMU

Cum ne comportăm în lift?

Staturile sunt adresate numai celor ce merg cu liftul. Cei care n-au părăsit niciodată satul natal, să nu citească, fiindcă nu înțeleg nica!

Pentru ceilalți – 95% din populație: era și o melodie cu textul „toată ziua-n ascensor/ ba mă urc, ba mă cobor!”; deși, cînd cobori nu prea mai merge să-i zici tot ascensor ci, mai propriu,....*descensor!*

Și, fiindcă tot suntem la vocabular: femininul de la lift nu e *liftă!* (cum am auzit un uncheș strigînd acu' fo fouă zile: „animalul de la 6, închide ușa la liftă!”). Tot așa cum femininul de la puț nu e... ce credeți voi, ci *fîntînă*.

În primul rînd, dragi peizani, nu urcați mai mult de șase persoane a cite 80 de kg.; că nu pornește. Sau, mai rău, cade-n gol. Și golu nu e înfinit. Iar dacă o doamnă este corpolentă, renunțați la bancurii gen „coană mare, mata mergi în două rate!”, supraponderalii își ai mai sensibili de pe glob!

Apoi, nu urcați cu înghetată, cîini violenți, pui dezghetați, copii țărăniți, chiftele usturoiate, că celorlalți pasageri s-ar putea să nu le convină. Sau: dacă e înghesuială, nu vă-mpingeți în vreo paceaură cu forme apetisante, că s-ar putea să primiți vreo

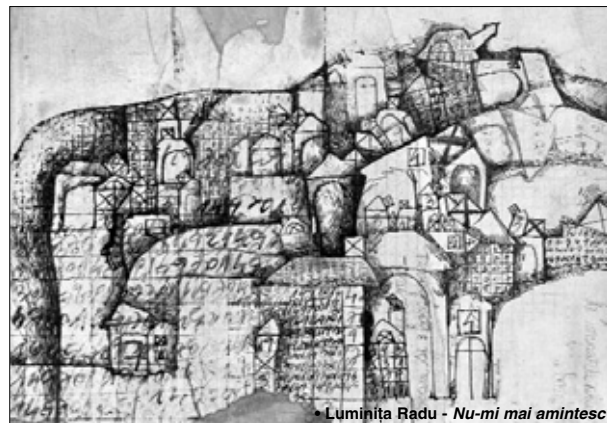
palma – binemeritată. Sau, matracuca s-ar putea să fie cu soțul, care arată precum culturistii și ajungeți la *Urgentă*.

Nu faceți nici pe intelectualii, apucîndu-vă tocmai aici pasiunea lecturii: am un văr care cum urcă-n cabină, scoate un volum de Patapievici și după o oră îl auzi că joacă rolul distratului cult: „Vai, trebuia să cobor de mult, dar Horia Roman ăsta e teribil de captivant! O ia pe Rodica Ojog-Brașoveanu!”...

Nici nu faceți economii, ducîndu-vă nepoții să se dea cu liftul, la *Bancorex*, pe motiv că nu-i cu intrare, precum la Parcul de distracții: bieții copii ametes după atîtea drumuri inutile, și dacă mai au și rău de înălțime, debordează.

Dacă rămîneți între etaje, nu vă panicați; în loc să-ncepeți să urlați isteric „Ajutor! Sunt claustrofob! Să vină extraterestrii!”, mai bine sunați deparatorul și așteptați-l în liniște, gîndindu-vă la ceva plăcut – Angelina Jolie, *Ignatul*, primul divorț, căderea Guvernului!...

Și, pentru numele lui Doamne-Doamne, încetați să scrijeleți peretii cabinei, defulindu-vă pornirile belicos-literare; dacă aveți talent, într-adevăr, trimiteți versuri la revista *Ateneu*. e mai demn, decît să com-

• Luminita Radu - Nu-mi mai amintesc

Turcia

Orașul ochilor ce văd

Povestea așază la temelia Istanbulului de azi consultarea Oracolului din Delphi, la vremea unei foamete cumplite în Grecia Centrală, de către regele Megarei, Byzas, fiu de semizeu trac, cu îndemnul de a se muta într-un loc nou, un loc „unde ar trebui să fie orb ca să nu-ți dai seama ce frumos este”. Urmându-l, Byzas împreună cu poporul său s-a stabilit, la 600 î. Hr., pe promontoriul care desparte Cornul de Aur de Marea Marmara, la Sarayburnu, în zona din centrul orașului cunoscută ca a Seraiului, cu parcul Gülhane și Palatul Topkapı. De altminteri, Tacit s-a și referit la Sarayburnu ca fiind situat în partea opusă „țării poporului orb”, aluzie la întemeietorii orașului Kalkhedon, care îi precedaseră pe Byzas și ai lui și care nu observaseră frumusețea locului. Am absorbit-o și eu prin toți porii într-o amiaza însoțită, bucurându-mă mai ales de calmul, de seninul ei, apoi m-am întors spre somptuosul Topkapı – desfășurare de pavilioane, se spune, reproducând în piatră tăberelile de corturi ale otomanilor nomazi de odinioară. Am ezitat o clipă în fața lacătului de la Sfânta Irina, vechea biserică zidită de Împăratul Constantin și reconstruită de Iustinian, care a slujit o perioadă drept arsenal și care e căutată astăzi, grație acusticii deosebite, de organizatorii de concerte, apoi am ieșit pe Poarta Imperială străjuită de steagul Republicii Turcia, pe care două panouri uriașe anunțau întâlnirea muzeelor Topkapı și Kremlin în realizarea unei expoziții dedicate comorilor sultanilor. Chipurile lor m-au urmărit de la înălțime.

Șansa acestei călătorii în Turcia este legată de colaborarea Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România, președinte dr. Mihai Miron, cu Forumul de Dialog Intercultural Tuna București, director Ahmet Ecirli, evidențiată de canavaua țesută de dorința turcilor de a fi

văzuți la ei acasă și de interesul românilor, inclusiv cu statutul lor de membri ai Uniunii Europene, pentru o prezentă de care istoria noastră a fost mereu conștientă. Aș menționa și avantajul unor coechipieri din presă, neobosiți în descoperirea și încercarea de înțelegere a Turciei zilelor noastre, și neapărat și pe acela de a fi fost împreună nu numai cu Ahmet Ecirli, ci și cu Neçdet Çelik, redactor-șef al ediției din România a celui mai important cotidian turc, „Zaman”, cu Sibel Abdi, tălăroaică, absolventă de liceu în limba turcă și de facultate de limba turcă, de asemenea redactor la „Zaman” București, și cu Nihat S. Osman, redactor-șef al revistei „Karadeviz”/„Marea Neagră” (editată de Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România), cu o parte a familiei trăind (și scriind) la Istanbul. O experiență extraordinară, această privire multiplă, în care sentimente, credințe, cunoștințe, lecturi diferite au încercat să se armonizeze sau în orice caz să dialogheze pentru ca să vadă cât mai bine fața nouă a unei lumi atât de vechi! Soșele ireproșabile, elan constructiv vizibil peste tot, clădiri impresionante prin înălțime și eleganță și în oricare dintre marginile așezărilor, curățenie, un chef de muncă cvasiunanim și fronturi ale muncii pretutindeni, iar în Istanbul mai mult decât oriunde! Pe scurt, o Turcie neașteptată de tânără și înfloritoare, care ne-a făcut să primim fără mefiență, la întâlnirea din redacția ziarului „Zaman” (tirajul zilnic 800 000 de exemplare în Turcia, tipografia în 5 orașe, 14 ediții în străinătate), răspunsul lui Celil Saõir, editorialist pe probleme externe, la întrebarea dacă dorind integrarea în Uniunea Europeană sunt și conștienți de costurile economice: „Da, dar ni le permitem!” Fără mefiență, nu numai pentru că văzusem ceea ce văzusem, ci și pentru că aflasem rețeta succesului acestei publicații, prima din țară ca desfacere a producției sale: refuzul programatic al titlurilor de senzație, opțiunea pentru maximă seriozitate („Fără știri contestate!”), preocupări susținute pentru educație, pentru sănătatea familiei, a relațiilor dintre oameni, pentru sprijinirea democrației,

a deschiderii societății spre diversitatea culturilor, orientărilor politice, „și sută la sută pentru intrarea în UE”.

Între Sfânta Sofia și Moscheea Albastră, banchete lungi, fără spetează, dau călătorului posibilitatea să întârzie și să se admire în voie spectacolul, întorcându-se spre una, spre cealaltă. Stau și eu lângă Nicolae Iorga și-l ascult vorbindu-mi de prima „una din minunile lumii, cea mai întinsă și mai cu meșteșug potrivită din bisericile creștinătății”, și în amiaza blândă încerc zadarnic o să văd cu mâna și jalea din ochii lui. Poate pentru că a privit-o când încă funcționa ca moschee, ea, vreme de aproape o mie de ani cea mai mare biserică a creștinătății. Poate pentru că nu izbutesc să deslușesc, împreună cu el, „gloatele cuceritorului, care smulgeau aurul, argintul, pietrele scumpe, mărgăritarele rare, care zvârlneau în foc vechiul lemn sfânt al icoanelor măiestre, care răspândeau moaștele pentru a lua chivotele scumpe, care vărsau împărtașania pentru a avea potirul, care sfâșiau pergamentul cu miniaturile pentru a putea căpa și dosi mai răpede materialul scump din plăcile sculptate, prinse pe legătură”, deși nu mă îndoiesc nicio secundă de adevărul închipuirii sale, deși, cum spune Camil Petrescu, și în mine, colindul prin Istanbul trezește „viziuni atavice, adormite în subconștientul rasei”. Mi-e însă oarecum mai aproape clipa cu mult mai îndepărtată, dinaintea bătăliei din 312, când Împăratul Constantin a avut viziunea crucii. Ea se întinde deasupra mea precum cerul înstelat, cerul cu soarele și luna deodată, după legea minunilor desăvârșite. Oglindă a firmamentului, interiorul Sfintei Sofia /Haghia Sofia/Aya Sofia îți dă

sentimentul visului, susține tot Camil Petrescu, imaginând-o în „serile de Paști ale împăraților bizantini, în serile de Ramadan păgân” - „când totul era desfătare de lumină și rugăciune”. Fără să o caut neapărat, mă gândesc dacă lacrimile Coloanei ei Plângătoare, capabile să lecuiască suferințele ochilor, m-ar putea ajuta și să aflu dacă atunci, în 1935, când a declarat-o muzeu, încercând în acest fel să aline răni de demult, legendarul Kemal Atatürk l-a văzut și pe Ahmet Ecirli, în primăvara lui 2010, solicitând discret, la bucătăria școlii particulare de arte, presă și educație fizică la care am luat masă la un moment dat, dar și în alte locuri, grijă pentru ce mi se oferea de mâncare, după ce observase că posteam, și dacă ne-a văzut pe noi, în același martie 2010, pe Stelian Bajdechi, descendența unui vechi neam de aromâni, obligați de istorie să pribegescă prin Peninsula Balcanică, și pe mine, coborâtore la Istanbul din Suceava lui Ștefan cel Mare, descălțându-ne și îmbrobodindu-ne cu desăvârșit respect la intrarea în faimoasa Moschee Albastră. Oricum, am simțit căutătura acestui excepțional arhitect al Turciei moderne răsfrântă în privirea mea de panoul care, și pe unul din zidurile Sfintei Sofia, anunța orașul drept capitală culturală europeană în acest an al secolului XXI. Și o undă de bucurie, cu toate că tocmai el lipsise Istanbulul de rangul de capitală în favoarea Ankerei.

Într-adevăr, singurul oraș desfășurat pe două continente, Europa și Asia, Istanbulul este și unicul care, timp de mai mult de un mileniu și jumătate, a fost întâi capitală a unui imperiu creștin – A Doua Romă, Constantinopolul, comora Imperiului Bizantin – și

apoi al unui imperiu islamic, Imperiul Otoman, pentru ca, iată, acum, în 2010, să ajungă, alături de orașele Peccs, din Ungaria, și Essen, din Germania, Capitală Culturală Europeană, titlu care înglobează recunoașterea unei contribuții majore la îmbogățirea tezaurului cultural al umanității. Și care exprimă un fel al lumii de a vedea Istanbulul și altminteri decât prin ochii milioanei săi de vizitatori (7,5 în 2009 și, se speră, 10, în 2010, cu cele 170 de evenimente care îi așteaptă, precum, în toamnă, expoziția „De la Bizanț la Istanbul” sau deschiderea, în iulie, a Muzeului Inocenței, conceput de Orhan Pamuk): „Există, recunoștea un specialist în domeniu, o legătură între acest titlu și procesul de aderare al Turciei la UE, fie doar și posibilitatea de a arăta Turcia Europei și Europa Turciei”.

Dacă ar trebui să aleg o singură filă din cartea acestei călătorii, ar fi ca și cum aș prefera doar una din cele peste 20 000 de plăci-bijuterii de Iznik (Niceea de altcândva, Niceea primului conciliu ecumenic al Bisericii Creștine, pe vremea lui Constantin, în anul 325) de la Moscheea Albastră sau numai una din cele 260 de ferestre ale ei prin care pătrunde lumina și pe care faianța azurie o amplifică, colorând până și aerul și scaldându-ne într-un albastru ireal. Superbă, cu 6 minarete, ceea ce la începutul veacului XVII, când a fost construită pentru sultanul Ahmed I, a fost socotit un sacrilegiu, deoarece, s-a zis, îndrăznește să rivalizeze astfel cu Mecca, ea stă în propria glorie, fără să cintească, nici prin strălucirea interiorului, nici prin frumusețea exteriorului, niciun dram din gloria Sfintei Sofia, unica pe care arhitectul imperial Mehmed Aga a râvnit să o depășească. Dar nu am să uit călătoria pe Bosfor, în care, învăluit în același azur sidefat și urmărit din adânc de giuvaerurile și galbenii aruncați de bizantini în Cornul de Aur la intrarea în Constantinopol a ocupanților otomani, am admirat Istanbulul în cea mai de demult vedere a sa.

Doina CERNICA

(continuare în pag. 23)

• Întâlnire la cotidianul Zaman

Inițiator al seriei noi: **Radu CĂRNECI** Redactor-șef: **Carmen MIHALACHE**
Ștefan RADU (secretar general de redacție)

Adrian JICU, Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU (corectură)

Contabilitate: **Anișoara TOMA** Culegere text: **Niculina MOISĂ**

• Revistă editată de **Consiliul Județean Bacău** • Redacția: **Str. Caișilor nr. 7** • Tel/Fax: **0234-512497** • E-mail: **ateneubc@gmail.com** •

• Materialele nepublicate nu se restituie. • Tipărit la **SC LETEA S.A.** Bacău, str. Letea 17, tel.: 0234 572900 • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la **Trezoreria Bacău**, cont: **RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317** •

51948465100058

78